For Binding to Replac

సరస్వతీగ్రంథమండలి:

తనలో

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు

పబ్లిషర్సు: అద్దేపల్లి అండ్ కొ
సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్
రాజమహేంద్రవరము

తనలో

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు

రు 1/

పబ్లిషర్సు : అద్దేపల్లి అండ్ కో

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్

రాజమహేంద్రవరము

అన్ని స్వామ్యాలూ
గ్రంథకర్తవి

మొదటిముద్రణం
సెప్టెంబరు 1949

Saraswathi Power Press, Rajahmundry
Printed and Published by
A. Lakshmana Swamy Naidu
For Addepally & Co., Educational Publishers
Order No. 5396/1949

విషయములు

విశ్వామిత్రరావు - తనలో -	మార్చి 1941
చారుదత్తరావు ధోరణి	సెప్టెంబరు 1941
తనలో	ఫిబ్రవరి 1943
నవ్వు	ఆగస్టు 1943
దీపావళి	అక్టోబరు 1947
భూతలం	నవంబరు 1948
వైద్యం	5 ఆగస్టు 1928
కుబేరరావు - తనలో	ఆగస్టు 1949
బాలబోధ	25 అక్టోబరు 1942

విశ్వామిత్రరావు - తనలో

నిజమే! పని వేరు; మాటలు వేరు. పని అంటే మాటలు చెప్పడం కాదు. కాని, మాటలుచెప్పడం పనేగా! అసలు 'మాట' అనేదే పని; అందులోనూ అనేకులు అనేక కాలం నిరంతరంగా చేసిన పనంతా కలిపితేగాని ఒఖ్ఖమాట అవదు. కాబట్టి మాటలు చెప్పడం మాటలంకాదు, సరిగదా, డబ్బీ పనికూడానూ! ఏమైతేం, మాటలు నా వృత్తికర్మకి ఉపయోగించే దినుసు. మాట అనేదాన్లో ఒకవిశేషం ఉంది. మాట యొక్క వస్తుతత్వం గమనిస్తే అందులో దొరికేవి వాయువూ ఆకాశమూనూ! ఈ రెండూ భూతాలే. భూతం అంటే, వెనక నించీ—ప్రాణికోటి పుట్టనప్పణ్ణించీ ఉండేసుగుంటూ వచ్చేస్తూన్న పదార్థం. అందువల్ల, న్యాయంబట్టిచూస్తే, భూతాలు మానవ జాతికి – శుద్ధ న్యాయంబట్టి ప్రాణికోటికి – యావత్తుకీ వారసత్వం గల ఉమ్మడి ఆస్తే! అయితేం, గడసర్లు భూమిని పంచేసు కున్నారు. జలాన్నికూడా పంచుగుంటున్నారు. వాయువుమీద కూడా యాజమాన్యాలు బయల్దేరేటట్టుంది. ఖగోళశాస్త్రశాలల వాళ్ళు – ఓ పాతిక మంది ఉంటారు – ఆకాశానికికూడా వాటా లెట్టి చీటీలువేసుగున్నారు. కాని, వాయ్వాకాశాలు మిళితమైన మాటలు ఉమ్మడివాడకంనిమిత్తం కాకపోతే పుట్టేఉండవుగనక, వస్తుతః వాటిని పంచుగోడం అసంభవం. నేను నామాట

వ్యవసాయంలో కోస్తాను, కుప్పేస్తాను, నూరుస్తాను, పేరుస్తాను. అల్లా ఊహూ తెగనరుక్కు పోవడమేకాని, ఆ మాటలు ఎవరెవరి వంటా, ఎం తెంతవరకూ అంటూ కూచోను; కూచోవలిసిన అవసరం లేదు. మాటలమీద స్వంతహక్కు ఏ ఒక బ్రహ్మరుద్రుడికీ లేదు. నేను మాటలతో నా కొంప కట్టుగునే టప్పుడు ఆ దినుసు కనపడ్డ ప్రతీచోట్నించీ, ప్రతీకొంపదీ అయినకాడికి కట్టలుకట్టి వేసేసుగు రావడమేకాని, అల్లా చెయ్యడంవల్ల ఎవడి కొంప కూల్తోందో, ఎవడి పాతు పెల్లగిలుతోందో, ఎవడి జీవం సన్న గిలుతోందో అంటూ చికాకుపడను. ఒక్క మానవజాతికి మాత్రమే భగవంతుడు కటాక్షించిన మాటలే వృత్తిగా పెట్టుగుని నేను మిక్కిలి తమాషాగా శ్రమపడి, రచనలూ, కల్పనలూ, అమరకాలూ, ఎగుమతులూ, త్రుటికాలంలో చేసుకుంటూ, అవి నా పేరు మీదుగా మానవజాతికి దాఖలు చేసుగుంటూ, అందులో ఉండే సృష్టిప్రజ్ఞా, ప్రకటనసామర్థ్యమూ నావేగాని అన్యుడివి కావని జనం తమ పనితొందరలో గమనించక పోతారేమో అనే భయంచొప్పున నేనే ఢంకామీద కొట్టి చెప్పుగుంటూ, మన కెందుకని చెప్పేసి చిక్కు సమయాల్లో ఊరుకుంటూ ఉంటూంటే, నా పనికి నన్ను అధమం ఊరేగించడం లేదు ఏమీలేదు సరిగదా, నే నేదో అపహారణం చేసినట్టు కొందరు కొందరు నా మెదటే ఎందుకు ఈర్ష్య కక్కుతున్నారో నాకు ఆశ్చర్యంవేస్తుంది! నా మాటలు నేను నా స్వంత

చేత్తో నా సిరాతో వరసాగ్గా రాసినవి నా హృదయంలోవి కావుట! నా హృదయం వీళ్ళు చూశారూ! హృదయం అనేది మిథ్య అని నా నమ్మకం. పైగా, నామాటలు ఎంగిలిమాటలుట! అసలు ఏదేనా నాదం బాగా ఎంగిలి అయినతరవాతేగా 'మాట' అయి జనించడం! ఎంగిలిలోంచి పుట్టింది మళ్ళీ ఎంగిలి అవడం ఏమిటి? అదీ కాక, మనిషి విలవనిబట్టి మాట విలవ ఉంటుందిట! వాళ్ళ మొహం! మాటకి విలవ స్థిరమే అని నే నంటాను, దాంతో వాళ్ళ ఆట కట్టూ! బతుకు తెరువూ, త్వరగా పని తెమల్చడం, తేలికపనిమీద ప్రేమా, మార్గం ఏదయితేం పని జరపడం లేని ఘటాలతో పడడం కష్టం!

ఎందరికోసమని బెంగపెట్టుగోనూ! ఒకడైతే అనుకోవచ్చు! అబ్బబ్బ! మనస్సు చిట్టంకట్టి పోతోంది. ప్రతీవాడూ నా పద సృష్టిగురించి అనుమానించడమే! తలకిమాసిన ప్రతీవాడూ ఎవరూ లేనట్టు నా దగ్గిరికే వచ్చి తెగ వాపోతూండడం! ఏమనీ: తనకి లోపల ఏదో పెద్ద ప్రజ్ఞ ఉందిట, ఆ ప్రత్యేక ప్రజ్ఞతో తను ఏదో మాటలపచ్చివులును చేశాట్ట! ఆ ప్రజ్ఞకి తగ్గ రాణింపు లేదుట! ఆ ప్రజ్ఞని గుర్తించడానికి దేశానికి తెలివి లేదుట! పైగా ఆ ప్రజ్ఞని అడ్డమైనవాడూ (ధ్వని నిస్సందేహంగా నన్ను గురించే!) అందినంతవరకు అవుపోసనం పట్టి వాడేసుగోడంట! ఇదీ సొద! ఈ సొదంతా నిజ అయితే జనం అంతా ఘూల్లు మనవలసిందే!

నేనొక్కణ్ణే ఇవ్వణ్ణించీ ఎంజెయ్యనూ! నా గ్రంథసృష్టిలో విపరీతమైన నేర్పరితనం ఉన్నమాట రూఢి! నేనే చెబుతాను, భయమా! అది నేనే ఆర్జించుగున్నాను. కొన్నికొన్ని బైరాగి చిట్కాలూ, నేపాళమాత్రలూ, గోటిమీటులూ, అడ్డగీటులూ, ఉత్తరింపులూ, కత్తిరింపులూ ఏవేవో కల్పించి అలవాటు చేసుగుని వాటినిగురించిన కళోపాసనలో ఉన్నాను. అతిరహస్యమైన క్రమశిక్షవల్ల వాటిని నేను అభివృద్ధిలోకికూడా తెచ్చుకున్నాను. ఈ వృత్తిలో పైకి రావడానికి ఇంకాకొందరు పాకులాడే వాళ్ళు ఉన్నా, వాళ్ళకి నాఉపాయాలరకంవి పుట్టవు, పట్టవు, గిట్టవు, తెలియవు, ఎక్కవు, నప్పవు అని మధ్యవర్తులు అనేశారు. ఇక, నా విషయంలో ఇటువంటి ఉపాయాలు వంటింటికుందేళ్ళలాగ మచ్చికపడి, కామధేనువుల్లాగ కురిసి, కల్పవృక్షాల్లాగ ఫలించి, తామర తంపరగా పాకి, తేగలపాతరలాఊరి, ఏకోత్తరవృద్ధిగా విజృంభించిపోతాయి. అయినా చెప్పుగుంటే బడాయి అంటారనిన్నీ, నన్ను ధిక్కరించేవాళ్లు నామతంలో బయల్దేరుతారేమో అనే భయంవల్లనున్నూ నేను చెప్పను. పుణ్యమా పురుషార్థమా, ఎందుకొచ్చిందయ్యా నీకీ మాటలపరిశ్రమా అని ఎవరేనా అడగగలరు! అవును! నాకు కాలం కలిసిరాదు, సొమ్ము దఖలుపడదు, ప్రతిష్ఠ దక్కదు, పలుకుబడి హెచ్చదు, జనవశత్వం చేకూరదు — కాని ఎటొచ్చీ హస్తాంగుళ్యాభరణానికీ తాత్కాలికంగా పేరుకి కొంచెం ప్రచార లాభంమాత్రం ఉంటుంది. ఆ పేరు కాస్తా నా పేరే

అయితే తీరిపోతుం దని నాయత్నం. ఈ స్వల్పలాభం నిమిత్తం నేను వీలైనంత తక్కువపరిశ్రమమాత్రమే పడాలీ అని చెప్పిన వాడు మనిషా, కడంవాడా! స్వల్పమైనాసరే లాభం అనేది స్వలాభం అయేటట్టు చూచుగోకుండా ఎవడేనా ఏమన్నా చేస్తున్నాడా? నేనుమాత్రం ఎందుకు చెయ్యాలీ అంటా! మాటకారి వృత్తిలో నేను నేర్చిన మహావిద్యలు నేను ఎందుకు వదులుకోవాలీ అంటా! ఇంతమంది వాజమ్మలు ఉంటూంటే నేనా వెనకయ్యలాంటి జనానికి కనబడ్డాను మెత్తమెత్తగా! నా శబ్దయాత్రలో నా పుంత నేను తొక్కకుండా మానుకోవలిసి ఉంటుందీ అని నాతో చెప్పడానికి తాఖతు ఉన్న వ్యక్తి ఎవడు? లేక ఎవతె.? లేక ఏది? — దేవుడా? అదృశ్యుడు గనక ఎక్స్‌పార్టీ! జనమా? నన్ను మినహాయించి అసలైన జను డేడీ! రాజులా? వాళ్ల కిదేనా కావలసిన గోష! తండ్రులా? దిగ్గజాలయితేం నాబోటి పుత్రులంటే వాళ్లకి సింహాస్వప్నంగా! పెద్దలా? అస్ఖలితమూర్ఖులై పోయి సిద్ధంగా ఉన్నారే! అధికారమా? ఓవ్యక్తి కోసం ఏడుస్తూ కూచోగలదా! సంఘమా? వెర్రితలలు వేసిన వేపచెట్టాయిరి! మతమా? పరిశోధనచేస్తే మనిషి కో మతంగా! సిగ్గా? అది మానవలక్షణం అని నేను అనుకోనే! పాపమా? అది నిర్వచనం అయి యేడిసిందా, ఉన్న నిర్వచనం ఎదేనా నా ఒప్పుదల లేందే చెల్లుతుందా!!! అందులో అంతో యింతో ఆస్కారం గలవాళ్లుకూడా పచ్చగడ్డి రుచికరమే అని నొక్కి చెప్పేటప్పుడు ఎండుగడ్డియొక్క

రాసి నన్ను తిడుతూన్నట్టు సంతోషించుగుంటూ నా దేవాంతకత్వ నరాంతకత్వాలు ఖాయ పరిచి పరిష్కరించిపెట్టాడు. నేను విమర్శాతీతుణ్ణి! నాపరోక్షంలో జనం నన్ను ఏమని చెప్పుగుంటారో కదా అనే జంకు నాకు ఆదినించీ లేదు. ఎవడేనా నన్ను తిట్టినా, తిట్లు గాలిగనకనున్నా, తిట్లన్నీ గాలికి పోయేవి గనకనున్నా, గాలిగాళ్లు ఋషులు కాజాలక పోవడంచేతనున్నా అవన్నీ నేను మరిచి పోగల్ను, ఉమ్మేస్తే తుడిచేసుగుని, వాణ్ణే దువ్వేసి పడగొట్టగల్ను. కాని, పోలోమని నా మీద పడి తోడుతూ రాగాలు పెడుతూంటే నేను కరుకుగా ఉండలేను. అప్పుడు నేను వెనకయ్యని చూసి, జోరు తగ్గి, జాలి అభినయించి, కళ్లకి కర్పూరం రాసుగుని, వాడి కడుపుబ్బుకి నిర్ఘాంతపడి, వాణ్ణి ఈ రీతిగా మందలించాను:

"ఓరీ ! అనద్యతన భూతకవీ ! వెనకయ్యా ! నీ సిగ్గోయ్యా ! నీ వెనకాలకూడా కవులు ఉండేశారోయ్ ! నువ్వే ఈశరీరంలో వెనక ఉండి ఉండవు గనక, అపూర్వుడవే ! స్వంతానికి ఎన్నో తంత్రాలు పన్ని పదరచన చేశావు గనక స్వ — తంత్రుడవే ! నీకు అనర్హమైన గౌరవం, సుప్రసిద్ధకవులతో నామ సమన్వయం సంక్రమిస్తా యని విచారించి నీ వెనకటి డొంకలు కదపకుండా ఇప్పుడు ఆగుతాను. లేకపోతే నువ్వ ఆగుతావా ? నిన్ను కవి అనడానికి మరోరి కియ్యి తరుణం ! నీకు నువ్వే అల్లా అనుకోగలిగితే, నేను అయిదారుగురికి కన్ను గీటేసరికి నన్ను ఇల్లా ఎత్తేస్తారే ఆకాశందాకా ! నేనుమాత్రం

తక్కువ తిన్నానా? నీకు ఉందని నువ్వు భ్రమించే బోడి
బొప్పాయికవితాప్రజ్ఞే కాకుండా నీ దగ్గిర కలికంలోకి కూడా
దొరకని సంగ్రహింపునేర్పరితనం ఉందే నాదగ్గిరా! దాన్ని
చూసి నువ్వు ఇంత ఏడు పెందుకురా, నీ ఏడుపు టాకీతియ్యా!
మాటలు ఏరుకుతిని జీవించే మా సత్కులంలో కొందరు
తప్పపుట్టడంవల్ల నాకు తలవంపులు అయిపోతున్నాయి. వాళ్లు
నాకుమల్లేనే మొదట్లో మాటల అమరకంలో నేర్పు చూపిం
చినా బెదరించేసరికి కాళ్లమీద పడడం, క్షమాపణ కోరు
కోడం, అజ్ఞానం దాఖలుచేసుగోడంలాంటి ఆడారిపన్లు చేస్తు
న్నారు, వాళ్లు భయస్థులు. ధనాపహరణానికే దిక్కులేకపోతే,
ప్రాణాపహరణానికే అదుపాజ్ఞ ల్లేకపోతే, వస్త్రాపహరణానికే
టికాణాలేకపోతే, ఇక పదాపహరణానికా చిక్కొస్తా! ఇంత
మాత్రానికి భూమిని కంపించమన్నావా, తోకచుక్కని
తోక ఝాడించమన్నావా! ఛీ! పో! నేను తెగేసి చెబు
తున్నాను. జాగర్తగా విను. విని నీదిక్కున్నచోట చెప్పుగో!
నాకు నువ్వు పుట్టించా వనుకుంటూన్న మాటలభయంగాని,
నిన్ను పుట్టించిన బ్రహ్మభయంగాని లేదు. ఎవడు చూ
డొచ్చాడు పోదూ అని కాదు నేను ఈనేర్పుతో నా
కొత్త మాటలు పోగుచేసింది! ఎవడు చూసి ఎంజెయ్యగలడో
చూస్తాను రమ్మను అనే ధైర్యంతో! నీ సప్తకట్ల రచనని
నేను తెలిసే వాడుకున్నానోయ్, అచ్చుపడ్డం తోటే చచ్చి
పోయిన కవెయ్యా! ఇంకోరి రచన మందే అని చెప్పా

గుని సత్కరించడం అంత నిశ్చింతపనీ, తేలికపనీ, గొప్పపనీ, ఖర్చులేనిపనీ ఏదీ లేదోయ్! అప్రయోజకుడా! ని న్నెంతో మెచ్చి నిన్ను మిక్కిలి "సత్క" రించడంకోసం నేను దాన్ని ఎత్తుగుంటే, అక్షరజ్ఞానం తడబడే ఘటాలు ఆ పనిని "తస్క" రించడం అంటున్నారు! వాళ్ళ మాటలు మరి కాసిని వింటే నువ్వు ఏడవడానికికూడా పనికిరావు. ఒరేయ్! ఆగు. అన్నట్టు నాయిష్టం! నా రాజ్యం! నువ్వెవడవ్ నాకు ద్రోహం కట్టడానికీ! నువ్వు ఏడిచినంతమాత్రాన్ని నాది నేరం అవుతుందా? నాపని నేరంఅని మనలో నూటికి తొంభై మంది నువ్వు చెప్పినా గ్రహించుగోలేరుగా! ఇక తక్కిన పదిమందిలోనూ తెలిసేవాళ్ళుంటే వాళ్ళకి నన్ను శిక్షించేమార్గం లేదుగా! అదీ, అధికారమూ కూడా ఉన్నవాళ్ళకి నాశెంమోత విన పడ్డంత ఖంగున గుండెదడుకు వినిపించకపోవచ్చుగా! కవికి సొమ్ము అందదు, అంకదు, అబ్బదు, ఆగదు గనక వాడి ఐశ్వర్యం అంతా వాడిరచన. అది మాటవ్యాపారం. మాటలు ఎదురుగుండా పెట్టినప్పుడు అవి నోటిమాటలో, గుండె మాటలో, ఎవడినోరో తేల్చడం దుర్ఘటం. అందుకని అన్యపద రచనలగాయించి నాదే అనడం అంత బ్రహ్మవిద్య అదేగాని రెండోది లేదని నువ్వు బొత్తిగా గ్రహించినట్టు కనపడవే! ఓరీ చవటా! ఇప్పుడేనా నీకు మతిగాని, ఇంగితజ్ఞానంగాని, నేర్పుగాని, బతుకుతెరువుగాని ఉంటే నీ రచన నేను చెపాయించేసి, నా పరం చేసుగున్నానని నువ్వు మొత్తుగునేకంటె నా నవ్య

రచన గడుసుదనంగా మళ్ళీ నువ్వు నోట్లో వేసుగుని, దాన్ని నవ్యతరం చేసి, అది నీదే అని చెప్పుగో! నే వద్దన్నానా! కావలిస్తే నీళ్లు పట్రా, ధారపోసేస్తాను! ప్రచురణవల్ల ఏక లాభం ఏమిటీ అంటే, పేరుఅచ్చులోకి ఎక్కడం, ఆ పేరుకి కించిత్ ప్రచారం, తద్వారా ముందుముందు, అనగా వీలైనంత వరకు వ్యక్తిమరణించేలోపల అసలైన పెద్దలాభం ఉండవచ్చుననే ఆశ — అంతమాత్రానికి అంతస్వల్పానికి నేను నా గొప్పబుర్ర వ్యయించేస్తానా? అది కాస్తా ఆర్జించుకోడానికి నేను చెమట ఓడుస్తానా? మరి ఎంజేస్తానూ? లీలగా యత్నించి జోరుగా నెగ్గేస్తాను, అన్నీ మార్గాలే! ఇదిగో శాంపిల్ డోసు! బాగు పడు! —

సరికొత్త అన్యభాషాగ్రంథం ఇంకా నావాళ్లు ఎవరూ కొనిఉండరు గనకనున్నా, మిక్కిలిపాత అన్యభాషాగ్రంథం చాలామంది పారేసుగుని ఉంటారు గనకనున్నా అటువంటిది నాభాషలోకి మక్కికిమక్కి దింపేసి ఆరచన నా స్వంతం అనేస్తాను. దాంతో జనం, ఆ రచనలో ఉండే గొప్ప తనాని కంతకీ మూలకారణం నాబుర్రలో ఉండే గుంజే అనిన్నీ, అదే తమరు తింటూంటా అనిన్నీ భ్రమించి నా నామ స్మరణ చేసుగుంటారు. అల్లాగే పాతరచనలు తెచ్చి వాటిల్లో నామవాచకాలూ, పాత్రల పేర్లూ, స్థలాల పేర్లూ, సంస్థల పేర్లూ మార్చేసి తాజాగా రచన తయారుచేసి అది నా పేరట ప్రచురిస్తాను. కొందరుఅసమర్థులు ఇల్లాంటి మార్పులు

చెయ్యడంలో కొన్నికొన్ని దూడలువెయ్యడంవల్ల పట్టుబడి పోతారుకాని, నేను ఆరితేరినవాణ్ణిగనక నాకు లెఖ్ఖలేదు. లేకపోతే, పాతరచన పట్టుగుని దాని రూపం మార్చేసి కొత్త స్వరూపం నా స్వంతం అంటాను. పద్యాన్ని గద్యంకింద ముక్కలుకొడతాను, గద్యాన్ని గుండకొట్టి పద్యం చేస్తాను. పురాణ ప్రబంధశతకాలలోంచి ఏమి ఎప్పుడు ఎంతవరకు ఏరకం ఏరూపంలో కావలిస్తే అట్లా పుచ్చుగుని అది నాదే అని, నన్నొచ్చి అడిగేటంత నీచపుపని పండితులు చెయ్యరుగనక పాము రుల్ని హడలగొడతాను. నాటకాలూ వాట్లవంటివీ అన్నీ సంభాషణమాటలేగనక అవి వీథులోనూ, బజార్లోనూ పడి దొర్లే జాతిగనక మెడమీద తలఉండి, నాడి సరిగ్గాఉన్న ప్రతీ వాడూ అవి పోగుచెయ్యడానికి అర్హుడేగనక, వాళ్ళల్లో నేను మొదటివాణ్ణంటాను. నవలని పట్టుగుని కథచేసి, కథని పట్టుగుని నవలగా విస్తరించి స్వంతం చేసుగోడానికి నేను వ్యవహారిస్తాను గనక నాకు ఢక్కాలేదు. కథలన్నీ ముసలమ్మలచేత ఉత్పత్తి చెయ్యబడేవిగనక నేనూ మా ముసలమ్మచేత వడికించాను, అది నాదే అనచ్చు, కాని ఆగమ, లోప, ఆదేశ, సంగ్రహణ, విస్తర ణాలు పరివర్తనకి మూలసాధనాలుగనక, యాథార్థ్యం దాచ డానికి వాటిని ఉచితంగా, అతి కాకుండా వాడాలి. ఒక్కొక్క ప్పుడు నేనుమరీతొందరలో మరీ జోరుగా రచించేటప్పుడు, ఎవడిదో నీబోటి పాతచచ్చినాడి చవటపద్యం ఎక్కించేసుగోవలి సిన అవసరం నా కొస్తుంది. అంతతొందరలోనూకూడా కాస్త

వీలుచూసుకుని పూర్ప్పు చెయ్యగల్నేమో చూస్తాను. కందం పట్టుకుని గీతవాలకం వచ్చేలాగు చెక్కేస్తాను. చంపకమాల ఉంటే చంపేమాల చేస్తాను. శార్దూలానికి మసిపూసి భల్లూకంగా మారుస్తాను. పాతపద్యాల్లో ఉండే సమాసాలకి పట్టకార్లు పట్టించి, రబ్బరుబనియన్ని గనక తిరగా బోర్లా తిప్పినట్టు తిరగేసి ఆ కొత్త సమాసం నాదే అంటాను. అంత మాత్రం రైమ్ లేనప్పుడు, పాతరచన వెతికి, అది నామనస్సుకి మిక్కిలి ఆనందం కలిగించి నేనుమట్టుకి ఇది ఎందుకు రచించలేనూ, నేను రచించుదాం అని అనుకుంటూంటేనే నాకంటె ముందు వీడెవడో రచించి ఇంట్లో దాచుకోక అచ్చుకూడా కొట్టాడే అనికూడా నాకు తోస్తే, ఆ రచనని అక్షరాలా లాగేసి నాదే అని ప్రచారంనిమిత్తం పంపుతాను. నీ దయవల్ల పత్రికలు బహుళం అయింతరవాత రచనాప్రచారానికి ఇరకాటం తగ్గింది. పత్రికాధిపతుల్ని, వాళ్ళకుండే తొందరలో, దగాచెయ్యడం నిమిషం. ఎంచేతంటే తగాదావచ్చేవరకూ ప్రతికాధిపతికి నేను నాదే అని పంపిన రచన నాదవునో కాదో, తెలియడానికి బోలెడుండాలి గనక, తెలియదు. పాతరచయిత బతికుండి పేచీగనక పెడితే క్షమాపణలు కోరుకోడానికి పత్రికాధిపతులకి నేను మహాతరుణం కలగచేస్తూంటాను గనక నేను వాళ్ళ పైవాణ్ణి! అదీకాక శవాకారాల్లాగ ఉన్న పాతరచనలు కొన్నిటిని పాతరలోంచి పెల్లగించి అవి నాపేరట అచ్చు కొట్టేసరికి, బహుశా నా నామధేయ సాంగత్యంవల్ల

వాటికి ప్రాణప్రతిష్ఠ అయి, వాటిని జనం జ్ఞాపకం చేసుకోడం మొదలెడితే వచ్చే పుణ్యంలో పోనీ ఆ చచ్చినాడికికూడా ఓ అణా వాటా ఇయ్యొచ్చును. ఇంకా! ఎరుగున్న పాతరచనయొక్క పేరుగాని, రచయితయొక్క ఇంటిపేరు అసలు పేర్లు గాని దొరక పుచ్చుగుని వాటిలో భాగాలు ఉంచడంగాని, దించడంగాని, కుదించడంగాని, పెంచడంగాని, నాకు అనుకూలించి నారచన శంఖతీర్థం అయ్యేలాగు కనిపిస్తే అల్లా చేసేసి కావలిసుంటే నేను తరవాత మాట్లాడతాను. ఒకప్పుడు నా పేరునే పరివర్తనం చెయ్యడంవల్ల అది భరతఖండంలో ఇతరభాషల్లో గొప్పవాళ్ళ పేర్లల్లో దేనిలాగేనా పలుకుతుంది అంటే, అల్లా చేసేసి నా రచనకి విలవ లేవగొట్టేస్తాను. ఎవడేనాగనక నన్ను తన స్నేహితుడుగా ఎంచితే, వాడు అప్పట్లో ఏం రచన చెయ్యదల్చుకున్నాడో వాణ్ణేఅడిగి తెలుసుకుని, వాడిరచన పూర్తి అయి ఇంకా ప్రచారం కాకుండానే నేనే ఆవేసంగతులతో వేడివేడి సరుకు పాకంపట్టి ముందుగానే ప్రచురిస్తాను. వాడు గింజుకున్నా నన్ను చేసేది ఏమీ లేదు. ఎవడేనా తనవ్రాతప్రతి నన్ను చూడమనిగాని, నే చూస్తాను నాకు ఓమాటుఇయ్యి అని నేను అడిగినప్పుడుగాని, ఇచ్చాడా, చచ్చాడే! ఇహ వాడిరాత అంతే అనుకో! నేను అసలుకి ఫొటో తీసేసుగుని, అసలు వెనక్కి పంపించేస్తూ, "ఇది బాగులేదు, నిజం చెప్పాలంటే చాలా ఏడిసినట్టుంది, దీన్ని ప్రైవేటులో దహనం చెయ్యి! నీకు వంట్లో సరిగా లేకపోతే పోనీ సహాగమనం వద్దులే! ప్రపంచానికి అల్లా చెయ్యకపోతే నష్టం" అని వాడికి సలహా ఇస్తాను. మరీ వీల్లేకవస్తే వ్రాతప్రతి నేనే ఉంచేసుగుంటాను.

ఉంచేసుగుని, నా వ్రాతప్రతి ఒకటి ఉండాలనిన్నీ, నాకు ఎవడైతే అసలు ఇచ్చాడో వాడికే నేను లోగడ నాది ఇచ్చిఉన్నట్టు జ్ఞాపకం అనిన్నీ, అది నాకు వాడు తక్షణం పంపకపోతే వాడి మీద నేను చర్యజరుపుతాననిన్నీ కబురుపంపిస్తాను. దాంతోటి వాడు ఆస్తి నాస్తి అవడమే కాకుండా ఋణసంబంధంకూడా ఏర్పడి నోరుమూసుగుని కాళ్ళబేరాని కొస్తే అపరాధం పుచ్చుగుని వదిలి పెడతాను. తూర్పురాతల్ని పడమరకి గోకేసి విరుద్ధంగా తయారుచేసి నా వనేస్తాను; ఉత్తరాదిరచనల్ని దాక్షిణ్యంతో లాగేసి నాసొమ్మనేస్తాను. నేను అసాధ్యుణ్ణోయ్, వెనకయ్యా! నువ్వు కాదాయిరంటే ఇంకా ఖారాగాకూచుని రకరకాలుగా వేడవాలిగాని ఏం జెయ్యగలవ్? నీ వశంటోయ్, నా ధరిమేనా రావడం, నా క్రియని శంకించడం, నన్ను కాదనడం, నా కృతి అన్యుడి దనడం, అందులో ద్రోహం ఉందనడం! ఋజువు... నీ బొంద! ... నీ తరమూ! పైగా, నీ నత్తగుల్లబుర్రకే ఏదో అఖండభావం తోచిందని ఎగురుతున్నావే, నా అంతవాడికి, నీకే తోచగలిగిన దిక్కుమాలిన కకూర్తి అవకతవక బుద్ధి హీనపు ముక్కలు సరిగ్గా ఎందుకు తోచిఉండి ఉండకూడదూ అంటా! ఇల్లాంటి వెర్రిమాట ఇప్పుడంటే పైకి అన్నావ్ గాని, ఇహానెప్పుడూ అని చినాట్లు తినకు. ఈ మాటతో నీమీద నాకుండే గౌరవం అంతా పోయింది.

అయితేం, నీకు సలహాచెప్పేవాళ్లు లేక పాడయినావు. నాకు తప్పుతుందా, మరి, ఇట్లాంటి నౌకరీ! చెబుతా, విను! ఓరీ ఎంగిలిపెద్దన్నా! తెలుగు రాజభాష కాదు! మహాధికార్లకి

ఇది తెలియదు, రాదు. వచ్చినా, రాదంటారు, రాదంటేగాని నువ్వా గౌరవించవు. నువ్వు గతించినతరవాత నీ కిది జ్ఞాపకం ఉంటే (– నాకు జ్ఞాపకంలేదు పొమ్మనేస్తాను !), దేవుడితో (– దేవుడంటూ ఉంటే!) చెప్పగుందు గాని లే అమ్మా ! ఊరుకో ! నీకింత అభిమానంగనక, నాయనోయ్ చూడు ! రచన ప్రచురించడం మానెయ్ ! నాయెదట ఒట్టెట్టుగో, చూస్తానూ ! మానేసి మరోపని చూసుగో ! ఒక వేళ ఉండబట్ట లేక, అభ్యాసం అయిపోయి, మాటపాకం ఎదేనా చేసేశావా, అది పదిలంగా బుట్టలో పెట్టి అట్టే పెట్టుగుని, నిర్జనప్రదేశం లోకి వెళ్ళి, భూమ్మీద నువ్వు నుంచో దల్చుకుంటే భూమిని తప్ప కడమభూతాల్ని అక్కణ్ణించి సాగనంపి, నీరచన పైకితీసి నువ్వే గబగబా కంటితో చూసుగుని, నీ అపూర్వత్వానికి నువ్వే మానసికంగా యోగ్యతాపత్రం ఇచ్చుకో ! ఇంత నన్ను విసి గెత్తించావ్ గనక మరి దయచెయ్ ! శీఘ్రంగా ! నేను నీకు నిజంగాకుడా ఏదో ద్రోహం చేశాను గావునని జనం అనుకో గల్రు ! నడు ! ”

అని వెనకయ్యని పరామర్శించి, కఱ్ఱ తెచ్చి వాడి పీపుయొక్క నిలువు అడ్డం ఐమూలకొలతలు సిసలుగా కొలిచి, అతని తిక్క వదిలిందని అనిపించి, నోరు మూసుగునేటట్టు చేసి, అతణ్ణి వడి వడిగా పొలిమేరదాకా దాటించేసి వచ్చి సచేలస్నానం చేసు గున్నాను ! ఎల్లా వచ్చిందో !

చారుదత్తరావు ధోరణి

నన్ను చిన్నప్పుడు కొంతకాలం దేవుడు అని పిలిచే వారని చెబుతారు. కాని, అంత చిన్నపేరు నాకు బొత్తిగా పొట్టి అయిపోవడం గ్రహించి త్వరలోనే మానేశారట, ఆ పేరుతో నన్ను వ్యవహరించడం! నాతల్లిదండ్రులు మొదటే గతించడం వల్ల వాళ్లని నేను ఎరగనే ఎరగను, పీడే వొదిలిపోయింది. నా పిత్రార్జితం ఓ ముసలమ్మా, కొంత ఆస్తీనూ. ఆవిడే వండి పెట్టేది, నట్టింట దీపం పెట్టేది. నన్ను ఓ ఆయన పెంచుగోవాలని చూసి, దత్తరావు అంటూ పిలవడంకూడా మొదలెట్టాడు అప్పుడే మహా! వారంతిరక్కుండా ఆయనపెళ్ళామూ, ఆవిడ ముగుడూ కూడా అఖైరైపోయారు. మరో ఆయనా అందుకే ప్రయత్నించాడు. ఆయన పెళ్ళాంపనీ అంతే అయింది. అక్కడితో నన్ను పెంచుగోడం గురించి తెలిసినంత మట్టుకి ఎవ్వడూ తలపెట్టడంకూడా మానుకున్నాడు. నేను ఇంట్లో ఉన్న సమయంలో ముసలమ్మ తను నాకు చేసే సాయం ఏదో చేస్తూ నా కేసిచూస్తూ ఊరుకోక నేను అడగ నప్పుడుకూడా అడ్డమైన సలహాలూ ఇవ్వడమే. అందుకని ఆవిడమీద నాకు ద్వేషం కూడా బయల్దేరింది. నా స్వాతంత్ర్యం, నా రాజ్యం, నా ప్రజలు, నాగోడు — ఇవన్నీ ఈ ముసలమ్మకి ఎందుకన్నాను!

అయినా, అయినప్పుడూ కానప్పుడూ నన్ను కాల్చుకుతిని నన్ను రెచ్చగొట్టేది. నేను అనేక రంగుల నాజూకుతిట్లు ఆవిణ్ణి తిట్టేస్తూంటానంటే, చావనా మరి! పెళ్లిచేసుగో, పెళ్లిచేసుగో అంటూ ఆవిడ ఏకరొద! "అంతముచ్చటైతే నువ్వుచేసుగో డర్టీగూస్" అని అరిచి ఆవిడ నోరు మూసే స్తూంటాను. నావల్ల వంశానికీ, తనికీ అప్రతిష్ఠ వస్తోం దని ఒకనాడు ముసలమ్మ పణుకుడు సాగించింది. అప్పట్లో నేను చారూ అన్నం తింటున్నాను. ఆవిడ రిమార్కువల్ల నాకు మిక్కిలి ఆనందం వేసి, ఆ మూలవిరాట్టుని అభిషేకించడం విధిలా కనపడి ఎంతో సదుద్దేశంతో ఆవిడ రేవునెత్తిమీద కంచెడు వేడిచారూ పదిలంగా చిందకుండా బోర్లించాను. తక్షణం ఆవిడ స్పృహలోకివచ్చి బాష్పాలు తుడుచుగుంటూ లేచివెళ్ళింది. కాని, ఈవృత్తాంతం విని ఒక ఊరకవి నామీద తక్షణం 'పన్నడం' సంకల్పించి, నన్ను చారుదత్తరావు అంటూ వ్యవహరించి ఒక పద్యాలయం తయారుచేశాడు. ఎంత చెడ్డా, ఆ మాటకట్టలు పద్యాలు గదాఅని వాటిని స్తోత్రాలకిందే జమకట్టేసుగున్నాను. కొంతకాలం అందరూ నన్ను అల్లానే పిల్చేవాళ్లు. అ దేమయితేం, ఉన్నమాట అట్టేదాచకూడదు — నేను చిన్నపిడుగుని, అఖండుణ్ణి! నా మేధ పండితులకి లాంగే రకం కాదు. నా ప్రజ్ఞ అపూర్వప్రజ్ఞ, మూర్ఖులు నన్ను పండితపుత్రు డన్నారని తెలిసింది. వాళ్లమీద కసికొద్దీ నేను మానాన్నని పండితజనకు డంటున్నాను.

నన్ను మామూలు మనుష్యుల స్కూలుకి పంపించడం మా ముసలమ్మకి బుద్ధిలేదనడానికి ఋజువుల్లో ఒకటి. స్కూళ్లల్లో పొట్టకక్కుర్తిపంతుళ్లు చెయ్యడానికి ప్రయత్నించే పనికి మాలిన బోధవల్ల నా అసాధారణపుబుర్ర చాలావరకు మంద గించిపోయింది గాని, అటువంటి బోధనే గనక — ఆకాస్తాగుడా — నాబుర్రని అంటుగోకుండా ఉండిఉంటే, ఈపాటికే నాబుర్ర దినుసు ప్రపంచం అంతట్టా పాముకుపోయి ప్రపంచాన్ని గిలాబా చేసేసిఉండేది. కాని, ఎంత పాడవుతేనేంగనక, పాడుకాగా నిలవగలిగిన ఆ కుంటి సహజ ప్రజ్ఞతోనే నేను పరీక్షల్లో పిల్లి మంతరాలు విశేషం లేకుండా నెగ్గి అనుమానరహితంగా చదువు గురించిన పురుడు గడిచాను. అనగా, రెండుకాళ్ల వాళ్లలాగ నేల మీద నడవవలిసిన అవసరం నాకు ఆ దెబ్బతో తగ్గింది. అఖాతం లోంచి లిప్తలో అమాంతంగా లేచి పైకెగిరి విద్యాలయ పూర్తికూడా చెయ్యడానికి బయల్దేరాను. ఇంత అకస్మాత్తుగా నా ప్రజ్ఞకితగ్గ వైభవం ఎల్లాపట్టిందా అని వాకబుచెయ్యగా, నా కుడిభుజంమీద శంఖం, ఎడంభుజంమీద చక్రం ఉన్నట్టు ఒక చర్మజ్ఞుడు నిర్ణయించ గలిగాడు. అవి పుట్టుకనించీ అక్కడే ఉన్నాయనీ, దరిమిలాని అవి స్ఫుటం అయినాయనీ, తక్కిన వాళ్ల కళ్లకి అవి ఆనవనీ, అయినా చెప్పాడుమాటలు విని నిరు త్సాహ పడకూడదనీ ఆతని తీర్మానం. నా జాతకప్రభావం యొక్క వయినంపొక్కగానే,నన్ను చాలామంది 'శంఖచక్రరావు' అని పిలవడం అలవాటు చేసుగున్నారు. అదిలగాయతు, పోతే

పోయింది, ఏంశాశ్వతం, నామసార్థకత్వమేనా సాధించుదాం వీలైనంతవరకూ — అనే ఉత్సాహంలో పడిపోయానని చెప్ప డానికి నాకు ఎంతమాత్రమూ సిగ్గులేదు. ఇక నేను ఈ భూమి మీాద ఉండగల ఏ ఉత్తమోత్తమపదవీశిఖరానికేనా సరే ఎగర డానికీ, ఎగిరి అక్కడ వైభవంగా నిశ్చింతగా క్రియాశూన్యం గా అవ్యాహతంగా నిరంతరంగా కూర్చోడానికీ అర్హుణ్ణి. నేను కొంచెం శ్రద్ధపడితేచాలు అంతవాణ్ణే నేను కాగల్ను. అందుకు కావలసిన పరికరాలు యావత్తూ నాకు సంక్రమించా యన్న మాటే! అసలు నాకిప్పుడున్న మహాగుణాల్లోకొన్ని నేను దరి ద్రులకి దానంచేసినా మిగతావి జన్మజన్మలకి చాలు. కాబట్టి, నేడో రేపో నేను నిరంకుశంగా భూచక్రంగాని, దిక్చక్రంగాని తిప్పడానికి వెళ్ళగలనంటూన్నప్పుడు, ప్రస్తుతంలో అటువంటి పనే (నేను ముందుకాలంలో చూపెట్ట పోయేటంతసామర్థ్యం చూపెట్టకుండానే) చేస్తూన్న ఘటాల్నిచూస్తే నాకు గౌరవం ఎందుకుండాలీ? ఇక తక్కినవాళ్ల లెఖ్ఖ నాకసలేమిటీ? అంచేత, నేను ఇతరులప్రజ్ఞ గణించను, గుర్తించను, చూడను. నా ప్రజ్ఞముందు ఇతరులకు అసలు ప్రజ్ఞ ఉందనే అనుకోను. నాతో సమానమైన వాడు నా విహితశ్రేణిలో అరుదుగా ఉంటాడేమో అనేది చాలా నాసి సందేహం, నాకంటే అధికుడు ఇక ధస్తే ఉండడు అనేది సిద్ధాంతం. నేను ఏ గ్రహంలోనూ, ఏ స్థలంలోనూ, ఏ సందర్భం లోనూ, ఏ వ్యక్తినీ ఎందుకూ ఖాతరీ చెయ్యవలసిన అవసరం లేదు. నాహృదయంమాత్రమే నిష్కల్మషం, కడం వన్నీ కుళ్ళు

రకం అని దెబ్బలాడి కుమ్మేస్తాను: నాకు తోచింది ఎప్పుడూ ఒప్పే అనిన్నీ, నాకుతోచడమేమిటి ఒప్పుకాకపోవడమేమిటి అనిన్నీ నామతం. అంతేకాదు, నేను ఇంకోరికి తోచింపించిందీ, ఇంకోరిచేత చేయింపించిందీ కూడా ఒప్పే అంటాను. అటువంటి దానికి అడ్డుతగిలి అది తప్పు అనడానికి ఎవడేనా సాహసిస్తాడా వాడి పని షికారే, అనగా మట్టం! ఎంచేతంటే, నా అద్వితీయ ప్రజ్ఞేకాక, నాకు కొన్ని ప్రత్యేకాభిప్రాయాలూ, అలౌకికాభి రుచులూ, అసాధారణ స్నేహాలూ, అతీతసాహసాలూ, అగమ్య గతులూ, నిరంకుశధోరణులూ ఉన్నాయి.

నాఅభిప్రాయప్రకారం మా నానమ్మలాంటి వాళ్ళు ఎందుకు పుట్టారూ అంటే నేకోరినప్పుడల్లా డబ్బుపంపడానికి. ఆవిడ డబ్బు పంపకపోయినా, తక్కువపంపినా, పంపి ఖర్చువయినం అడిగినా ఆవిడికి ఓమోతాదు ఇవ్వడంరీతి నాకు తెలుసు. పుస్తకాలకనీ, పరికరాలకనీ, జరిమానాలకనీ, చందాలకనీ, పరీక్షలకనీ, దొంగలడ్డారనీ, అనవసరపుదొంగతనం నామీద మోపారనీ మానానమ్మకి నచ్చచెప్పడానికి యత్నించి, ఇటువంటి సబబులు చెప్పినప్పుడు ఒకవేళ, ఆ ముసలివరుగు నమ్మకపోతే, సైనైడు తీసుగుంటాననిగాని, నల్లమందు తింటాననిగాని, అసలు అటువంటి వాటి మిశ్రణం తినేసి చచ్చిపోయాననిగాని పొరుగూ కెళ్ళి ఒక్క టెల్లిగ్రాం కొడితినా నాకు కావలసినకంటె ఎక్కువ సొమ్ము గిరాగిరా తిరిగి ఊడిపడుతుంది. కాని, ఆవిడ పూర్వ కాలపుమనిషి. చెంపకాయవెయ్యడానికి చెయ్యి ఎత్తుతేచాలు,

ముణుచుగుపోయి ఇంట్లోకి పరుగూ! అంతమంచిది గనక పోనీ అని చెప్పేసి ఆవిణ్ణి క్షమించి వదిలేస్తూంటాను. తక్కిన ప్రపంచపు స్త్రీలంతా నాకు వేళాకోళానికి వరసే. అందుకని, ఎవళ్ల మీాదైనా సరే నాయిష్టంవచ్చిన రిమార్కు — చీకట్లోంచి గాని, చాటున దాక్కునిగాని. సమూహంలో దూరిగాని — ముఖవర్చస్సుగుర్తు తెలియకుండా మీాద దెబ్బపడకుండా చూసుగుని నిర్భయంగా పేల్చేస్తాను. దాంతోటి అవతల వాళ్ళ గౌరవం తక్షణమే లేచిపోయి వచ్చి నన్ను వరించడం వల్ల నాగౌరవం బలిసిపోతూంటుంది. అసలు పిచ్చిప్రహ్లాదుణ్ణి గురించి వెఱ్ఱిపోతన్న చెప్పిన సీసపాదం కొంచెం సవరించి "కన్నుదోయికి నన్యకాంత లడ్డంబైన భార్యభావముచేసి పరగువాడు" లాగ మార్చేస్తే నాకు సరిపోవచ్చు. విద్యావంతులంటే నాకు నమ్మకమేలేదు. విద్యవల్ల-అందులో నేడు చెప్పబడే విద్యవల్ల - బొత్తిగాలాభం ఉండదని నాఅనుభవం. విద్యవల్ల వినయం రావలసిన అవసరం లేదని రాసిస్తాను. అందుకని "విద్యయొసగును" అనే పద్యాన్ని "విద్యయొసగు నవినయం బవినయమునను బడయు పాత్రత" అని దిద్దివెయ్యడమే బతుకుతెరు వంటాను. అనగా, ఈవిద్యవల్ల అవినయమున్నూ (అభినయమున్నూ అనిపాఠాంతరం), దానివల్ల చేతికి పాత్రానూ వస్తాయని అన్వయించుగోమని నాహెచ్చరిక! పెద్దలంటే గౌరవించాలని కొందరంటారు. కాని, సిగ్గుభిడియాలులేకుండా నాకంటె వెనకేపుట్టిన జంతుజనం నాఅంత నాగరికతలేని ఖుంఠలుగనక వాళ్ళని పాటించవలిసిన

అగత్యం నాకు లేదు. సరిగదా, వాళ్ళమాట పట్టుగుని వేళ్లాడే వాళ్ళని నిజంగా వేళ్లాడదియ్యాలని నామనవి. నాకు డ్రెస్సుమీద సరదా. మామూలుమనిషికి కొన్నే దుస్తులు. నాకున్న సూట్లు నాకే తెలియనన్ని. నేకొన్న చెప్పుల రకాలు వరసని పెడితే ఓషాపు ఏర్పడచ్చు — రూమ్‌లో నడవడానికి ఓరకం, లెక్చర్‌కి ఓరకం, షైరుకి ఓరకం, ఆటలకి ఓరకం, సినీమాకి ఓరకం, ప్రణయానికి ఓరకం, ప్రయాణానికి ఓరకం, సభలకి ఓరకం — ఇల్లా ఉంటాయి. ఈమాత్రమేనా లేకపోతే నా గౌరవం డాగుపడిపోవచ్చు, నా పాదాలు నొచ్చుగోవచ్చు. నాకు పాత రకం భోజనం అసహ్యం. కొత్తరకపుదైనా నేను చాలా టూకీగా లేస్తాను. స్వయంగా కాక, స్నేహితుల్తో ఎన్ని సార్లేనా నేను అల్పాహారస్వీకరణం చెయ్యగల్ను. తాంబూలచర్వణం నాకు అవసరం. దానివల్ల నాలిక బండబారుతుందనీ, తత్వం వేడెక్కుతుందనీ కొందరు శిఖామణుల ఉద్దేశంట. వాళ్లు అస్ఖలిత మూర్ఖులు. ఏమంటే, నా నాలిక్కి బండబారడందోషం కొత్తగా పట్టడం అసంభవం అనీన్నీ, నా తత్వం మరి వేడెక్కడానికి వీల్లేనంత ఘాటురకం అనీన్నీ వాళ్లెరగరు. నేను నిత్యధూమప్రియుణ్ణి. నా అంతర్యస్నేహితుల్తో ఏరకం ధూమకంఐనా సరే, ద్రావకంఐనా సరే పుచ్చేసుగోడానికి నేను చెవికోసుగుంటాను. ఆరగింపుకి వీలైన ఘనద్రవధూమపదార్థాలు కొల్లలుగా దానం చెయ్యడంలోనూ, అంతకంటె ఎక్కువగా దానం పట్టడంలోనూ నాకు చాలాసరదా. ఆమాత్రం ఇచ్చి పుచ్చు

గోడాలు కిట్టనివ్యక్తుల్ని నరకానికి రవాణాకట్టిస్తే యమవాహ నానికి విశ్రాంతేనా దొరుకుతుంది. నాకు పరీక్షలంటే ఎంతో అంత యిది. పరీక్షలు ఉండి తీరాలని నా పట్టుదల. ఒకే అరతావుమీద యాభై అచ్చుపేజీలల్లోని గ్రంథం యావత్తూ సన్న చీమలబారులాగ బ్రహ్మలిపిలో సూదిమొనతో రాసి అతిగూఢంగా పరీక్షచోటికి పట్టిగెళ్ళగల నేర్పు నాకుంది. ఆ నేర్పుగలవాళ్ళని పోషించడం నాముచ్చట. పరీక్షలో కాపీచేసినవాడే మిక్కిలి చురుకైన తెలివి గలవాడని నానూత్రం. కడంవాళ్లు అక్కడా అక్కడా ఏడుస్తూ ఈడుస్తూ అనేక కాలం వెచ్చించి నేర్చుకోగలిగిన అంశాలు, కాపీచేసేవాడు క్షణంలోనే సీటుగాగ్రహించగలగడం ప్రత్యక్షంచేస్తాడు గనక వాణ్ణే ఎక్కువగా మెచ్చడం నాకు సరదాగనక శుద్ధన్యాయం. పరీక్షాధికారులందర్నీ ఏకలాటుగా తుడిచెయ్యగల విషవాయు వుని కనిపెడుతున్నాడు నామిత్రుల్లో ఒకడు. అంతకుపూర్వమే పఠనగ్రంథాలు రాసేసినవాళ్లుంటారు, వాళ్ళనికూడా మాయం చేసే ఏర్పాట్లు మరచిపోవద్దని వాడితో చెప్పి కట్టుదిట్టంచేశాను. వేడుకకోసం ఉద్దేశింపబడ్డ నాటకం, సినీమా, సర్కస్ వంటివి అవ శ్యం నేను వెళ్ళితీరవలసిన పనిన్నీ; అక్కడ నా అందచందాలూ, నా తెలివితేటలూ, నా మానమర్యాదలూ, నా వాక్ స్వాతంత్ర్య విశేషాలూ, నా చమత్కారరసికతలూ చూపించడానికి అవకాశాలు మరీ ఉంటాయిగనక, నాకు అవి చెప్పలేని సరదా. ఆశాశరామన్న ఉత్తరాలనేవి రాసినవ్యక్తిని వ్యక్తీకరించకుండా

యాథార్థ్యాన్ని బైటపెట్టేస్తాయి గనకనున్నూ, ఎంత చచ్చిచెడి అయినా యాథార్థ్యం ప్రకటనచెయ్యడం మానవధర్మం గనకనున్నూ నేను అల్లానే రచిస్తూంటాను. తెలుగులోకుడా టైపుయంత్రాలు వచ్చాయిగనక, ఇదివరకు నేను ఇంగ్లీషులో నడిపినంత విరివిగానూ వీటిని తెలుగులోనూ బనాయించడానికి వీళ్లు కనిపిస్తున్నాయి! అర్ధరాత్రి అయినాసరే కారుచీకటి అయినాసరే అవతలగోడ వెలుగూ ఇవతలనాముఖంతళుకూ సాయంగా నేను ఆంధ్రాంగ్లకుడ్యరచన చేస్తానుగనక, నా రాత ఎంతమసి అయినా తాత్కాలికజీవక్షోభేనా కలిగించవచ్చు కాబట్టి నా ఆదర్శం మూర్తీభవించినట్టుగా ఆనందిస్తాను. పేరుగలవాడిమీద త్వంకారప్రయోగం, వివాహసందర్భాల్లో అమంగళ చర్యలూ దిగ్విజయంగాజరిగే కార్యక్రమానికి వీలైనంత గుట్టుగా అడ్డు తగలడంకూడా నాకు ఆనందం చేకూరుస్తాయి. కేవలం సరదా మాత్రమేకాక నా అభిమానవిద్యలలో ఒకటిఅని చెప్పడానికి నేను విర్రవీగేది ఏదీ అంటే, మదీయ గాత్రజనిత ధ్వని విశేష పరంపర. మాటలు మాత్రమేఆడి ఊరుకునేవాళ్లు తమనోటియొక్క పూర్ణ ప్రయోజనం ఎరగనివాళ్లు. నేను పక్షిలా కూయగలను, లేక సాధు జంతువులలాగ సరేసరి, హింస్రజంతువుల మాదిరిగాకుడా అరిచి పాడగల్ను, స్థాయీ నిలబెట్టగల్ను, శ్రుతి అక్కరలేదు, ఆ యా జంతువుల్ని ఆకర్షించగలను. ఆ విషయంలో నాకు శ్రమగాని, పట్టింపుగాని, వేళగాని, వినుగుగాని లేకపోవడం అటుండగా, నేను ఆ లలితకళ సృజించేటప్పుడు నా ఎదురుగుండా ఉండి

నా కేసిచూస్తూండే సజీవులుకూడా ఆకళకి కర్తని నేనని చెప్పగో లేనంత ఒడుపూ వాటం — విప్రవినోదికంటే ఎక్కువగా — నా దగ్గిర ఉన్నాయి. ఉంటేం! చూసి విని మెచ్చి ఓ మెడల్ వంటిది ఇవతల పారెయ్యలేని దరిద్రాంధ్ర దేశం అయింది, తీరిపోయింది.

ఒక టేమిటి! నాకృత్యాలన్నీ వీరకృత్యాలేఅని చెప్పచ్చు. నేను ఎక్కడ నడుస్తూన్నా నా ఒయ్యారం వొలకబోసుకుంటూ నూదంటురాయి పాళీల్ని లాగేసినట్టు చుట్టుపక్కల ఉండే స్త్రీ పురుషాదుల్ని నావైపు లాక్కుంటూ పోతాను. ప్రతి నిత్యమూ నా తెలివి తేటలు కారి ప్రవహిస్తూంటాయి. నేను ఒంట ర్నిగా ఉండడం నాకు అయిష్టం. ఎంచేతంటే, నా బుర్రప్రజ్ఞ ఎంతటిదయినా నన్ను తమ మొండివాదనవల్ల ఒఖణ్ణీచేసి నెగ్గేసే తుంట ర్లుండవచ్చు; నా జబ్బబలం ఎంతటిదయినా నన్ను తమ పశుబల్లంవల్ల ఒఖణ్ణీచేసి అణిచేసే మొద్దురకాలు ఉండగలరు. అదీకాక నేను సంఘజీవిని. నేను మందలోగాని ఉండను. అందువల్ల ఈర్ష్యతో కొందరు మందబుద్ధులు నాప్రజ్ఞ మందప్రజ్ఞఅనీ, నా బలం మందబలంఅనీ సమాసించి, చివరకి అపహాసించారు. ఏమంటే ఒకమాట రాణించాలంటే అదిపుట్టేచోట పస ఎంత అవసరమో పడేచోట సిగ్గుఅంత అవసరం. ఏమైనా నా మధుర గాత్రం ఖంగునమోగి నా సహజకవిత్వం వెల్లివిరిసి బయల్దేరా లంటే వినేవాళ్ళఅదృష్టం బాగుండి నేను నా ఆంతర్యస్నేహితుల్తో కలిసిఉండాలి. వాళ్లు యావన్మందీ నాకూడా ఉన్నారా అడగనే అక్కర్లేదు, లేకపోతే అందులో ముఖ్యులు నాతో

ఉన్నా చాలు. శృంగార రసపోషకులూ, స్థూలశరీరాభిమానులూ, పేకాటమార్తాండులూ, శ్రీరామనవమి పందిరి కళారసాస్వాదకులూ, అట్లతద్ది వీరకార్యశూరులూ, ఆకాశరామన్నజ్ఞులూ, అంకజూదర్లూ, ఆకస్మికౌన్నత్యాపేక్షితులూ గాగల రకాల్లో కొందరైనా చాలు. అటువంటి దివ్యసరసుల సమక్షంలోగాని నేను నాధీరలక్షణాలు వ్యక్తీకరించను. నా నోటికి హద్దుగాని, నా ధాటికి అడ్డుగాని లేకపోవడం వాళ్ళ కళ్ళముందు గాని తేలదు. అంతర్యస్నేహితులన్నాను గనక జ్ఞాపకం వచ్చింది. నా సామాన్య స్నేహబృందాన్నీ, నా శత్రువర్గాన్నీకూడా కొంచెం వివరిస్తాను. నా యిష్టం వచ్చినట్టు నేను వుండవచ్చును అని వాదించేవాడు నాస్నేహితుడు. నాకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యం గురించిన హక్కు ఉందని నిష్కర్షగా పరిష్కరించేవాడు నాకు గాఢభక్తుడు. నాకు బాధ్యతలూ విధులూ ధర్మాలూ ఉన్నాయని చెప్పేవాడు నాకు శత్రువు. ముప్పొద్దులా నేను గ్రంథస్థవిషయార్జన చెయ్యాలని బోధించేవాడు నాకు గర్భశత్రువు. అటువంటివాడు మమ్మాటికీ 'గురువు' – అంటే మేష్టరూ, తండ్రీ, బృహస్పతీ అన్నమాట! నా డబ్బోసి నేను నాజూకుగా షోకుగా చదువుగురించి యత్నంచేసుగుంటూ అవసరాన్నిబట్టి, నేను దళారిగా కల్లరిగా జూదరిగా సోమరిగా రహస్య సంసారిగా ఏమిగా అవడానికయినాసరే ప్రత్యేకపుహక్కు నాదేగనక, నాజోలికి రాకుండాఉండి నాస్మరణ చెయ్యకుండా ఉండేవాడుకూడా నాదాసుడే! నాకు ధూమపాన నస్యాది

అభ్యాసాలు ఖర్చులేకుండా ఉపదేశించి బాధలేకుండా నాచేత ఆచరణలో పెట్టించేవాడు నాజన్మగురువు. మాట్లాడవలిసిందని ప్రార్థించి నడిపించి తీసిగెళ్ళి తఖ్తమీద జనం ఎదట నన్ను నిలబెట్టినప్పుడు (మాట్లాడలేక కాదు) మాట్లాడకపోవడం నా సాహసకృత్యాల్లో ఒకటి. అల్లాగే, ఇంకోరు ప్రసగించే సమయంలో నేను ఊరుకోడమే మర్యాదలాగ కొందరికి కనిపించేచోట మాత్రమే నా వాక్కుయొక్క మాహాత్మ్యం చూపడంకూడా నాగొప్పపన్లలో ఒకటి. కానికాలం గనక నాకు దిష్టి కొట్టచ్చుననే దిగులుచొప్పున పోలికకి అందకుండానే, నా సాహసాలు నేను చీకట్లోగాని, సమూహంలోగాని నెరవేరుస్తాను. అందుచేత నాకు భయం, పిరికితనం అని కొందరు పీనుగుల వాదన. కాని, రెండోకంటివాడికి తెలియకుండాగాని నేను ఎదీ చెయ్యను గదా, అప్పట్లో నాకు భయం అని చెప్పడానికిమాత్రం ఆ దిక్కుమాలినవాళ్ళకి సాక్ష్యం ఎదీ! అందుకని విజయం నాస్వంతం. కొట్టుగోడాలు వచ్చినప్పుడు నేను వీలు చూసుకుని మధ్యవర్తిత్వం చేస్తానుగనక బలంచూప వలిసిన పోట్లాట అన్నా సరే, నేను సిద్ధమే. నాతో ఆటల్లో పాల్గొనేవాళ్ళు నాస్నేహితులేగాని, నన్ను ఓడించే వాళ్ళంతా పరమదుర్మార్గులు. పెద్దవాళ్లు ఎంతసౌఖ్యం అనుభవిస్తూంటారో అంతా నేనుకూడా అనుభవించకూడదు అనేవాళ్లంతా నాకు ఎదర పార్టీ. నాపని మానడమే దేశాభిమానం అనీ, నా పశుత్వం వదలగొట్టేవాణ్ణి ధిక్కరించడమే నా భావి స్వాతంత్ర్యానికి

చిహ్నం అనీ ఉపన్యసించేవాళ్లంతా నా నమ్మిన బంట్లు. నే డ్రెస్ వేసి, సిగరెట్ పీల్చి, కిల్లీ వేసి, నిద్రచెరుపుగుని, ఆత్మగౌరవం భంగం అయినా చేత్తో పుస్తకాలు పుచ్చుగుని, పోనీ మేష్టరు ఏడ్చిపోతాడని విద్యాశ్రమానికి వెళ్ళినా ఇంకా నేనేదో తయారీ అయిరాలేదంటూ కోడంటికం పెట్టి గింజుకునే ప్రతీ కూలిగురువూ నావైరివర్గంలో చేరిన బాపతే. నా అంతవాడికి తెలివితేటలు లేవని సిగ్గువిడిచి నలుగురిలోనూ చెప్పడానికి తెగించే ప్రతీ పట్టాదారూ వాజమ్మే. ప్యాస్ అనే కాస్త వెధవ మాటా అంటే వొదిలిపోయేదానికి, నా బుర్రయొక్క అంతర పరిమాణం యావత్తూ అక్కడికి తను చూసి కొలిచి తగుల డ్డట్టు, నాభావి ఉద్యోగలాభం నాశనం అవుతుం దేమో పాపం అని భయపడక, నా సహాధ్యాయుల్లో నాకు తలవంపు అవుతుందేమో అని జంకక, నాకు వస్తూండే మంచిమంచి కట్నాలిచ్చే వివాహసంబంధా లన్నీ తిరిగిపోతాయేమో అని తటపటాయించక, నన్ను ఫేలుచేసి, తన సొమ్మంతా పోయి నట్టు నాకు తక్కువమార్కులు రాల్చే ఉపాధ్యాయు డనే పరమచండాలుడు నేను జీవితంలో మరవడానికి వీల్లేని ఘోర శత్రువు. తెగవయస్సూ, తగనివాగుడూ, చచ్చుఅధికారమూ, బోడిప్రజ్ఞా ఉన్నాయికదా అనిచెప్పి నన్ను కొందరు సమయం కనిపెట్టి వేళాకోళానికి పట్టించే రాలుగాయి లున్నారని విన్నాను, గమనించాను. వాళ్ళమీద నేను కసి తీర్చుగునే టందుకు నేను ఉపయోగించే వీరసాధనం ఒక టేమి టంటే,

అన్యాపదేశం. కొమ్ములు తిరిగినవాడైనాసరే అటువంటివాడు నాపక్కనించి (అప్పుడు నేను మేడమీదో అరుగుమీదో చీకట్లోనో గుంపులోనో ఎక్కడున్నాసరే) వెళ్ళేటప్పుడు, ఆ మహా తరుణం నేను ఉపయోగించుకుని, నా విద్యావాసన నలుదిశలా వ్యాపింపచేయడపు ఉద్దేశంతో సరికొత్త తిట్లతో మామూలు మాటలకి పోపెట్టి, గాండ్రిస్తూనో నకిలిస్తూనో నాతియ్యటి గాత్రంతో నా కమ్మటికవిత్వం విరజిమ్ముతాను. వాడు తన్నేమో అనే అనుమానం చొప్పున నాకేసి తిరేగేలోపల నేను వాడివేపు చూపు మానుకుని, నా స్నేహితుల్లో ఒణ్ణి తిడుతూన్నట్టు నటించి నా విజయం వెల్లడిస్తాను. వాడికి అంతటితో మృతి. ఏమిటని నన్ను వచ్చి అడిగాడా, నా గొప్పతనం వాడే ఒప్పుగున్నాడన్నమాట. రంగం పూర్తిచెయ్యడానికి నా స్నేహితులు పకాలుమంటారు, దాంతో వా డెగిరిపోతాడు. నభల్లో గల్లంతు సృష్టించి, సృష్టికర్తలాగే ఉండిపోతాను. అతని పుణ్యం కొద్దీ నాతండ్రి యిప్పుడు లేడుగాని, అతడే ఉండి, అతడితో హెచ్చుతగ్గు వచ్చినాసరే, వాణ్ణి ఏమటయేదిగాని ఎగేసి తెగనరికిపారేసి ఉండేవాణ్ణి. అందుకని ఇరుగు పొరుగు వాళ్లు నా సాహసకృత్యాలు విని ఒంటిప్రాణంతో ఉంటారు, ఒంటికంటితో నిద్రపోతారు. అన్యుల్ని నేను సాధారణంగా హడలకొట్టి, ఆట్టేమంది లేకపోతే బెదిరించి, భాష తెలియని వాళ్లైతే తిట్టి, నా శౌర్యంయొక్క మచ్చు చూపిస్తూంటాను. ఇక, నా సౌందర్యోపాసనగురించి నేను తంటాలుపడడంలో

చెయ్యవలసి వచ్చే సాహసాలు చాలా ఉన్నాయి. అటువంటి సందర్భాల్లో, అనగా యవ్వనులు కాకపోయినా నరే నారీ మణులు మిశ్రసమావేశంలో ఉండేటప్పుడు, అవసరాన్ని పుర స్కరించుకుని, (చటుక్కున నేను నలుగురి కళ్లఎదటా మెరుపులా మెరవడంవల్ల నా కెప్పటికైనా ఎదైనా ఎవరివల్లనైనా ఏమోస్తరుగానైనా లాభం ఉండవచ్చు గనక) అవలీలగా నా ధనం, నా పణం, నా మానం, నా ప్రాణం చివరకి నా డ్రెస్సూ కూడా ఏ ప్రత్యేక వ్యక్తికోసమో ఎందుకోసమోకుడా నాకే తెలియకుండా నేను త్యజించెయ్యడానికి తెగించి ఉండడం చూస్తే, నా మహాసాహసానికి మీరు ముక్కుమీద వేలు వేసుగుని మళ్ళీ తియ్యరన్నమాట! అటువంటప్పుడు నా ఉషార్ తమరు చిత్తగించాలి, దాంతో తమరి జన్మ తరించాలి. కొందరు నారులు రోజుకి ఓ దుస్తు మూరుస్తారు. వాళ్ళకి తెలిసే నిమిత్తం నేను క్షణానికి ఓ డ్రెస్సు పిరాయిస్తాను. నువ్వ ఇంగ్లీషు నేర్చినవాడివి, పొల్లుపనులు ఎందుకయ్యా చెయ్యడం అని ఎవడేనా అంటే, ఆ అన్న శృంగారశూన్యుణ్ణి, వాడి ఆర్డరు పొందనివాళ్ళ నందర్నీకూడా వరసాగ్గా షూట్ చేసి వాళ్ళకి టీపార్టీ చేయించి తద్దినం మానిపించేస్తాను. అది గ్రహించ వలిసిందేకాని, విప్పిచెప్పేది కాదు. అటువంటి స్త్రీజన సమ్మిశ్రిత సమావేశాల్లో నేను చాటు ప్రసంగం చేస్తాను. నా దేవుడా, అది ఎంత అఖండంగా ఉంటుందని చెప్పను! నా వాగ్ఝాలవు గట్టు తెగబడుతుంది. అప్పుడు నే వాడే ప్రతీపలుకూ బంగా

రమే. నే చెప్పేదంతా కవిత్వమే. అందులో శ్లేష, ద్వ్యర్థి' చిత్రం, యమకం వంటివి ఉంటా యంటారు. నాకు వచ్చే వాక్యాలన్నీ పద్యాలయిపోగా కొందరు గణాలవాళ్లు వాటిని ఎక్కించుకుపోయి కంఠతాపట్టేసి వాడుకుంటూంటారు. ఒక్కొక్కప్పుడు అవి వాళ్ళకంఠంపట్టుగుంటాయి. అప్పట్లో నేను చేసే గానం, తీసే రాగాలూ, వేసే 'విట్లూ', కూసే నాదాలూ మొదలైనవి మహామహా రసికులవల్లకూడా కావు. నే నప్పట్లో కనపరిచే విలాసచేష్టలూ, దానత్యాగశౌర్యాదిలక్షణాలయొక్క ప్రత్యక్షతార్కాణలూ అధమం ఒకటాకీ తియ్యవలిసిన బాప తువే అనిన్నీ, తన్నిమిత్తం ఒకటాకీకంపెనీ లేవాలనిన్నీ, లేవ డంతోటే మొహంకడుక్కోడంకూడా మంచిదనిన్నీ, చాలా టాకీల్లో చేష్టలకిమల్లే కృతకంకాకుండా నావి స్వాభావికం అవడం వల్ల అటువంటి కంపెనీ పెట్టి పనిచెయ్యకపోతే ఆంధ్రకళకి నష్టం అనిన్నీ నాస్నేహితుల నిశ్చితాభిప్రాయం. అందాకా ఎందుకు? అవతల కీచకుడు, శకారుడు మొదలుచేసుగుని ఇవతల మన గిరీశం వరకూ ఉండే ప్రత్యేక సౌందర్యోపాసకులు నాదగ్గిర వవిన యంగా, నక్రమంగా, సదక్షిణగా శుశ్రూషచేసిఉండని దోషం వల్ల సార్వత్రికమై అస్ఖలితమై నవీనజ్ఞానయుతమైన శృంగార వ్యవహారంగురించి చెప్పవలిసొచ్చినప్పుడు వాళ్లు నాకు చాలా చాలా బలాదూరు అని నేను ఘోషించవలిసొచ్చినందుకు నేను ఎంతో తెగించి విధిలేక గర్విస్తున్నాను.

నా విమర్శప్రజ్ఞకూడా ఎల్లాంటిదో నివేదించి ప్రస్తుతం

దస్త్రం కట్టేస్తాను. అది ఎల్లాంటి దంటే, కేవలం రెండంచుల కత్తిలాంటిది. అనగా, అది నేను అమోఘంగా ప్రయోగిస్తాను, విధిగా నెగ్గుతాను. ఆ ప్రజ్ఞ ప్రయోగించేకాలంలోకూడా నేను ఒంటరిగా ఉండక నా విహితబృందంలోనే మునిగిఉంటాను. అఖండప్రజ్ఞ చాలా సూక్ష్మంగానూ, మిక్కిలి తీవ్రంగానూ ఉండి, పండులాంటి సంసారం పాడుచెయ్యడానికీ, అనవసరకీర్తిప్రతిష్ఠలు అన్యరంగాల్లో ఆర్జించి విర్రవీగిపోయేవాళ్ళకి కొంచెం కళ్లెంలాగ పనిచెయ్యడానికీ, గొప్పవాళ్ళకికూడా నేను ఒక అంకుశం అని పబ్లికున దాఖలా కనపరచడానికీ, తద్వారా నాకు అల్పశ్రమతో, అల్పకాలంలో, అల్పవ్యయంతో అవతలవాడికంటె గొప్ప పేరు దక్కడానికీ ఉపచరిస్తుంది. అయినానరే నాకు బడాయి లేకపోవడంవల్ల నేను దాక్కునే ఉంటానుగాని బయటపడను! బ్రహ్మ నన్నుపట్టుగోలేక నలుముఖాలా చెదిరిపోయాడూ, యంబ్రహ్మలు ఏ మొహం పెట్టుగుని నన్ను పట్ట యత్నించడం! నేనెప్పుడూ జట్టుతోనే ఉండడంగనక అసలు మేమే సభ. అయినా జనసమూహాల్లోకి మేం తీరుబడిచేసుగునివెళ్ళి దేశాన్ని పైకి లేవగొడుతూంటాం. జనం అనేక చోట్ల సమూహం అవుతారు. జనసమూహాలు రెండు రకాలు — ఒకటి, అధ్యక్షుడు అంటూ ఒకడు ఉండేవి: వార్షికసభలూ, ఉత్సవాలూ, వర్ధంతులూ, సారస్వతాది సమావేశాలూవంటివి. రెండు, అధ్యక్షుడు లేనివి: తీర్థాలూ, తిరునాళ్లూ, సంతలూ, భజనలూ, సాధారణంగా నాటకాలూ,

రైళ్లూ, క్లబ్బులూ, సినీమాలూ, ఆటలూ మొదలైనవి. రెండోరకంసభలో నాకు స్వరాజ్యం. ఆ రకం అధ్యక్షరహిత సభల్లోఉన్నప్పుడు నాకుపూర్తిగా స్వరాజ్యంలో ఉన్నట్టు అని పించడంవల్ల, ఇంకా ఏముటో స్వరాజ్యం కావాలంటూ ఈ దేశంలో జనం పైవాళ్ళని అడుగుతా రెందుకా అనిపిస్తుంది. మొదటిరకం సభల్లోనే నాబోట్లకి కొంచెం ఇబ్బంది. నేను జాగ్రత్తగా దాక్కోడం, తల చాటేసుగోడం, నమ్మినవాళ్ళ మధ్య ఉండడం, గొంతిగ పిరాయించుగోడం, నవ్వు ఆపుగోడం వంటి కట్టుదిట్టాలుచేసుగుని మరీ నాప్రజ్ఞ పేలుస్తాను. అవతల జరుగుతూండే వ్యవహారం ఒక వేళ,

నాకు తెలిస్తే, ఒస్ ఇదేట్రా అంటాను.

తెలియకపోతే, ఓర్, అదేమిట్రోయి అంటాను.

తెలుగైతే, బోడిప్రజ్ఞ పోదూ అంటాను.

అరవం అయితే, హో సాంబార్ అంటాను.

ఇంగ్లీషైతే, బొల్లేరుముక్కలు అంటాను.

పురాణం అయితే, హో జనమేజయా అంటాను.

నవీనశాస్త్రం అయితే, హో అపర అయిన్‌స్టన్ అంటాను.

ఎరుగున్నసంగతి అయితే, స్టేల్ అంటాను.

నేను ఎరగనిదల్లా స్లేట్ అంటాను.

స్వంతంగురించి అయితే, కొయ్‌కొయ్ అంటాను.

పరుల్ని గురించి అయితే, స్కాండల్, అవుటాఫ్ ప్లేస్ అంటాను.

భౌతికం అయితే పశుత్వం అంటాను.
నైతికం అయితే బతకద్దుట్రా అంటాను.
మతం అయితే బాష్ అంటాను.
పని అయితే హంబగ్ అంటాను.
ఎడమ అయితే కుడి అంటాను.
కుడి అయితే ఎడమే సవ్యం అంటాను.
ఒకవేళ అవతల వ్యవహరించే వ్యక్తి —
చదువుకోనివాడయితే యాస్ అంటాను.
చదువుకున్నవాడయితే ఫాడిస్ట్ అంటాను.
శ్రోత్రియుడైతే గీతేశ్వర్ అంటాను.
నవీనుడైతే మరమ్మతురావు అంటాను.
పండితుడైతే దయచెయ్యరోయ్ అంటాను.
పామరుడైతే నోరుమూసేసి మోసేస్తాను.

నెగ్గితీరతాను. విజయం నాకు దక్కితీరుతుంది. నాకు దక్కిన దాని పేరే విజయం అంటే! నే దొరకడం కల్ల. నారోజు బాగుండక ఒకవేళ నేను దొరికిపోతే, పీలుకనిపెట్టి పిక్కబలం చూపిస్తాను. అయినా పట్టుగుంటే అటువంటిసమయాల్లో అవతల నన్ను పట్టుగున్నవాడు నాకంటె చిన్నవాడైతే వాణ్ణి గొంతిగ పిసిగి గౌరవిస్తాను. వాడు నాకంటె పెద్దవాడైతే వాడికి జుట్టున్నా సరే పట్టుగోక, కాళ్లు బాడీవైనా సరే పట్టుగుని, "తొందరవద్దు స్వామీ, మీరు పెద్దలు, నాకు లేకపోతే పీడా పోయిరి, మీకేనా సిగ్గుభిడియాలున్నాయికదా! నా తోటి

ఏమిటి పోవయ్యా!" అంటూ నా లేవయస్సు ఎగసందోసి ఉపయోగంలోకి తెస్తాను. అప్పుడు చుట్టుపక్కవాళ్ళు కలగ చేసుకుని ఆ పెద్దవాణ్ణి చివాట్లువేసి ఊరుకోమంటారు, లేకపోతే తాడిచ్చి ఉరెట్టుగోమంటారు. పైది నా భయంగాని, నేను భస్తే దొరకను. ఎందుకంటే నా ముఖానికి అప్పట్లో ఉండే దేవతా సంబంధమైన అఖండ తేజస్సువల్ల ఇతరుల కళ్లు పోవచ్చును అని భయం. ఈశ్వరాజ్ఞలు పదిట. నేను పదకొండోదిమాత్రం నిలబెట్టుతున్నాను. ఏమిటది? "పట్టుబడకుండాఉండడం!" అందుకని, నాకు లెఖ్ఖేమిటి! నాకు భయం ఏమిటి! నాకు ఎవడేనా అంటే భయం ఎందుకుండాలీ అసలూ! పోనీ ఎల్లానో తంటాలు పడి భక్తేనా చూపిద్దాం అంటే, దిక్కుమాలిన రోజులు, సరియైన వ్యక్తి దొరకడమే కష్టమాయిరి!

తనలో

'చుట్టూ అగ్నిజ్వాలలూ — మధ్య నేనూ, ఏమి అద్భుతం' అని ఒకసందర్భంలో ఒక కవి అన్నాడు. అల్లాగ్గానే, 'చుట్టూ నేను, మధ్య దహించుకుపోయే నామనస్సూ, ఎంత అద్భుతం!'— అని ప్రతీ నేనూ అనుకోవచ్చు. కాని, శాస్త్రం చెప్పిన తర వాయిగా, నేనే అణువుని. ఇక నామనస్సు — అడిగారూ? మరీనూ. అటువంటి మనస్సుయొక్క అల్పఘోష ఎవరికికావాలీ! ఎవరు వినిపించుకుంటారూ! ఏకవ్యక్తిక్షోభ వినుపించుకోడానికి తక్కినవాళ్ళకి క్షోభలు తక్కువా, పోనీ వీళ్ళుమాత్రం ఉన్నాయా! అయినా సరే, మన్లోమాట, మనస్సనేది ఎంత ప్రపంచం అనుకున్నారు! సైజులో అయితేం, పరుగులో అయితేం, గుణంలో అయితేం, అథార్టీలో అయితేం, మానసిక ప్రపంచానికి దిష్టితీసేయడానికేనా పనికిరాదుస్మండీ, అందరికీ గోచరించే ఈ బాహ్యప్రపంచం! అసలు ఒకానొకరి సంకల్పానికి నకలుట మనికి తెలిసే బాహ్యప్రపంచం. అల్లాంటి బాహ్య ప్రపంచంవల్ల స్వరూపాల అంతర్యంలో కలిగే ప్రతిరూపాల యొక్క సారాంశంట — ఒకొక్కక్క మానసికప్రపంచం. ఇక, నామనస్సులో — చెబితే బడాయనుకుంటారుకూడాను — నిత్యం, ఏమిటేమిటో జరిగిపోతూంటుంది. మరేమీ అనుకోకండి, ఇక్కడ నామనస్సు అంటే ఒక మానవుడి మనస్సు అన్నమాట.

ఆ జరిగేది యావత్తూ జరుగుతూండే క్షణంలోనే యథాతథంగా ఇతరులు గమనించగలిగితే ఎంత బాగుండిపోయేది! అల్లా గమనించడమే సంభవం అయిఉంటే, భూమిమీద ఇప్పు డున్నన్ని లావాదేవీలూ పేచీలూ భయాలూ ఉండేవా? పోనీ, ఇతరులు గమనించనక్ఖర్లేదు. నామనస్సులో జరిగేది యావత్తూ నేను మాత్రం పూర్తిగా గమనించగల్నా, నావశమా, నాతరమా! నాకు తెలియకుండానే నాలో ఓ లక్ష నడిచిపోతూంటవి. గమనించ గలిగినదాల్లో - ఒకలేశం - నేను యత్నించి యత్నించి చూసినమీదట కొంతకొంత తెలిసినట్టుగా ఉంటుంది. ఆ తెలిసింది ఏమిటీ అని నన్ను నేను ఆరా తీసుగోను. నన్ను నేను నిక్కచ్చి చేసుగోడం ఉండదుగా! అది నాలోపల ఎంత అస్పష్టంగా ఉన్నా, ఎంతో రమ్యంగానే ఉంటుంది. ఆ రమ్యంగా ఉన్నది నాతో నేను స్పష్టంచేసుగోవాలని బుద్ధీ నాకు పుట్టదు. చేసుగోవలసిన అవసరమూ లేదు. ఒకవేళ స్పష్టీకరించుగోవాలని ఉన్నా, నాకు మాట అనవసరం. అసలు నా'తనలో' అదీ! అదే నా స్వరాజ్యం. నా'తనలో' మీద నాదే ప్రత్యేక హయాం. నాకు ఇష్టం, సామర్థ్యం, సమయం ఉంటే అది నేనే గ్రహించుకోగలనుగాని, ఇతరులు అది గ్రహించడం, చాలా కష్టంలెండి మరి. అంటే కొంచెం కల్లవార్త. నాకు ఉన్నట్టే 'తనలో' అనేది రాళ్ళకీ రప్పలకీ అసలు లేదో, ఉన్నా, పాపం, నేను ఆ సంగతి కనిపెట్టలేనో, తెలియదు. జంతువులకి 'తనలో' లు ఉన్నాయనిన్నీ, అవి మానవులకి స్పష్టంగా తెలియకపోవడం

వాటి తప్పు కాదనిన్నీ భావించాలి. సరి, మానవులకి 'తనలో' లు ఉంటాయి, ఉండడంలో మళ్ళీ ఎల్లా అనుకున్నారూ! ఎంత మంది మానవులుంటారో అన్ని రకాల 'తనలో' లు. అందులో మరో సంగతి, ప్రతీవాడి 'తనలో' కూడా క్షణక్షణం మారడం తప్ప రెండో పని లేదు. 'తనలో' యొక్క స్వభావం అంత చంచలంగనక, అది వ్యక్తితో ఇదుగో అనడం, అదుగో అనడం, దోస్తీగా ఉండడం, వస్తున్నాననడం, నువ్వూ నేనూ ఓటే కానీమనడం - క్రియకొచ్చేసరికి ఏమీకూడా లేకపోవడం. అయినా, 'తనలో' యొక్క అసలు లక్షణం ఏమిటంటే - అదో, లేకపోతే దాని తాలూకు ఒక నకలో వీథులో పడాలి, అప్పుడు దాని జన్మ సార్థకం కావాలి. అట్లా జరగనప్పుడు, 'తనలో' అనేది ఉన్నట్టే తెలియదు. అనగా, తనలోంచి లేచి బయట పడ్డప్పుడుగాని 'తనలో' అనేది సిద్ధించదు. ఇక్కడికి, మానవుడికి 'తనలో' అనేది ఉండడం, అందులో ఏకొంతో తనే గమనించ గలగడం, గమనించినదాల్లో ఏకొంతో తనే గ్రహించ గలగడం, మళ్లీ అందులో ఏలేశమో తన ఇష్టసామర్థ్యాల్ని బట్టి ప్రకటించడం, గురించి ఆలోచించాం. కాని ఇంతాచేసి, 'తనలో' అనేదాన్ని ప్రకటించడం అవసరమేనా, ప్రకృతి సిద్ధమేనా అనేది కూడా ఆలోచించుదాం.

వెనకటికి ఒక నాటకప్రదర్శనం జరుగుతూన్న ఒకసందర్భంలో రంగం మీద నలుగురు పాత్రలుండగా, అందులో ఒకాయన తన పని చెయ్యవలిసిన తరుణం వచ్చినా, ప్రాంప్టరు

తనికి మాట అందిచ్చినా, చచ్చినా మాట్లాడకుండా ఊరు కున్నాడు. అల్లా ఊరుకునేసరికి రంగం రంగం యావత్తూ ధ్వంసం అయిపోయి, రక్తి చెడిపోయేటట్టు కనిపించింది. అప్పుడు ప్రాంప్టరు చాలావినుగుగా, కోపంగా, స్వరం నొక్కుగుని, 'తనలోరా! విని పించుగోవేం కర్మం, నిన్నే – తనలో – తనలో, "ఈతని నెక్లైన వంచింప వలయు" – నీపార్టేరా – తనలోరా – "ఈతని నెక్లైన", ... అంటూ అందివ్వ బోయాడు. దాని మీదట, రైలుమీద దిగొచ్చి నాటకరంగం ఎక్కిన ఆ పాత్రధారి, చేతి రుమాలు మూతికి అడ్డుపెట్టుగుని, పక్క నున్న ప్రాంప్టరుతో - 'అవునురా. అది తనలో యేగా! నేను కంఠతా పట్టలేదు. పోనీ ఇప్పుడు లోపల అనుకున్నాను. నాటకం కానీండి. నన్ను చంపితే వేషం ఒప్పుగున్నాను' అన్నాడే కాని, ఆ ముక్కలుమాత్రం యుగం తిరిగినా పైకి అనలేదు. అల్లాగ్గా, 'తనలో' అనేది ఒకే వ్యక్తియొక్క మానసిక వ్యాపారం గనక, - అది ఆ వ్యక్తియొక్క స్వంతం గురించే ఉద్దేశింపబడ్డప్పుడు దాన్ని మాటలూ చేష్టలూవంటి గోచరరూపంలో ప్రకటించడం సంభవమేనా? పోనీ అల్లాకాక, అది ఇతరుల్ని గురించి ఉద్దేశింప బడ్డ పక్షాన్ని, దాన్ని 'తనలో' అనేపేరుతో వ్యవహరించడం న్యాయమేనా? అటువంటప్పుడు రచన యావత్తూ – అనగా కళసర్వమూ–తనలోయేనా–అనేవి ప్రశ్నలు. వీటిసమాధానాలు ఇదమిత్థం అనలేం. కాని, హృదయసన్నిహితం అయిన 'తనలో' లూ, బుద్ధిప్రజ్ఞతో మిళితమైన 'తనలో'లూ కొంచెం ఎడంగా

ఉంటాయని ఒప్పుగోవచ్చు! ఇతరుల్ని ఉద్దేశించకపోయినా, 'తనలో' లు ప్రకటనఅవుతూండడం — పిచ్చివాళ్ళలోనూ, పలవరించే వాళ్ళలోనూ చాదస్తులలోనూ మనం గుర్తించగలం. స్ప్రింగులాంటి మనస్సుని అదిమిఉంచే బుద్ధిశక్తి స్థానభ్రష్టం అయినప్పుడు మనస్సు పైకి ఎగదన్ని, 'తనలో' అనేది మాటరూపంలో వెలువడుతుందని తత్వవేత్తలు చెబుతారు. అదీకాక, మానవుడుసాటిమానవుల్ని మనస్సులో పెట్టుగోక, అటు దేవ దేవతలతో ప్రసంగిస్తూన్నట్టుగాని ఇటు పశు పక్షి జడవాచకాలతో చెప్పుగుంటూన్నట్టుగాని మాటలు వాడి సంభాషణ నడిపించడం లోకదృష్టికి నిరర్థకం అని తోచినా, కళాదృష్టిలో ఫలదాయకమే అని ఒప్పుగోవచ్చు. అందువల్ల ఫలప్రధానమైన కళారచనలో 'తనలో' లు నిల్చి ఉన్నాయి. కొందరు హృదయతుల్యమైన తమ 'తనలో'లు ఇతరులకి తెలియచెప్పుకోగల సామర్థ్యం భగవంతుడు తమకిస్తే చాలని పరితపించేవాళ్లూ, తపస్సుధారపోసేవాళ్లూ ఉంటారు — కవులు. మరికొందరు తమ 'తనలో' లు తమరు ప్రకటించకపోయినా ఏ యితర మార్గాలవల్ల ఇతరులు పైకి ఎక్కలాగుతారోగదా అని బెంగపెట్టుగునేవాళ్లుంటారు — నేరస్థులు. వేరే కొందరు తమ 'తనలో' తమ అకర్మవల్ల శుద్ధశూన్యం అయివున్నా, ఇతరులు అది యేదో శూన్యేతరమేగాని శూన్యంకాదు అనుకునేట్టు చెయ్యగలిగితే తమరికి జన్మతారకం అని భావించేవాళ్లున్నారు — మూర్ఖులు. సరి, కొంతమంది అసలు తమ 'తనలో' పాతేసి, మరొక తనలో ప్రకటించి, అదే తమరిఅసలు 'తనలో'

అని జనం నమ్మేటట్టు చెయ్యాలని యత్నించి - కొండొకచో పట్టుబడేవరకూ - నెగ్గేవాళ్లున్నారు - అబద్ధాలపుట్టల్లో గూడు పుఠాణీదార్లు.

జరిగిన కథవంటిది వర్ణించడంలో తన దృష్టినించే తన చుట్టూనే కథ నడిచినట్టు రాయడం ఒక రకం తనలో! ఉత్తరాలూ, డైరీలూ, ఆత్మకథలూ రాయడం ఒకవిధం తనలో! కొందరు వ్యక్తులంటే కిట్టక, వాళ్ల యథార్థ దోషాలు కొన్ని, మిథ్యాదోషాలతో గుచ్చెత్తి అవి తనమీాద పెట్టుగుని తద్ద్వారా అప్పట్లో ఆవ్యక్తులకి అసహ్యమూ, తక్కినవాళ్లకి గందరగోళమూ కలిగించి నిష్క్రమించేటట్టు చేసే రచన మరొకరకం తనలో! మానవుల్ని స్థూలంగా మనస్సులో ఉంచుకుని, చెప్పీ చెప్పడంతోటే దోషాలుగా ప్రతీవాడికీ, తోచగలవి తీసి, అన్యులకి బోధ చెయ్యడానికోసంకానట్టు కనిపించి, ఆ దోషాలు తనకే ఆరోపించుకుని, రచించి ఆ రచనకి ఏదో ఇతరఆకర్షణకలిగించి, మరోసారి, మరోమనిషి మరోచోట చూడడానికి అవసరం ఉండేటట్టుచూసి చేసింది అంతకంటె ఆరోగ్యకరమైన 'తనలో'! 'తనలో' ఉంటేనే ఒక వ్యక్తి అవుతాడు. వ్యక్తి తెలిస్తేనే 'తనలో' నిలుస్తుంది. ప్రకటనలేని శుద్ధ తనలో – పరమాత్మస్వరూపం అనాలి.

(ఫిబ్రవరి. 1943)

నవ్వు

[ఈవిషయం ౧౮ - ౨ - ౧౯౩౯ తేదీని రాజమండ్రీ ఆర్ట్సుకాలేజీలో రావుబహాద్దర్ శ్రీ మంత్రిప్రగడ నరిసింహంపంతులుగారి అధ్యక్షతకింద జరిగిన పూర్వవిద్యార్థి వార్షికోత్సవ సమావేశసందర్భంలో మొదటిసారి ముచ్చటించాను. మళ్లీ ౨౩ - ౧ - ౧౯౪౩ తేదీని మెడ్రాసు ఆంధ్ర విద్యార్థిసమితి సమావేశాలసందర్భంలో శ్రీ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారి అధ్యక్షతకింద గోఖ్లేహాల్లో జరిగిన సభలో - టూకీగా - కానిచ్చాను.

ఇప్పుడు ప్రకటించింది చాలావరకు రాజమండ్రీసభనాటి ధోరణే.]

మానవులు నవ్వేవారుట. సాధారణంగా నవ్వుతూంటారు. ఇప్పుడు నవ్వుతున్నారు, చూడండి. ఎంచేత ? నవ్వగలుగనక. నేనూ నవ్వగల్ను, కాని నా ప్రస్తుతోద్యోగంలో వీల్లేదు — వడ్డించేవాడు నడ్డనసమయంలోనే తనుకూడా ఓ చేత్తో తింటూ వడ్డిస్తే భోక్తలకి అసహ్యంగా ఉంటుంది. నవ్వించదలుచుకున్న వాడూ నవ్వితే, నలుగురూ నవ్విపోతారుగాని నవ్వరు. కాని, నవ్వితేనే మానవుడుట! మానవుడికిమాత్రమే నవ్వేశక్తి ఉంటా! మానవేతరాలకి ఆప్రజ్ఞ లేదు. గుఱ్ఱం, కోతీ, సివంగీలాంటి జంతువులకి కూడా నవ్వు తెలుసునని కొందరి నమ్మకంట. అయితే, అవి కోపంలోనో, బాధలోనో ఉంటూ అరిచేటప్పుడు నరాలు పట్టట్టి పెదిమిలు వెనక్కి లాక్కుపోవడంవల్ల ముఖానికి వచ్చే కొత్త వైఖరి నవ్వులా కనబడుతుందేకాని అది నవ్వుకాదు

అని శాస్త్రజ్ఞుల ఊహ. అందుకని, నవ్వగలప్రత్యేకపు హక్కు మానవుడిదే! ఒకచిత్రం. నవ్వే హక్కు మానవుడికి పుట్టుకతో ఉండేదికాదు. పుట్టీపుట్టడంతో ఎవరితరిఫీయతూ లేకుండానే జీవుడు నేర్చి ఉండేది ఏడుపే గాని నవ్వుకాదు. నవ్వు అనేది జీవుడు తోడిమానవుల దగ్గిర్నించి నేర్చుగున్న బాపతు! నవ్వు అంటుడుదినుసు అవడంవల్లా, అనుకరణసాధ్యం అవడంవల్లా పసిబాలుడికిసైతం అది అలవడుతుంది. మరొకటి. దేన్నిగురించి మానవుడు నవ్వడం? అంటే, మానవవ్యాపారాలు గురించే! అనగా, నవ్వేదీ, నవ్వబడేదీకూడా మానవుడే. రాళ్లూ-రప్పలూ, చెట్లూ, జంతువులూ మొదలైన మానవేతర ప్రకృతినిగురించి నవ్వడం వ్యర్థంగనక మానవుడు నవ్వడు. ఇంతేకాక మరో విషయంకూడా ఉంది. ఒంటరిగా ఉన్నప్పటి కంటె విని తెలుకోగలిగిన మరోమానవుడు ఉన్నప్పుడే నవ్వు విజృంభించడం. నవ్వు మానవసంఘవ్యాపారం. ఒక్కడూ ఉన్నప్పుడు మానవుడు, వస్తూన్న నవ్వుని, వినేవాళ్లు లేకపోవడంవల్ల, ఆపుగోడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. జీవం, మార్పూ, బుద్ధీ అనే లక్షణాలు అన్నీ కలిసిఉన్నవాళ్లు మానవులే గనక, ఏమానవుల్లో వాట్లకి కొరతగాని, లోటుగాని, అభావంగాని, వైరుధ్యంగాని కనిపిస్తుందో వాళ్లనిగురించి ఇతరులు నవ్వుతారు. ఈ సంగతి హాస్యతత్త్వవేత్త అని లోకప్రసిద్ధి చెందిన బెర్గ్సన్ స్పష్టంగా సూత్రించాడు. సజీవులై ఉండవలిసిన మానవులు జడత్వప్రకటన చేసినప్పుడున్నూ (మనిషి బుట్టబొమ్మలా తిరగడం, నవ్వవలసిన

చోట నవ్వులేకుండా ఉండడం), నూతన సందర్భాలకి సరిపడేటట్టు మారవలసిన మానవులు ఒకేఅంశంలో పునఃపున రాచరణ చేసినప్పుడున్నూ (అదే మాటా, అదే చేష్టాపదేపదే), బుద్ధి ప్రయోగించుగోవలిసిన మానవులు సంప్రదాయ సాంకర్యంలో పడిపోయి నప్పుడున్నూ (చూసి అనుకోవలిసిన చోట అనుకుని చూడడంలాగ) తప్పకుండా హాస్యాస్పదు లవుతారనిన్నీ, మానవులు హాస్యాస్పదులు కావడానికి మరోవిధం ఉండ జాలదనిన్నీ అతడు చెబుతాడు. అల్లాగ్గా, సాధారణ మానవుల ఇంగితాన్నిబట్టి న్యాయతః ఉండవలసిన సందర్భానికీ, ప్రత్యక్షవాస్తవిక సందర్భానికీ - అనగా పెట్టుగున్న ఆశకీ, గోచరించే ఫలితానికీ—ఎంతెంత వ్యత్యాసం, ఎంతెంత అంతరం, ఎంతెంత దూరం ఉంటూంటే అంతంతగా, ఇతరుల విషయంలో, మానవుడు నవ్వేస్తూంటాడు. ఎక్కువ హాని లేనప్పుడు ఆకస్మిక సంభవాలకీ (ఎదురుదెబ్బ, ద్వారబంధం తగలడం), కల్పిత సంభవాలకీ (కుర్చీకి అడుగు లేదని తెలియనివాణ్ణి కుర్చీలో కూర్చోమనడం) నవ్వుతాడు. అన్యాపరంగా ఉండే తిట్లకీ, మిక్కిలి కొత్త, మిక్కిలి పాత ఫాషన్లకీ, అలంకారాలకీ నవ్వుతాడు. ఇతరుల పిరికితనం, భయం చూసి నవ్వుతాడు. ఇతరుల పొగరూ, గర్వం, మదం మొదలైనవి అర్థాంగాభంజనం అయినప్పుడు నవ్వుతాడు. ఇతరులు తమధనాశా, అధికారాశా, అజ్ఞానం కప్పుకోవాలనే యత్నమూ వల్ల పడే బాధలకి నవ్వుతాడు. ఇతరుల కోపానికి — అందులో వ్యర్థకోపానికిమరీనూ —

నవ్వుతాడు. డాంబికానికి నవ్వుతాడు. సంప్రదాయమిశ్రణానికి నవ్వుతాడు. ఎంచేతంటే, ఇవి మానవుడికి ఉండకూడని లక్షణాలు. ఈ లక్షణాల విస్తరణంవల్ల మానవజాతికి పతననాశనాలు ఏర్పడతాయనే నమ్మకం ఆంతర్యంలో సుప్తమైఉండడంవల్ల గావును, ఇవి ఏ మానవుల్లో గోచరిస్తాయో ఆ మానవులకి శాస్తికాగానే ఇతరులు నవ్వుతూంటారు. పై లక్షణాలు పాలక వర్గంయొక్క చట్టాలలో ఉండని నేరాలు. అల్లాంటి నేరాల్ని సంఘం భరించలేక శిక్షిస్తుంది. ఆ శిక్షే నవ్వు.

ఇతరప్రేక్ష్యం లేనప్పుడుకూడా, మానవుడు స్వంతపనిమీద చిరునవ్వు వాడుతూంటాడు. మనస్సుయొక్క సంతోషానికీ, ఆనందానికీ వచ్చేది చిరునవ్వేకాని, నవ్వుకాదు. తన బిడ్డని ముద్దులాడేటప్పుడు (ఓమితమ్మా! ఓమితీ!), బుజ్జగించేటప్పుడు (అల్లరిచెయ్యకుండా వరాలతండ్రల్లా కూచోమ్మా మరీ, పోన్లే అమ్మా!), సమదాయించేటప్పుడు (నువ్ మంచివాడవ్, ఏడవకు, అబ్బ ఏడవద్దంటే, వాళ్లబ్బాయి దిక్కుమాలిన రకం — నువ్వేమిటీ — ముత్యాలగోడుగూ!) అంటూ తనకి పనున్నప్పుడు స్మితం చేస్తాడు. ఎరగనివాళ్లతో ఎవరితో నేనా అవసరం వచ్చినప్పుడు — అధమం ఆపని నెరవేరేదాకా — పైపెదిమి పైకెత్తి, " తమవద్ద రూపాయిచిల్లరుందా? " " అగ్గిపెట్టె ఓసారి యిస్తారూ! " అంటాడు. ఒక్కొక్కరు ఎడం అరచెయ్యి బాగుచేసుగుని ఎదటి వాడికేసి చాచి, మంద స్మితంతో 'ఒఖ్ఖరవ్వ' అంటారు. అధికారిఎదట పడి స్వలాభం

కోరుకునేటప్పుడుకూడా కొందరు లేనవ్వు అభినయిస్తారు. ముష్టివాడు ఒకొక్కడు ఇకిలిస్తూ ముష్టి కోరతాడు. ఎవరేనా తన ప్రభావం మెచ్చుగునేటప్పుడు సిగ్గుపడి మానవుడు తల వంచుగుని తనకి అది నయించనట్టు, "ఏముటో ! మీా చాదస్తం గాని,నాకు అంతప్రజ్ఞ లేం దే!" అని కులుకుతాడు. మనస్సుకిముందు సందేహమూ, అందువల్ల భయమూ కలిగి, వెంటనే యథార్థం తెలిసిపోయి ఆ భయంపోగానే, "ఓరి, ఇదిట్రా, ఏముటో అనుకున్నానూ!" అని ఒకొ్కక్కడు నవ్వుతూంటాడు. నమ్మడానికి వీలులేని ఆశ్చర్యంగాని, మహాద్భుతంగాని జరిగిన సంగతి విన్నప్పుడు కనుబొమ్మ లెత్తి, నోరు తెరిచి, "ఆఁయ్, ఆఁ, నిజంగా!" అని సాధారణుడు నవ్వుతాడు. తను వెనకే చెప్పిన మాట ప్రస్తుతంజరగ్గానే, "అయిందా మంగళం, నే చెప్పలే దుట్రా, మనమాటలు పనికొస్తాయిా?" అంటూ నసుగుతూ ఒకొ్కక్కడు నవ్వుతాడు. బస్తీలో మానవుడు ఒకొక్క పరిచితుణ్ణి హెచ్చరిక చెయ్యడానికి నిశ్శబ్దంగానవ్వి, ఆగకుండా వెళ్లిపోతూనేఉంటాడు. దూరాన్నుంచి వచ్చిన పరిచితుడు అతాత్తుగా కనిపించగానే, "ఇదుగో! ఎప్పుడురావటం! ఉంటూరా ఇంకా!" అంటూ చాలామంది నవ్వుతూంటారు. పైసందర్భాల్లో చిన్ననవ్వుయొక్క పని ఏమిటీ అని చూస్తే, కలుసుగున్న వ్యక్తులు నవ్వడం అనే ప్రత్యేకప్రజ్ఞగల మానవజాతికి చెందినవాళ్లే అని స్ఫురణకి వచ్చేనిమిత్తంగావును! [చిన్ననవ్వుని 'నవ్విక'-అనకూడ దేమో-అంటాను. నవ్విక బలిసి బరితెగి నవ్వు

అయిందా, లేక నవ్వు జోరుతగ్గి సాధువై నవ్విక అయిందా అనేది మీమాంసిక.]

అయితే, జీవితంలో హాస్యాస్పదంగాఉండే సందర్భాలలో తనివితీరా నవ్వుకోడానికి జాలిమనస్సు ఒప్పుకోదు. ఎందుచేతంటే, ఆ సందర్భాలలో చిక్కడిఉన్న వ్యక్తులకిమాత్రం ఏకొంత వరకో బాధా, హానీ, కష్టం, నష్టంలాంటివి కలుగుతూండడం స్ఫురణకి రావడంచేత. కాని, పదరచనలు గల గ్రంథాలు చదివినప్పుడుగాని, విన్నప్పుడుగాని, వాటితోపాటు స్వర, రేఖా, చేష్టారచనలైనాసరే ప్రదర్శించగా గమనించినప్పుడుగాని—రచన అనేదికాల్పనికం గనక— ఏ ఒకవ్యక్తీ నిజంగా బాధపడడం అనేది (తనకి అన్వయించుగుంటే తప్ప!) అక్కడ లేకపోవడంవల్ల, ఏ విధమైన బాధా ఎవ్వరికీ లేని నవ్వు కలగవచ్చు! పదరచనలో చమత్కారంవల్ల మెప్పుతోకూడిన లేనవ్వూ, స్వారస్యంవల్ల పెద్దనవ్వూవుడతాయి. చమత్కారస్వారస్యాల సరిహద్దు తేల్చడం కష్టం. ఒకటి పాండిత్యప్రధానమై పదార్థమాత్రమై తాత్కాలికంఅవుతుంది; రెండవది సున్నితమై మార్దవంతో కూడి గంభీరమై శాశ్వతంగా ఉంటుంది. ఏదైనా భాషలో ఒకొక్కమాటయొక్క అనే కార్థత్వ గుణమే చమత్కారానికి మూలమని జ్ఞానులు చెబుతారు. నాదసామ్యంగాని, వైరుధ్యంగాని గల రెండువర్ణాలూ, అర్థసామ్యంగానివైషమ్యంగాని గల రెండు పదాలూ, భావసామ్యంగాని, వ్యత్యాసంగానిగల రెండువాక్యాలూ ఒకేచోట సంపుటీ

అయి, అనుప్రాస వక్రోక్తి అన్యాపదేశం ఉత్ప్రేక్ష నీచోపమ వంటి శబ్ద అర్థ ఉభయాలంకారా లుండీ, తన్మూలంగా నింద, పరిహాసం, ఎగతాళి, ఎత్తిపొడుపు, ఈసడింపు, ఎకసక్కెం, గేలి, హేళన, వెటకారం మొదలైనవి ఉద్దేశప్రకారం ఫలించినప్పుడు 'ఓహో'తో కలిసిన నవ్వొస్తుంది. గణితంలోనూ, గానంలోనూ, హాస్యంలోనూ ఎదటివ్యక్తినించి సిసలైన జవాబు వెంటనే రావాలి, అనుకోవాలి. ఈ మూడింటిలోనూకుడా, తత్క్షణ ఫలితం, రానప్పుడు సాధనాల్ని మెచ్చరు; వచ్చినప్పుడు సాధనా లివేం సాధనాలని దుఖ్ఖించరు. అల్లాగే రెండు పరస్పరవిరుద్ధలక్షణాలు ఒకేపాత్రలో ఇమిడిఉన్నప్పుడుగాని, రెండు పరస్పర విరుద్ధ స్వభావాలుగల ఇద్దరు వ్యక్తులు సమావేశం అయినప్పుడుగాని భాషాలంకారాలతోనూ, భాషతోనూ నిమిత్తం లేకుండాకుడా నవ్వు రావచ్చు. స్వరహాస్యం ఉంది. వివాదిస్వరాలు ఏకంగా గాని, వెన్వెంటనేగాని వచ్చేగానం నవ్వొస్తుంది. ఖరగానంలో అటువంటి విశేషమే జనాన్ని నవ్విస్తుంది. నవ్వొచ్చే ప్రతీ గానంలోనూ అటువంటిసంబంధంఉంటుంది. పరిచయమైన గొప్పకీర్తన ఫణితి తీసుగుని దాని గంభీరపదాలకి ప్రత్యామ్నాయిగా నిత్యకృత్యపు ముక్కలు బనాయించిపాడితే నవ్వొస్తుంది. ఒకరి గాత్రంతో ఇంకోరిగాత్రపు సంగతులు పలికిస్తే నవ్వొస్తుంది. మిత్రులు శ్రీ ఇమిటేషన్ ఆచారిగారు తెలుగులో పరిచితులే. రేఖారచనల్లోనూ హాస్యశాఖ ఉంది. మానవ వ్యక్తియొక్క మొదటి దురాశా, చివరి అపజయమూ ప్రత్యక్షంచేసే చిత్రాలు

ఒకదానిపక్కనే రెండోది ఉంటే నవ్వు పుట్టిస్తాయి. వ్యక్తుల లక్షణాల్ని బట్టి గీసిన వికారరూపాలూ, దుస్థితిని సూచించే బొమ్మలూ, వ్యక్తిస్ఫురణ చేసే జంతుసాంకర్యాలూ, అన్యాయంలో వ్యవహరించే వ్యక్తియొక్క కథ ఎదురుతిరగడాన్ని సూచించే బొమ్మలవరసా — ఇవన్నీ నవ్విస్తాయి. మిత్రులు శ్రీ తలిసెట్టి రామారావుగారు తెలుగులో పరిచితులే. ఇల్లానే చేష్టల్లో. ఒకే చేష్ట యంత్రవతుగా ఉండడంవల్లా, విరుద్ధ చేష్టలు రెండు వెన్వెంటనే రావడంవల్లా, అవస్థకి సంబంధం లేని చేష్టవల్లా, మాటకి విరుద్ధమైన చేష్టవల్లా, ఇంకా అనేక విధాలుగా ఉండే చేష్టారచనవల్ల సార్వత్రికమైన నవ్వు జనిస్తుంది. మిత్రులు శ్రీ గండికోట జోగినాథంగారూ, శ్రీ దుగ్గిరాల సత్యనారాయణ రావుగారూ తెలుగులో పరిచితులే. ఇక, ఏమీ చేష్ట లేకుండానే, అన్యమహావ్యక్తుల రూపసాక్షాత్కారం చెయించి, సానందమైన నవ్వు కల్పించవచ్చు. డాక్టర్ చంద్రశేఖరం ఎం.ఏ. గారు తెలుగులో పరిచితులే. (ష. రా. — డాక్టర్ అంటే ఫక్ డాక్టర్ అన్న మాట; ఎం. ఏ. అంటే మేకప్ఆర్టిస్టు.)

ఈరీతిని, అనేకవిధాలుగా, వాస్తవికాలైన పరవిషయస్వవిషయాల్లోనూ, కేవల కల్పితాలైన పద, స్వర, రేఖా, చేష్టాది రచనల్లోనూ, పాత్రలలోనూ, సంఘటనల్లోనూ ఎంత విరివిగానేనా వాడకంలో ఉంటుందినవ్వు. అట్లాంటి నవ్వునీ, నవ్వురచనల్నీ గురించిన మెప్పూ, నిరసనా, అభిప్రాయభేదమూ గమనిస్తే మళ్లీ నవ్వొస్తుంది. సాహసించి హాస్యప్రజ్ఞ కనపరిచి అయి

తేం, హాస్యాస్పదుడై అయితేం, సాటి ఇతర మానవుల్లోఒక్కణ్ణై నానరే నవ్వించగలగడంఅనేది జరిగింతరవాత,నమ్మవలిసిందిగనక, ధన్యమేమో అని తపించేవాళ్లున్నారు; అది కష్టసాధ్యం అని గుర్తించినవాళ్లూ ఉన్నారు. పాడినగానం పట్టివ్వకపోతే, గానం అర్థప్రమేయం లేనిది గనక, అవతలవాడికి ఆ బాణీ రుచిలేదనో ఏదో వాదించుగోనేనావచ్చు. కాని, హాస్యం పట్టివ్వకపోతే, అది విప్పి చెప్పి వ్యాఖ్యానం చెయ్యకుండా తప్పున పేలవలిసిందే గనక, లోటు ఎవరిదైనా సరే, అపజయుంమాత్రం కారకుడే పబ్లీగ్గా మోసుగోవాలి. అందువల్లకూడా తెలుగులో "నగం చచ్చి సంగీతం, అంతా చచ్చి హాస్యం" అనేది పుట్టిఉంటుంది. రసాల వయస్సునిబట్టి కడసారపది హాస్యం. కొన్ని దేశాల్లో నేడు నవ్వించే రచనలకి (కే) విలువ అధికం. మన దేశంలో (పైరకాల) హాస్యరచనయొక్క విలవమాట దేవుడికి తెలుసు, మన్నన ఇటీవల చెప్పద్దు, ప్రోత్సాహం అల్లా ఉణ్ణేండి, దోహదం తరవాత మాట్లాడదాం, దాన్ని క్షమించేనా ఊరుకోక, పైపెచ్చు తెరచాటు యాగీకుడా మొదలెడతాడు – ఆంధ్రుడైన ఒక్కొక్క ఆంగ్ల జ్ఞానేశ్వర్! కొందరు పూర్వీకులు చప్పరించి, "నవ్వునాలుగిందాలా నష్టం" అంటారు. (అనగా నాలుగు పురుషార్థాలా అని గావును!) కొందరు కోప్పడి, "నవ్వులల్లా పువ్వు లవుతాయి" అంటారు, (అనగా క్షణంలో వాడిపోతాయి అనిగావును!). నవ్వు నవ్వడంలో ప్రాణం పోగొట్టుకున్నవాళ్ల పేర్లు చాలా ఉన్నాయి, నవ్వడం ప్రమాదం అనేవాళ్లున్నారు. నవ్వువల్ల ఊడిన ఉద్యో

గాలూ, తప్పిపోయిన సంబంధాలూ జ్ఞాపకంచేసి నవ్వు మానా లనేవాళ్లున్నారు. మనసారా నవ్వడం అనేది తుంటరితనమూ, ఆకతాయితనమూ గనక ఏబఖ్ఖ పిసరో ఏడుస్తూనే నవ్వడం మంచిది అని సలహాయిస్తూ, నవ్వేవాళ్లమీద పళ్లుకొరుకుతూ, తమకి వచ్చేనవ్వుని ఉబకనియ్యక — (అసలు నవ్వనేది బలవం తప్పెట్టి మొహమాటపెట్టి చావగొట్టినా రాదు, బయల్దేరిం తర వాత ఆగమన్నా ఆగదు !) — చచ్చిచెడి ఆపేసుగుని మింగేసు గుని జీవితం అంతకీ ఓసారేనా, నోటినిండా కాదు, ‘కీపంట’ నేనా నవ్వకుండా మటమటలాడిపోయే అమావాస్యరాయుళ్లు అరుదుగా ఉంటారు. వీళ్లంతా తమతమ నమ్మకాల్నిబట్టి అన్నా రనండి, ఉన్నా రనండి. ఆంగ్లజ్ఞానేశ్వర్ మాట ? ఒక్కొక్క ఉద్దండుడు, ఏదేనా హాస్యసందర్భంలో అనేకులు నవ్వొచ్చినవ్వగా, తనూ సభ్యుడైనా నవ్వు పంచుకోక, అవతలకీ పోక, తనపదవికి అప్పట్లో లోటొచ్చినట్టు భ్రమించి, నవ్వించే వాడు (రచయిత, నటుడు, వక్త ఎవడైనాసరే) అధముం తన కంటె అధముడనీ, నవ్వించే రచన హాస్యేతరమైన కొయ్యరొట్టి— రాతిపాక — రచనలకంటె మునురనీ, నవ్వించే అభినయం తను మొదట్లోనే మానుకున్న నగానాభినయంకంటె వికారమనీ — మనస్సులో అనుకుంటే ఎవ్వడికీ తెలియకుండా వొదిలిపోనా !— పైకి తర తమాలతో ప్రకటించి, మొత్తంమీద చెప్పాలంటే— ఎవరూ అడక్కపోయినా సరే — తనకి నవ్వు రానప్పుడు ఇతరులకి నవ్వు రావడం అనేది (కడుంగడు) ‘అశాస్త్రీయము’

అంటాడు. మరొక ఆంగ్ల సరసుడు, "ఫలానా హాస్యచేష్టారచ
నంటే జనం అంతా మూర్ఖులైపోయి, వెనక, నవ్వేసేవారట!
అల్లా వాళ్లు నవ్వేసిఉండడం రూలుప్రకారం తప్పు! వెనక
వాళ్లు నవ్వేసినందుకు ఇప్పుడు వాళ్ల నెంజెయ్యనా అని బెంగెట్టు
కున్నాను!" అని బోరుమంటాడు. రచయిత ఎదటా, రచన
జరిగే వేళా నవ్వుతూన్నట్టే కనిపించి, ఇతరుల సమక్షంలో,
కుమ్మరిపురుగులాగ ఈర్ష్య తనహృదయం దొలవగా, చేతులో
ఉండే పనితప్ప తక్కిన అన్నీ క్షుణ్ణంగా తెలిసి దిగ్గజం అని
పించుకుంటూండే ఒకొక్కపూజ్యుడు — మిథ్యాప్రమాణంతో
కొలతలువేస్తూ, అతిగిన ముక్కలు విసందర్భించికొట్టి తెచ్చి
వాటికిమ్మతు కడుతూ, అహంకారం విరజిమ్ముతూ, — ఫలానా
రచనవల్ల వచ్చేసిన నవ్వుఅన్యాయార్జితం అనీ; తనే అటువంటి బల
వంతహాస్యపురచన బల్లాదిగా, బస్తాదిగా ఎడంచేత్తో, నిద్దరోతూ
చెయ్యగల వనీ; అయినాగానీ అది తన ఛాయాకి నీచం అని
మానేశా ననీ; హాస్యం తనకి చాలాసయిస్తుందిగాని అది అతీ
తంగా, ఆదర్శంగా, ఇదిగా, ఎల్లా ఉండాలో అల్లా ఉండాలనీ;
వీథులో దొర్లే ఎంగిలిపదాలు ఏరి ఏకరువుపెట్టడంలో తనంత
వాడికి ఒక్కడికీనవ్వు రాకపోవడంవల్ల కోపమునిగిపోయిందనీ;
దిక్కుమాలినజనం ఎంత చూడకపోయినా తనబేనవ్వు — గడ
కర్ర — రచన పైకీటులోనే పడుతుందిగాని మూకని చక్కిలి
గిల్లిపెట్టే అసందర్భపుముక్కలబొంత, విని పారెయ్య డానికితప్ప
పనికిరా దనీ; నిందాళ్లీలాసభ్యాలవల్లకూడా నవ్వు రావచ్చు

గనక నవ్వొచ్చినప్పుడల్లా అవి ఉరఁటాయనీ; నవ్వనేది తనకే తిన్నగా జీర్ణంకాని ఒకానొక అనిశ్చితపదంయొక్క చంచలార్థావరణ దాటిఉంటే అపవిత్రపు నవ్వు అయిపోతుం దనీ; ఏసందర్భంలోనేనా ఎవరికేనా నవ్వొస్తూంటే వాళ్లు తక్షణం ఆపుగుని, తన దర్శనం చేసి, అది తన అభిప్రాయంలో ఏ శీర్షిక కిందికి వస్తుందో, ఏ నియమాన్ని అనుసరిస్తుందో, ఏ సూత్రాన్ని ఆశ్రయిస్తుందో కనుక్కుని, తన ఆర్డరుపొంది, వెళ్లి తత్ప్రకారం నవ్వడమో మానడమో విజ్ఞానలక్షణంగాని, తన్ని లక్ష్యమే చెయ్యక, పడిపోయినట్టు తొందరపడి ఫక్కున నవ్వేసెయ్యడం చాలా ఏడవతగ్గవిషయం అనీ; తను ఓమూల స్వయంగా "నవ్వడం మిక్కిలి కష్టమైన పని" అని శాసిస్తూండగా, నవ్వించడం గురించి అట్టహాసం చెయ్యడం హాస్యాస్పద మనీ; — రోగం కుదిరిన లోకం తన ఏకాభిప్రాయపథ్యంకోసం నకనకలాడుతోందా అన్నంత తొందరపడి, శ్రమకోర్చి, ఘోషణ చెయ్యగా, ఎందుకో ఎందుకో నవ్వడంమాట ఎల్లాఉన్నా జనం ఇందుకు మాత్రం విధిగా నవ్వడం జరిగితీరుతుంది! ఒకొక్క హేమా హేమీ "మూర్ఖజనాకర్షణలో ఏముంది పోదూ" అనేసి తను అందుకోసమే పాకులాడుతూ, తన అనిష్టుడులో తనికి కనిపించే లోపాల అభావమే తన యిష్టుడులో ఉండే మాహాత్మ్యం అని మురిపిస్తూ, తన సర్వజ్ఞదృష్టికి అందని అంశాలు ఒకటిరెండు ఉన్నా అవి చవటరకమే అని మొరాయిస్తూ, ఇతరుల హాస్యరచన జరిగేవేళ తనూ (దుఃఖం ఆపుగుని) నవ్వి, తరవాత

తనకి స్వాధీనులైనవాళ్ళదగ్గర (మాటల విలువ వక్తకీ, విషయానికీ ఉండే సంబంధాన్ని బట్టి ఉంటుందనేమాట మరిచిపోయి) ఆరచనలో పసా, భాషా, కఠినపదాలూ, కొట్టుగోడాలూ, నీతీ, సత్యం, స్వభావసిద్ధీ, సందర్భశుద్ధీ, అవసరమూ, ఉద్దేశమూ, దిబ్బా దిరుగుండం, ఇంకా తనకే తెలిసినలక్షన్నర ఇతరసంగతులూ, (అనగా సాధారణంగా, ఆరచనలో తను లేవనుకున్నవీ, అటువంటిరచనలో ఉండనివీ, ఉండజాలనివీ, ఉండక్కర్లేనివీ, ఉండకూడనివీ మరోచోటదొరికేవీ) "ఇందులో ఎంతమాత్రమూ లేవు" అనే మహాసత్యం ఒంటిచేతిమీద పరిశోధించి కనిపెట్టి, లక్షణగ్రంథపటాటోపపు పడికట్టురాళ్ల "కాభావలో" జోరుగా శాసించడంలో, స్త్రీబాలవృద్ధు లుండే మహాసభమీద గోచరించే ప్రత్యక్ష ఫలితమే పరమావధిగా గల హాస్యవ్యాపారంలో మిడిమేళపు మధ్యవర్తి ప్రమేయం లేని సంగతి గుర్తించక నవ్వులో చొరబడి, నవ్వు కట్టియించడానికి ఇంతా బల్లేయరినవాడు తేలిపోయి తనే ఎరక్కుండా నవ్వుకి చందాదారై మరీ ఎక్కువ నవ్వు జనించి వ్యాపించడానికి తోడ్పడతాడు. ఇటువంటి రసజ్ఞులు (గణపతి దయవల్ల నూటికీ కోటికీగాని ఉండరు!) వాదించేది: హాసం ఉండాలనీ, హాస్యం తమరికంటె గొప్పది కాదుగనక, ఒకవేళ ఉంటేకూడా తీసెయ్యాలనీ! దైవచింతగల కొందరి వాదన: "జీవితం దుఃఖమయం. నవ్వితే దేవుడికి కోపం! నవ్వు ఉండగానే ఏడు పుంటుంది — వెలుగుకి నీడలాగా, ధనానికి ఋణంలాగానూ!

ఏడుపు నవ్వుని వెన్నంటి ఉంటుంది. ఎవడికో ఏడుపు తెస్తేగాని ఒకడికి నవ్వు రావడానికి వీల్లేదూ! అందుకని నవ్వకూడదూ! ముందు ఏడిస్తేనే నయం, తరవాత నవ్వచ్చూ!" అని. అయితే మరికొందరు అల్లాంటివాళ్ళే: "'హాస్' లోంచికదా 'హాస్యం'! హాకార సకారాల ప్రమేయం ఆంధ్రులు నిరసన చెయ్యవలసింది కాదు! నవ్వు ఏ ఒకర్నీ ఏడిపించకుండానే కలగచ్చు. ప్రకృతి వల్ల కలిగే దుఖ్ఖం భరించితీరవలిసిన మానవుడు తనుకూడా మరికొంత దుఖ్ఖం అభ్యసించడం ఎందుకు? సర్వాన్నీ నవ్వెయ్యగలవాడు ఇహపరాలకి పైవాడు. భౌతిక దృష్టితో చూసినా, మామూలుగా గాలిపీల్చేటప్పుడు శ్వాసకోశంయొక్క ఉపరి భాగమే శుభ్రపడుతుందిగాని, తనివితీరా నవ్వినప్పుడు కోశం మొదలంటా ప్రాణవాయుమయం అవుతుందిగనక, యోగాభ్యాసం సరదాగా అవుతుంది. అందువల్ల నవ్వు మానవశరీరానికి కూడా అవసరమే" అంటారు.

సరే. నవ్వునీ, నవ్వించడాన్నీ గురించి భయం, ద్వేషం, కోపం, ఏడుపూ— ఇంతశృంగారం బయల్దేరుతోందిగదా, అసలు 'నవ్వు' అంటే ఏమిటి? అనే ప్రశ్న వస్తే,'ఇహ్హి' అని ఒఖనవ్వు దాఖలు చేసుగోడం తేలికగాని, నిర్వచించడం నవ్వులాట కాదు. అందులో, నాఅంత అజ్ఞానికి. అజ్ఞానం ఐతే, మరి ఈ వాగు డెందుకూ? అంటే, అదే హాస్యం! నా అజ్ఞానం ప్రకటించుగోడానికి! అదెందుకు? రొష్టుచేసుగుని అట్టేపెడితే, ఎవరేనా కనికరించకపోతారా! అది సరి. సూక్ష్మపదాల్ని

తత్త్వజ్ఞులే తిన్నగా తేల్చలేరు. తెలిసినంతవరకు వాళ్ళన్నది చెబుతాను. "ఎదట ఉన్న వస్తువులోగాని, గోచరించే భావంలోగాని, జరిగే విషయంలోగాని ఉండే విపరీతవైషమ్యం వల్ల మనస్సుకి కలిగే ఆశ్చర్యాన్ని మానవుడు సమన్వయం చేసుగుని జీర్ణించుగునేలోపల, కండరాల బిగింపు విలంబనలతో కూడా అప్రయత్నంగా నిర్బంధకంగా బయలుదేరే ఉచ్ఛ్వాసమే నవ్వు" అని ఒక మహామహుడన్నాడు. "ఏమీలేనిదానికి పెద్దప్రళయం చెయ్యడమే నవ్వు" అని ఒకరు సెలవిచ్చారు. "మనస్సు మామూలుగా వెళ్ళవలసినదారి హఠాత్తుగా మాయం కావడంచేత, ఆమనస్సు తన కెటూ పాలుపోకపోవడంలో చేసే ప్రయత్నమే నవ్వు" అని ఒకజ్ఞాని అభిప్రాయం. "పెట్టుగున్న ఆశ అకస్మాత్తుగా అడుగంటిపోగా ఫలితం శూన్యం అవడం అనేదే నవ్వు" అని ఇంకోరి ఊహ. "తన లాభంవల్లగాని, తన నష్టం తొలిగిపోడం వల్లగాని, అన్యుడికి నష్టం, కష్టం, వంచనా వంటివి అర్థ్వాంగా కలగడంవల్లగాని, తాత్కాలికమైన ఆత్మోన్నత్యం మానవుడికి గోచరించి, అతడికి తన అహంకారం అనర్గళంగా ప్రకటించుగోడానికి ఇతరుల ఖర్చుమీద దొరికిన ఆరోగ్యమార్గం నవ్వు" అని ఒకడి ఉద్దేశం. ఇంకో సుప్రసిద్ధ తత్త్వజ్ఞుడు ఇలా అన్నాడు: "నవ్వనగా ఆకస్మిక ఔన్నత్య స్ఫురణవల్ల జనించేది అనే మాట ఉంది. ఒకనిలోని అదనపు ఉత్సాహశక్తి పొంగిపొరలడమే నవ్వు అనే రెండోమాట ఉంది. నవ్వు సంఘువైరులైన మానవుల్ని తిన్నపరచడానికి

సంఘశిక్ష అనే మూడోమాట ఉంది. ఇంతేకాదు. శ్వాస కోశాన్ని క్షాళనచెయ్యడం, రక్తంయొక్క ఒత్తిడి జోరుచెయ్యడం, శిరస్సుకి రక్తంతోడడం, ప్రతి మానసికశ్రమకీ ఆట విడుపుగా ఉండడం, నిరుత్సాహంలో పడకుండా కాపుదలచెయ్యడం, పడ్డవాళ్ళని గట్టెక్కించడం — ఇవన్నీ నవ్వుపనులే. కాక, మరోసంగతి! తోటిమానవులకి అనుదినమూ వేలాదిగా కలుగుతున్నా, తన సాయం అపేక్షించని, చిన్నచిన్న బాధల్ని గురించి ప్రతిమానవుడికీ చాలా సున్నితమైన సానుభూతి ఉటుంది. అటువంటి మానవసానుభూతిని నిష్ఫలదాయకం చెయ్యడమా. ఫలజనకం చెయ్యడమా అని భగవంతుడు తటపటాయించి ఉంటాడు. ఆ సానుభూతి నిష్ఫలదాయకం అయేటట్టు చేస్తాడా, సంఘజీవనం అసంభవం అవుతుంది. లేక దాన్ని సఫలజనకంగా ఉంచాడా, మానవుడు ప్రతీ యితరమానవుడివల్లా రోజుకి లక్ష సార్లు బాధపడి కుంగి గతించడంవల్ల మానవజాతి త్వరలో నశించిపోతుంది. రెండిందాలా చిక్కు వచ్చేటట్టు కనపడింది, ఈ సమస్య విడగొట్టడం ఎల్లాగా అని ఆలోచించి చివర కతడు నవ్వు సృష్టించాడు. ఇతరమానవుల అటువంటి చిన్నబాధల్ని గోచరించినప్పు డుపయోగించుకునే నిమిత్తం ప్రతిమానవుడికీ నవ్వేసే సరంజాంతోసహా సామర్థ్యంకూడా ఇచ్చి, దేనివల్ల మానవుడు కుంగిపోయి గతించి ఉండేవాడో దానివల్లే మానవుడికి కుంగిపోడం, గతించడంలాంటి నష్టాలు రానీకపోడం సరిగదా, ఆరోగ్య లాభంకూడా కలగచేసి ప్రకృతి సాయపడింది.

అని నా సిద్ధాంతం" అని! వీటికి తోడుగా నవ్వుయొక్క ప్రత్యక్ష లక్షణాలుకూడా గమనించడం కర్తవ్యం. నవ్వులో ముఖం వికసించడం, కళ్లు పెద్దసైజువి అవడం, లేకపోతే సగంఅవడం, కనుబొమ్మలు పైకి జరగడం, దవడలు లేవడం, ఎడం అవడం, సొట్టలు పడడం, పెదిమలు బిగవడం, లేకపోతే దూరం అయిపోడం, తలఎక్కింపు, ఝాడింపు, దంతదర్శనం (దంతాలు అసలుంటేమాటే!), ఒకవేళ పళ్ళు పొడుగ్గాఉంటే అప్పుడు వాటిని ఆచ్ఛాదనచెయ్యడం, ఇమడని కట్టుపళ్లైతే వాటిని తీసి చేత్తో పుచ్చుగోడం, భుజాలు ఎగరెయ్యడం, మెలికలు తిరగడం, 'దుంపతెగిపోను' మొదలైన మాటలతో తిట్లు, కేకలు, కూతలు, అరుపులు, చప్పట్లు బాదులు, పక్కవాళ్లని దిగదోడడం, కళ్లనీళ్లు తుడుచుగోడం, పొట్టనెప్పి తమాయించడానికి "అబ్బ! అబ్బ! ఉండుఉండు" అంటూ తెమలకుండా మాట్టాడడం — లాంటివి నవ్వే నమయంలో కనిపిస్తాయి. చదువురానివాళ్లుకూడా వీటిల్లో జాతులు ఏర్పరిచి పేర్లుపెట్టుగున్నారు — చిరునవ్వు, నకిలింపు, ఇకిలింపు, ముసిముసినవ్వు, మూగనవ్వు, గుడ్డినవ్వు, స్ - స్ నవ్వు, పకపక, వెకవెక, అట్టహాసంమొదలైనవి. సరి, శాస్త్రజ్ఞులు పేర్లెట్టిన ప్రకారం: స్మితం (కనుబొమ్మలెత్తి కళ్లువిప్పడం), హసితం (పళ్లు బయటబడేటట్టుచేసి, పెదిమల్ని కళ్లెం వెనక్కి లాగినట్టు ఆకర్ణాంతం లాగి పట్టి ఉంచడం), విహసితం (చల్లని శబ్దం చెయ్యడం), ఉపహసితం (తల కూడా ఝాడించడం), అపహ

సితం (ఆనంద బాష్పాలతో సహా ౹ గోలగా నవ్వడం), అతిహా సితం (విరగబడి పక్కలు పట్టుగుని గిలగిలలాడి మెలికలు తిరిగి దొర్లి, పెద్ద ఏడుపులో లాగ నానాయిదీ అవడం)!! కాని, మరి కొన్నిరకాలు చెప్పచ్చు. తలకాయనవ్వు : (తలమాత్రం తెగఝూడిస్తూ వంచేసి కళ్లుమూనుగుని నవ్వడం), లయధాటి నవ్వు : (తాళంవెయ్యడానికి వీలైఉండేది). తుపాకీ నవ్వు : (పెదిమిలు బద్దలు చేసుగుని ఠప్పున బయల్దేరేది), కొనవూపిరి నవ్వు: (గుక్క తిరగని సమయందాకా మాట్లాడి అప్పుడు మాటా తెమలకుండా, నవ్వూ రాకుండా నవ్వడం). కోతినవ్వు: (నవ్వేమో అని ఇతరులుభ్రమించేది). దాగుడుమూచ్చినవ్వు : (అధికారి ఎవరేనా కని పెడతాడేమో అనే భయంచొప్పున ఆపేసుగోడడానికి ప్రయత్నించేటప్పటిది). డోకునవ్వు. దగ్గునవ్వు. కొలిమితిత్తినవ్వు. గుడ్సుబండీ నవ్వు. సరి, విషపునవ్వు : (నవ్వుజాతిలో చెడపుట్టి లోపలి ఏడుపుని ఓ పక్కనించే వెళ్ల కక్కేది).

మరి రెండుమాటలు. నవ్వతగ్గ సందర్భాలకంటె నవ్వ కూడని సందర్భాలుకూడాఎక్కువ జ్ఞాపకం ఉచుకోతగ్గ వని ఒక జ్ఞాని అంటాడు. — ప్రకృతివల్ల వచ్చిన స్థితికి నవ్వవద్దంటాడు; అనగా, గుడ్డి, కుంటి, నత్తి, చెవిటి, అవిటి వాళ్లస్థితిని గురించి! మృతుడైనవాణ్ణి గురించీ, అక్కడ లేనివాణ్ణిగురించీ, అన్యత్వా రోపణ చేసిఉన్నవాణ్ణిగురించీ నవ్వకూడదంటాడు. 'భగవంతుడి మాట' అని మనం అనుకునేదాన్ని గురించి నవ్వరాదంటాడు.

ఇంకా, దీనులూ, హీనులూ, అర్భకులూ, వృద్ధులూ, పరదేశులూ, అపరిచితులూ, వికలాంగులూ, దరిద్రులూ, అజ్ఞానులూ, పరాజితులూ – వీళ్ళనికూడా హాస్యలక్ష్యం చెయ్యడం మానుషం కాదంటాడు.

మానవుడు ఇతరుల్ని గురించి నవ్వడంలో అహంకార మమకారాలవల్ల పుట్టే ఈర్ష్యాకుత్సితాలు ఉండితీరతాయి. ఎంత సభ్యమైన నవ్వులోనేనా ఏకొంచెమో అవి తప్పవు. వాటిని అల్పతమంచేసి కరుణకి ఏమాత్రం జాగాలేని పట్టుచూసి, అసభ్యతలో పడి నవ్వుయొక్క ముఖ్యలక్షణాన్ని బలెయ్యక, తాత్కాలికోపయోగం కోసం కాక, దూషణే గమ్యంగా పెట్టుకోక, వ్యక్తుల్ని మరిచి, సంగతి వీలైనంత తన మీద పెట్టుగుని, మోతాదు మీరక, శ్రుతితప్పక, స్థాయి చెడక, మర్యాద మరవక ఉండే స్వారస్యంవల్ల జనించేనవ్వే సభ్యమైన నవ్వు. ఎంత తేలికో, నవ్వించడం! ఎంత తేలికో: నవ్వు!!

దీపావళి

మొట్టమొదటి సజీవవ్యక్తి భూమిమీాద అవతరించడానికి పూర్వా న్నించీకూడా కొన్ని పదార్థాలు భూమిమీాద ఉండిఉండాలి. వెనకణ్ణించీ ఉండుకుంటూన్నది ఏదైనా సరే కాలదోషం వల్ల 'భూతం' అనిపించుగుంటుంది. భూగోళంమీాద జీవరాసులు జనించడానికి సరే సరి, నిలవాలంటేకూడా అధమం అయిదు మహాభూతాలు కూడితీరాలి అన్నారు. వాటిల్లో ఒకటి 'వెలుగు'! నిరంతరంగా కాకుండా, ఇస్తూ తీసేస్తూ సగంసగంగా దేవుడు మానవుడికి ప్రసాదించే దినుసు వెలుగే! – సూర్యుడి వెలుగు! ఆ వెలుగు యొక్క అభావం 'రాత్రి'! ఇతర భూతాలలో ముఖ్యమైన భూమి వాయ్వాకాశాలకి అభావమే కలగదు. తక్కిన జలానికి ఒక వేళ కలుగుతుందేమోఅని మానవుడు జాగ్రత్తపడగలడు. కాని, సూర్యతేజంగురించిన సంగతే వేరు. ఆ కాంతిఉన్నప్పుడు పోగుచేసి భద్రపరిచి సూర్యుడు లేని అదనుచూసి పైకితీసి వాడు కుందాం అంటే లొంగేరకం కాదు. అందుచేత, దాని అభావ కాలం మొదట్లో మానవుడికి చాల ఇబ్బందిఅయింది. రాత్రి సమయాల్లోఅటువంటిబాధ ఏకొంతవరకేనా తొలగడానికి ఆది కర్త చంద్రుణ్ణీ గ్రహతారల్నీ ఖంజాయించాడా అన్నట్టు కన పడుతుంది. కాని, చంద్రుడికి క్షయవ్యాధీ, గ్రహాలకి పరభక్షణా తారలకి చికిలింత చూపులూ అవడంవల్ల, మానవుడికి భయం పోలేదు, ధైర్యం రాలేదు, చిక్కు విడలేదు, పని జరగలేదు.

సూర్యుడు అభావంగా ఉండేవేళల్లో పండువెన్నెల్ని మించిన తేజం యొక్క అవసరం మానవుడికి కలిగి, అతడు కృషిచేసి అనుభవం ఆర్జించి మననంచేసి మథనంచేసి అటువంటివెలుగుని సాధించాడు. అల్లాంటి వెలుగుని సృష్టించగల ఈప్రజ్ఞ మానవుడునేర్చాడనీ, దేవుడి మంత్రివర్గంలో ఉండగల దురుసు రకాలకి కోపంవచ్చి ఉంటుందనిన్నీ, అల్లాంటిమానవుల్లోప్రథముణ్ణి శిక్షించడంలో, వాణ్ణిచంపేస్తే బతికిపోతాడని వాళ్ళకి భయమేసి, బతికిఉండ నిచ్చే చిరకాలం వాణ్ణి చంపుగుతిన్నారనిన్నీ కొందరి అభి ప్రాయం. దీపం అనేది కనిపెట్టుగోడంలో, దినదినమూ ప్రకృతి, మానవుడికి తెచ్చిపెడుతున్నా లోటు భర్తీచేసుగున్నాంగదా అని మానవుడి గర్వం! మళ్ళీ, తక్కిన మహాభూతాలైన భూమి వాయు జలాకాశాల విషయంలో సృష్టికి ప్రతిగా మానవుడు చెయ్యగలిగిన సృష్టిగురించి మానవుడికి గర్వంలేనట్టు తోస్తుంది. ఎందుకో తెలియదు. బహుశా అది దినుసుఉన్న మీదట ఉప రిగా చేసిన సృష్టి! ఇది, ఆ దినుసుఏమీ లేనప్పటి సృష్టి. అందు చేత దీపం విషయంలోనే మానవుడిగర్వం అనేది ఉండబట్టక ప్రకటన అయితీరుతుంది. కాదుకాదు, ప్రకటన అయినతరవాతే గర్వంఅని తెలియడం! వాతావరణాన్ని బట్టి గర్వం రెచ్చుతుంది. ఏదేనావస్తువు, వెలుగు చిక్కపడ్డ కొద్దీ, రాణిస్తుంది. కాని, వెలుగనేది, చీకటి దళసరి అయినకొద్దీ, రాణిస్తుంది. అల్లాంటి ఒకరాత్రి కాలాన్ని వెతిగి నియమించుగుని దీపసృష్టినిగురించిన తన గర్వాన్ని ప్రకటించుగోడానికే గదా దీపాలు వరసనిపెట్టేసి

మానవుడు చూస్కోండి నా తడాఖా అన్నట్టు రంగువేషాలు వెయ్యడమూ, ఎరిగిపడడమూ, పేలాపనానూ: దీపావళి ముట్టెంచి ఎక్కడలేని హడావిడీపడి ఎక్కడలేని ఆనందమూపొందడం అందుకే! కాని, అయిఉండకూడదేమో! తనజీవితంలో ఎంతో అవసరమని తను పరితపించిన మీదట భూమిమీద అవతరించిన దీపాన్నే మానవుడు గౌరవిస్తున్నాడనిగాని. లేక అటువంటి జీవితావసరాన్ని తను సృష్టిచేసుకోగలిగిన ప్రజ్ఞ తనకిచ్చినందుకు ఆ ప్రజ్ఞాఫలితాన్నే మానవుడు ఆదికర్తకి నజరానా ఇస్తున్నాడని గాని, మనం అనుకోగలిగితే, దీపావళులు జరిపే జాతుల్లోని వ్యక్తులు పడుతూండే శ్రమా, పొందుతూండే ఆనందమూ సార్థకం అనవచ్చు.

ఇందాకణ్ణించీ ఏదో 'భూతం' అంటోచ్చాను. అంతకి పూర్వమే 'కాలం' అనేది తెలిసిఉండాలి. కాలం అంటే ఏమిటో తెలియదు. సూర్యప్రమేయం లేకపోతే కాలమూ లేదు భూమీ లేదు మానవులూ లేరు. కొలవడానికి వీల్లేని కాలాన్ని ఎల్లాగో సూర్యుడు బయల్దేరి రెండుమూడు రకాలుగా కొలుస్తున్నాడు. ఒక కొలతలో దినం ఏర్పడుతుంది. అన్ని దినాలూ ఒకటేమాదిరి అనుకుంటే మానవవ్యాపారం ఉసూరుమంటుంది. ఎడారిలాంటి కాలంలో మానవులు చలవపందిళ్లులాంటి పర్వదినాలు ఏర్పరుచుగున్నారు. పండగలులేని మానవజాతి ఉండదు. మహాదినాలు వస్తూన్నట్టు తోచకపోతే ప్రస్తుతదినాలు యుగాలుగా తోస్తాయి. ప్రతీజాతియొక్క ప్రతీపండగా ఒక మహావిషయం

గురించి ఆదికర్తని స్మరించే తరుణంకోసం ఉద్దేశింపబడి ఉండాలి. ప్రతీపండగా ఒక సంస్థ. సంస్థని స్థాపించినవాడి ఉద్దేశం వాడితో గాని, ఒక్కొక్కప్పుడు వాడుండగానేగాని, పోతుంది. అక్కణ్ణించి ఆదికర్త స్మరణా ఉండదు, ప్రత్యక్షకర్త ప్రమేయమూ ఉండదు. సంస్థ మరో గాడిలోకి వెళ్ళిపడుతుంది. సంస్థయొక్క ప్రధాన విషయం కప్పడిపోగా, అల్పవిషయాలకి రోజు ఏర్పడుతుంది. అటువంటివాటిలో దీపావళి ఒకటి.

దీపావళిలో 'దీపం' వేసి చూడకుండానే కొందరు మాట్లాడతారు. వెనక ఒక రాక్షసుడు చచ్చిపోయాడు గనక వాడి నిమిత్తం మనం పిండివంటల్తో భోంచెయ్యాలనీ, దీపావళి నాటికి వాన్లు వెనకట్టడం జరుగుతుంది గనక లోగడ పుట్టిపెరిగిన క్రిమికీటాదులు (నలక - రలయోరభేదః) సమూలంగా నశించడానికి దేశంఅంతా తలంట్లు పోసుగుని బాణాసంచా కాల్చాలనీ, అల్లుళ్ళని పిలవడానికి అదే సందర్భం గనక వాళ్ళముఖతేజం ఎక్కువ చేసేనిమిత్తం మతాబాలు కాల్పించాలనీ, మొదలైన పూర్వగాథలకి తడుముకోనూ అక్కర్లేదు, ఆంధ్రులు నమ్మరేమో అనే భయమూ అవసరంలేదు. దీపావళి కాల్పులకి దరిద్రుడూ ధనికుడూ వివక్షత లేదు; గాని పిన్నా పెద్దా వివక్షతా, ఖర్చా బేఖర్చా వివక్షతా, కసీ బేకసీ వివక్షతా ఉన్నాయి. పిన్నలకి ఏదో ఇంత తగలెయ్యాలనీ! పెద్దలకి ఖర్చులేకుండా ఉంటే సరి ఇంకా తగలెయ్యమనీ! దరిద్రుడైనా సరే కసిఉంటే తల తాకట్టయినా సరే నరకాసురుణ్ణి దహనం చేస్తాడు. ఇంత

వరకింకా దీపావళిలో దీపసంగతి అప్రధానం అయిందే కాని, ఆరిపోలేదు. ప్రధానవిషయం చప్పుడు! ఎంత గొప్పచప్పుడు చేస్తే అంత గొప్ప దీపావళి యోధుడు. దరిద్రుడు కాగితపు టపాకాయిలు పేల్చడం, (సంచీలామడిచి, ఒకవేపు చిల్లుచేసి, గాలి పూరించి, అది పొంగినతరవాత నేలమీద పెట్టి ఒఖటిచ్చుగుంటే తప్పుమనేవి), ఖాళీడబ్బాలు వాయించడం, డబ్బాలోరాళ్ళేసి వేళ్లాడగట్టి రెండుమూడు రకాల కర్రల్తో బాదడం! — తరవాత తాటాకు టపాకాయలు! ఇవేనా లేకుండా ఎవరూ ఆగరు. ఇవి క్రమేపీ చౌకఅవడం కూడా కద్దు. మేఘదర్శనం అయేసరికి ఇవి కాల్లు పారజాచేస్తాయి. మరీ నాసిరకం పేలకపోయినా నాలిక గీసుగోవచ్చునని కొందరుకొనడం. ఇవి పేల్తే ఒఖపేలుడే! కాని ఎడాపెడా ఎడాపెడా వాయించినట్టు పేలేవి సీమటపాకాయలు! ఎల్లానూ సీమ సీమే! కొందరికి ఇంకా కసి ఆగక, రెండుమూడు సీమటపాకాయి గుత్తులు కిరసనాయిలు డబ్బాలోపడేసి అవి ఛెడామడా క్షోభపడిపోతుంటే 'వెయ్ వెయ్' అని కేకలేస్తూ డబ్బాని చావగొట్టడం! గోడటపాకాయిలని కూడా వస్తూండేవి, అరుగుల మీద పరధ్యానంగా కూచున్నవాళ్లు ఉలిక్కిపడేటట్టు ఒఖటి గోడనిబాదేసి, దీపావళివీరుడు పరక్షోభగురించి నవ్వుకుంటూ పోతూండేవాడు. అవే నేల్నెట్టి జబ్బనెప్పెట్టేలాగ కొట్టేవాళ్ళు కొందరు. వీట్లని మించిపోయినవి ఔట్లు. ఔట్లుపేల్చేవాళ్ళు మహాధ్వనికారుల్లో జమ. ఒక దీపావళి రాత్రి ఒక ముసలాయనతో చెప్పకుండా ఔటు పేల్చేసరికి ఆయనగుండె ఆగిపోయింది. అది

ఆగిపోవడంవల్ల తెలిసింది గాని లేకపోతే ఆయనకి గుండె ఉన్న సంగతి తేలకపోయేదిగదా అన్నాడు ఆ రాతు. వెలుగుగురించిన ఆరాధనలో మతాబాలు సార్థకం అయినా, అవి కాల్చడం అనేదాల్లో పౌరుషం లేదు పొమన్నారు. ఎందుకంటే—ప్రతి సందర్భంలోనూ ప్రతీవాళ్ళూ మతాబా కాల్చగలరు గనక ! కాల్చడంలో ఒకచోటనుంచి మరోచోటుదాకా వెళ్ళి ఇతరుల్ని బాధపెట్టే బాపతైన తూటాలవంటి వాట్లకి ఘరానా ఎక్కువ. ఎడంచేత్తో పంచి పట్టుగుని కుడిచేత్తో అంటించిన తూటా పట్టుగుని ఇటూఅటూ రవ్వలు చిమ్ముతూ, అది ఒకవేళ చీదినా, అరిచెయ్యి దానిమ్మకాయ పగిలినట్టు పగిలినా, కిక్కురు మనకుండా చివరదాకా నిల్చేవాళ్ళూ, 'బాబోయ్' అని తోకముడిచే వాళ్ళూ ఉండేవాళ్లు. కాని, ఎంత ఎత్తుకి వెడితే అంత గొప్పవాడు అనేది దీపావళిలోనూ నిజమే. దీపావళిభటుడి అసలు అస్త్రం జువ్వ. అతడు జువ్వల రంగడు. జువ్వవదలడం కొత్తగా నేర్చుగునేవాళ్లు తాటాకు చూర్లకీ చుట్టుపక్క జనానికీ భయకారణంగా ఉండేవాళ్ళు. ఆరితేరినవాళ్లు అల్లాంటిపన్లు చెయ్యక, ఊరవతలకి పోయి, పాతిక ముప్ఫైగజాల్లో ఎదరెదరగా నుంచుని, జువ్వలు నేలబారుగా వదిలి, పోటీ చేసుగునేవాళ్లు. దెబ్బలు తగిలినవాళ్ళని తక్కిన వాళ్ళు ఇంటికి మోసేసేవాళ్ళు. అవీ ఇవీ కొనడంకంటె మనమే కట్టుగుంటే సొమ్ముకి మించిన సరుకొస్తుంది, అనే గడుసుదనంతో వ్యవహరించి, యథాశక్తిగా కళ్లూ, వేళ్ళూ, చేతులూ, చర్మమూ,

వొళ్ళూ, ఇల్లూ, ప్రాణమూ ధారపోసిన దీపావళి మతభక్తు లుంటూంటారు. సంస్థ స్థాపించినవాళ్ళ ఉద్దేశం ఈభక్తి కాదేమోఅని తోస్తుంది. ఏమిటో, చెప్పలేం! కొంత పిరికితనం, కొంతదారిద్ర్యం, కొంత ఇతరులకి బాధకలిగి దెబ్బలాట కొస్తా రనే భయం—ఇవన్నీ ఉండడంవల్ల, నేను ఏ మతాబాఅగ్గిపుల్లేనా కాల్చిఉంటాను, గాని ఒకటోరకమైన మతాబాయేనా కాల్చినట్టు జ్ఞాపకంలేదు, ఇదోరకం. "బాణాసంచా అంటే చెవి కోసుకుంటాను, సూర్యాస్తమయాలు చూసి ఆనందించలేరు — కొందరు జనం" అంటాడు ఒక కవి.

భూతలం

వచ్చి, స్టేషన్లో రైలు ఆగింది. ఒకమూడోక్లాసు పెట్టెలోంచి జనం దిగబోతున్నారు. దిగేవాళ్ళని దిగనీకుండా, ఎక్కేవాళ్ళు రెండువేపుల్నించీ జోరబడగా ద్వారాల్లో కొందరు ఇరుక్కుపోతున్నారు. కిటికీల్లోంచికూడా గేద్దూడల్లాంటి ట్రంకుపెట్టెలూ బస్తామూటలూ కొందరు అవతల్నించి అడ్డొన్నుగా లోపలికి గిరవాటేస్తున్నారు. దిగదల్చినవాళ్లులేవడంవల్ల కాస్తంతకాళీ అవడం గమనించి కొందరు అమ్మయ్య అనుకుంటూ కాళ్ళుజాపి వీలైతే బిచాణావిప్పి పరిచి, పడుకుని ముసుగెట్టుకుని నిద్రా జబ్బా జమిలిగా నటిస్తున్నారు. కొందరు పైమీది కండువాగాని చేతులో సంచీగాని తమరుకూచుని లేచిన స్థలాల్లో ప్రతిష్ఠించి పక్క ఎవరుంటే వారితో 'కాస్త స్థలం చూస్తూండండేం, కాఫీ తాగి వచ్చేస్తాను' అనేసి అవతలవాళ్ళు ఏమన్నా సరే అది అంగీకారంకిందే జమకట్టుగుని, దిగడానికి ఉద్యుక్తులవుతున్నారు. అప్పట్లో తమతో ఆడవాళ్లూ పిల్లలూ చిల్లర సంసార సామగ్రీ లేని కొందరు అదృష్టజాతకులు రైలుపెట్టెలోపల పడడం అనే విషయంలో కృతార్థు లవుతున్నారు. రైలు రాగానే లాంతరు స్తంభమే రైలనుకునీ, స్టేషనే రైలనుకునీ ఎక్కబోతున్న చాలా మంది అపస్మారపు జనాన్ని సశరీరంగా రైలెక్కించే నిమిత్తం కొందరు పోలీసులు అప్రమత్తులై పనిచేస్తున్నారు. క్రమేపీ ధారాపాతంగా పాలకావిళ్ళూ పెరుగుతట్టలూ

నలుముఖాల్నించీ లోపలికి హాజరైపోవడంవల్ల ప్రయాణీకులు తమ కాళ్లు ఏం జేసుగోవాలో ఎక్కడ పెట్టుగోవాలో తెలియక తన్నుకుంటున్నారు. రైలుకి 'ధూమశకటం' అనేపేరు ఎక్కడ మాసిపోతుందో అనేబాధతో ధూమోత్పత్తి చెయ్యడానికి కిటికీలవైపు చెక్కమీద స్థలం లేకపోయినా కొందరు ఎల్లానో ఇరుక్కుని పక్కవాళ్ళ అగ్గిపెట్టిగాని, ప్రజ్వలిస్తూన్న చుట్టగాని యాచిస్తున్నారు. లోగడ చెక్కలకింద శయనించిన అఘోమార్గసంఘు బంధువులు లేచి, పైకొచ్చి, గాలోసుగుని, సందు దొరికినచోట్ల బైటాయిస్తున్నారు. యథాశక్తిగా అస్పృశ్యతా నివారణ కానిచ్చి ఈ సందడిలోనే ముష్టెత్తుగునే నిమిత్తం ఒక చర్మరోగి రైలుపెట్టెలో ఎల్లాగో పడి, రైలెప్పుడు కదుల్తుందా స్వాంతపాట ఎప్పుడు ఆరంభింతామాఅని చూస్తున్నాడు. సరికొత్త నవలలూ, తాజాబిస్కట్లూ, వడ్లపూడి నారింజలూ, చటాక్కుమందులూ అమ్మేవాళ్లు లోపల మొల్చారా అన్నట్లు సిద్ధమయారు. టిక్కట్లు కొనుక్కున్నవాళ్లూ, కొనుక్కోలేకపోయిన వాళ్లూ, కొననివాళ్లూ తప్ప, తక్కినజనం యావన్మందీ చాలా నిశ్శబ్దంగా ఉన్నారు. హోరూ, కేకలూ, కూతలూ, అరుపులూ, చరుపులూ, దెబ్బలూ, గంటలూ, ఈలలూ, మొదలైన నాదాల మధ్య మాటలుకూడా వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి! — (స్థాయిల్లోనూ ఉద్ధృతాల్లోనూ వేగాల్లోనూ తేడా లుండడంవల్ల).

(మర్యాదగా) — 'కొంచెం పైకి జరగండి.'

(ముక్కలు పూరించి) — 'ఇక్కడ చోటు లేదు.'

(గదమాయిస్తూ) — 'ఉంటేనే!'

'ఉంటే, అక్కడ నువ్వే కూచోకూడదూ ?'

(రోషంగా) — 'కాస్త సర్దుకోవాలి, నలుగురూ చేరినప్పుడు! టిక్కట్టు నేనూ కొన్నాను.'

'నేను నీకంటే చాలాపూర్వమేకొన్నాను. నే జరగను.'

(ఈసడిస్తూ) — 'మొండివాళ్ళకి ఏమిటి చెప్పటం ?'

(జోరుగా) — 'ఏయ్. మాటలు జాగర్త. ఇదివరకే బోలెడు జరిగాను. అప్పుడు నువ్వు లేవు. నన్ను మాయం అయి పొమ్మన్నావా ?'

(నిరసనగా) — 'మాయం అవుతాట్ట! ఆమాత్రంకూడానా ! ...నేర్పాడు గడుసదనం.'

(బెదిరిస్తూ) — 'ఇక్కడ నేను కూర్చునివెళ్లానండీ, మీరు కూర్చున్నారే!

(నిర్లక్ష్యంగా) — 'ఏమో నాకేం తెలుసూ ?'

(తొందరగా) — 'ఇక్కడ నా కండువాపెట్టి వెడితే మీకు కనిపించలేదూ ?'

'లేదు.'

(ఆదుర్దాతో) — 'ఇదేమిటీ, నా కండువా మీరే వేసుగుని నా చోట్లో కూర్చున్నారే !'

(చప్పరిస్తూ) — 'ఏమో, నిన్నూ ఎరగను, నీ కండువా ఎరగను.'

'జరగండి.'

'జరగను.'

(బతిమాలుతూ) — 'పోనీ నా కండువా నా కిచ్చెయ్యండి.'

(కరుకుగా) — 'ఇవ్వను. అది నీ దని రుజువేదీ ?'

'ఏమండీ, నేను మీతో చెప్పివెళ్ళలేదూ, స్థలం చూస్తూం డండనీ !'

(నసుగుతూ) — 'చెప్పారు. అందుకనే స్థలం చూస్తూనే ఉన్నాను. ఇప్పుడూ చూస్తున్నాను.'

'ఇది నా స్థలమండీ.'

'నీ తాతసొమ్మా ? నువ్ గడించావా ? నీ పేరు రాసుందా ఇక్కడ ?'

'నా సంచీ పెట్టాను.'

(యథాలాభంగా) — 'అవునవును పెట్టారు.'

'నీకెందుకయ్యా మధ్యా ! ఏమన్నా లంచం పట్టావా ? సంచీపెట్టాట్ట మహా! తరద్దీలో సంచీలు పనికొస్తాయా, ఖాళీవి ?'

(హేళనగా) — 'నన్ను నీమీాద కూచోమన్నావుటయ్యా మరీ !'

(నమ్మకంగా) — 'మీాకు కిందూ మీాదా తెలియటం లేదు. ఎల్లా కూచుంటారు ?'

(రాజీపద్ధతిగా) — 'బాబ్బాబు ! ఒక్కక్షణం. కాస్సేపు ఉభయులూ ఊరుకోండి. అంతా దిగిపోయేవాళ్ళే. కొట్లాడకండి. శాశ్వతం ఎవరూ కారు.'

(అసహ్యంగా) — 'చూడండీ, లేకపోతేనూ. నేను బయటికి వెళ్ళగా చూసి నాస్థలంలో మాంచి సరుగుడు దేవిలా చెక్కు-చెదరకుండా కూచున్నాడు.'

(తీవ్రంగా) — 'నీ స్థల మేమిటోయ్, స్థలమనేది ఎవరు కూచుంటే వారిదే! కూచో గలిగినవాడు కూచుంటాడు, లేకపోతే నడుస్తాడు.'

(పళ్ళుదగ్గరగా పెట్టి గాలిలాగుతూ) — 'నాకాలు పచ్చడి కింద తొక్కే-శాడర్రోయి, వీడి ఇనపచెప్పు కాలోయ్ !'

(కుళ్ళి కుళ్ళి ఏడుస్తూ) — 'చూస్తూల్డగా నా బనీపర్సు పోయిల్డల్డీ! అద్దులో బోలెడు డబ్బుల్డల్డీ!'

(నిస్పృహగా) — 'టముకుపెట్టి మొనతో నా బుర్ర చితగ పొడిచా డెవడో! రక్తం వస్తోంది.'

(మందలిస్తూ) — 'అల్లా, మీదిమీదికి తోసుకురాకు బాబూ, మరీ.'

(వగరుస్తూ) — 'నన్ను అప్పె-అప్ప-అప్పడంలాగ నొక్కే-స్తున్నారు. ఊపిరి ఆడటం లేదు.'

(క్షమిస్తూ) — 'మీబీడీ నెరుసుల్తో నాబట్ట మూడుచోట్ల కాలింది.'

(వికటంగా) — 'అబ్బా! ఇంకా ఎక్కు-వచోట్ల కాలవలసిందే!'

(దెబ్బతీస్తూ) — 'మీరు మనుష్యులు కదా ముందేనా గ్రహిస్తారని నా ఆశ.'

(ఉమ్మేతూ) — 'ఛూ! ఉమ్మేకోడానికే వీల్లేదండీ రైల్లో!'

(చురుకుగా) — 'వీళ్లేకేమరండీ ! నామీాద జరిగింది చుట్టాభి షేకం !'

(తగ్గు స్వరంతో) — 'ఇది నా సూటుకేసు కానట్టుందిరా.'

'అయితేన్లేస్తూ, ఇది చాలా అందంగా ఉంది.'

(ఆశ్చర్యంతో) — 'ఇందులో ఏదో మిలమిలలాడుతూ కదుల్తోంది.'

(భయంతో) — 'ఓయ్ బాబో ! మన కొద్దు. వాటం చూసి పిరాయించు.'

(తడబడుతూ) — 'తాగని సచ్చినోళ్ళు మాలోంచి పొండోశ్.'

(చిరికోపంతో) — 'మీా ఆడవాళ్ళు ఆడ పెట్టెలో ఎక్క కూడదుటండీ పోనీనూ !'

(నిష్ఠూర్యంగా) — 'సాచుగుని పడుకోకపోతే ఇవతల ఇంత మంది నిలబడగా, నువ్వు లేవకూడదుటయ్యా, గొప్పవాడవ్.'

(దీనంగా) — 'మూడు రాత్రైళ్ళనించి నిద్దరలేదు.'

(నిక్కచ్చీగా) — 'ఇది పగలుగా. నువ్వు లేవ్వూ?'

(రూఢిగా) — 'లేవను.'

'నే నెక్కడ కూచోనూ?'

'ఎక్కణ్ణించి వచ్చావో అక్కడికెళ్ళి.'

'నువ్వు పడుకోడానికి కొన్నావా టిక్కట్టు?'

'అవును నువ్వొస్తావు శనిలాగ అని నాకేం తెలుసూ?'

(కోపధాటిగా) – 'చాపకట్టలా పడుకుని పేలావన సాగించకు, దొర్లించెయ్యగలను.'

'నేనూ పడుకోడానికే కొన్నాను.'

(వెకిలిగా) – 'ఎవడి దగ్గర కొన్నావో వాడి దగ్గిరికెళ్ళి ఏడ్చుగో, నామీాద ఎగురుతావేం'?

'అయితే కాస్కో.'

'మా జట్టు పదిమంది. మా పనికూడా ఒకటే. ఈ స్థానం అంతా మాదే.'

(ముక్కుమూసుగుని) – 'అబ్బబ్బ, కల్లుకంపు. లేచివెళ్లి మనుష్యుల్లో కూచుంటే!'

'అమ్మయ్య! గార్డు ఈలేశాడు!'

'పడిపోతారు, మరి ఎక్కద్దు, ఎక్కద్దు, వేళ్లాడద్దు, వేళ్లాడద్దు, వేళ్లాడద్దు! అబ్బీ! ఇనపకమ్మి గట్టిగా పట్టుగో! దిక్కులు చూడకు. చెయ్యిచాపకు.'

'లోపలికి జరగండి.'

(ఏడుస్తూ) – 'బాబో బాబో చచ్చాను, చచ్చాను!'

'తలుపేసెయ్యండి, నే లోపల పడ్డానుగా !'

'వెయ్యడానికి స్థలంలేదు.'

'అమ్మయ్యా, రైలు కదిలింది బాబూ!'

(కుతూహలంగా) – 'ఏమిటండి అవతల హడావిడీ?'

(జాలిగా) – 'ఏముంది? పాపం ఇద్దరు చక్రాలక్రింద పడ్డారు.'

'ఏమయిందండీ?'

'వాళ్ళిద్దరినీకూడా రైల్లోకి తోశారు. అదుగో రైలు కూసింది.'

'వెళుతోంది. వాళ్ళకి బాఘా దెబ్బలు తగిలాయిగావును!'

(నిరాశతో) – 'వాళ్ళ కాళ్లూ చేతులూ నలిగిపోయాయి!'

(అమాయికంగా) – 'పాపం! వాళ్ళ టికట్లుకూడా నలిగిపోయేఉంటాయ్!'

వైద్యం

[శ్రీ న్యాయపతి సుబ్బారావు పంతులుగారి అధ్యక్షతకింద 5-8-1928 తేదీని రాజమండ్రీ వైద్యసంఘ ప్రథమవార్షిక సమావేశ సందర్భంలో చదివిన రచన.]

శరీరమనేది బహువిచిత్రమైన యంత్ర విశేషం కాబట్టి దాని యథాస్థితిలో మార్పు కలుగుతూంటుంది. బాల్యం కౌమారం మొదలైనవి పెద్దపెద్దమార్పులు. అవి ఫలానా క్షణంనించి ప్రారంభమనీ నిర్ణయించలేం, అవి బాధాపెట్టవు. కాని, బాధతో కూడుకుని వచ్చే మార్పులు కొన్నికొన్ని ఉన్నాయి. అవి త్వరలోసర్దుకుంటే వాటిని 'రుగ్మత' అనీ, 'సుస్తీ' అనీ,'అస్వస్థత' అనీ వాడతారు. త్వరలోసర్దుకోక మకాంవేస్తే 'కాయిలా' అనీ, 'దీర్ఘవ్యాధి' అనీ, 'సికస్తుపడడం' అనీ అంటారు. అసలే సర్దుకోక పోతే, శరీరాన్ని పంచభూతాల్లో దేనికో ఓదానికి దాఖలు చేసేస్తారు. అల్పరోగాలకి అజీర్తిలాంటి కారణాలు గోచరిస్తూనే ఉంటాయి. దీర్ఘరోగాలకి కారణం: ఒకొ్కక్క రోగి ధనార్జన వంటి అవసరపువస్లలో పడిపోయి రోగాన్ని లక్ష్యంచెయ్యక ముదర పెట్టుగోడమే. ఆస్తివిషయంలోకి మల్లేనే వ్యాధుల విషయంలోకుడా స్వార్జిత పిత్రార్జితాలు ఉండ గలవు. కారణందొరకని చోటల్లా జనం కర్మ పొమ్మంటారు. "పూర్వజన్మకృతం పాపం వ్యాధిరూపేణ" అని తీర్పు చెప్పే స్తారు. అందుకనే సంభాషణల్లో:

— పాపం!

— ఏమిటీ!

— ఫలానవాడు

— ఊఁ

— పోయాడు.

— నారాయణ, నారాయణ! ఎప్పుడూ?

— వారం అయింది.

— ఏమొచ్చీ?

— ఏంలేదూ, రెండులంకణాలు చేశాట్ట.

— నే చూసినప్పుడు పిడిరాయల్లా ఉన్నాడుస్మీ.

— ఉంటేం? ఎంతసేపూ? నూకలు సరిపోయాయి.
కర్మ తోసుగొచ్చేసింది.

అనే మాదిరిగా వింటాం. అదీకాక ఒకొక్క జబ్బులో ఉన్నవాడికేసి చూసి కొందరు, 'గ్రహచారం' అంటూంటారు. ఇక, శరీరం యొక్క అవయవాలూ భాగాలూ పదార్థాలూ ఎన్ని ఉన్నాయో, అన్నింటికీ అన్ని రకాలరోగాలూ ఉన్నాయి. అంచేత పై విడివిడి అవయవాలవ్యాధులేకాక, లోపలి గుండె, కాలేయం లాంటి వాట్లవ్యాధులేకాక చర్మ, రక్త, మాంస, నర, అస్థి, శల్యాదివ్యాధులు ఉద్భవించాయి. వ్యాధి అదృశ్యం. వాలకం బట్టీ, లక్షణాల బట్టీ దాన్ని గుర్తించాలి. కొన్ని వ్యాధులు బలేటక్కరి రకం. రోగి గతించేవరకూ అవి పోలికకే అందకుండా నక్కుతాయి. కొన్నింటి స్వభావం రోగి గతించిన స్వల్పకాలం

లోనే తెలిసిపోతుంది. పైగా, ఇతర జంతువులలోకి మల్లే కాకుండా మనిషికి వాక్కు ఉండడం చేత మనిషి తన రోగం కొంతవరకు చెప్పుగోగలడు. కొందరు తమ బాధ ఏమిటో చెప్పే సెయ్యేక, వతన చొప్పునఅబద్ధాలాడి, తమరోగం ఏమిట్లో ఇతరుణ్ణే కనుక్కోమంటారు. కొందరు తమ రోగలక్షణాలు చెప్పుగోక దానికి పడవలిసిన ఔషధ లక్షణాలు ఏకరువు పెడతారు. దాంతో ఔషధా లిచ్చేవాడికి మతి చెడుతుంది. అది సరి. దేవుడు మనిషికి మాత్రమే బుద్ధి అనేది ఇచ్చి, ఇతర జంతువులకి ఇయ్యని స్వరాజ్యం ఇచ్చాడు. అది మానవుడు పరమ స్వాతంత్ర్యం అనుకుని కారణాంతరాలచేత ప్రకృతి విరుద్ధాలు ఆచరించి కనీ వినీ ఎరగని వ్యాధులు తెచ్చుగుంటున్నాడు. అందుకనే, మనుష్యుల్లో ఉన్నన్ని రకాల రోగాలు ఇతర జంతువుల్లో లేవు. రోగాలు పుట్టిన కార్తిలోనే వైద్యులు వెలుస్తారు. వైద్యులు ఎల్లానూ ఉన్నారు గదా, వాళ్ల మనస్సులో ఏమన్నా ఇదవుతారేమో అనే బాధతో కొన్ని కొన్ని కొత్తరోగాలు పుడుతూంటాయి. ఈటీవల చాలా రోగాలూ వాటికి మందులూ కూడా 'లాటిన్' భాషలో జనించాయి. వైద్యుల సంఖ్య విజృంభించేసరికి అభిప్రాయ భేదాలు కూడా పెరిగిపోయి వీళ్లల్లో మతాలు ఏర్పడ్డాయి. హిందూ ముసల్మాన్ కిరస్తానీ లాగే, ఆయుర్వేదం, యునానీ, హాలోపతీ మాత్రమేకాక, హోమియోపతీ, మోనోపతీ (అనగా, ఒకడే), సీతాపతీ (అనగా, రామనామస్మరణ) లాంటి వివిధశాఖలుగా

వైద్యం విడిపోయింది. ఇవీకాక, పట్టి మట్టితో కుదిర్చేవారు, నీళ్ళతో 'కూనీ' చేసి తేల్చేవారు, గాలితో మంత్రించేసేవారు, తేజంతో వెతిగి చూసేవారు, 'వైర్'మీద విని 'వైర్‌లెస్'లో లేవదీసేవారు కుడా ఉద్భవించారు. ఇవేమీ అక్కర్లేదు, ఒక్క నిప్పుతోటే సర్వమూ చివరంటా కానియ్యొచ్చుగదా అనిన మేష్మ వాళ్లు ఆదినించీ ఉన్నారు. కాబట్టి, ఈ కాలంలో మాత్రల డబ్బీ చేత్తోపుచ్చుగుని సంసారి పక్షంగా తిరిగిపోతూ చేతులు చూసేవారు, డోసుకి ఇంత అని అరుకులు సీసాల్లో పోసేవారు, సగ్గుబియ్యంలాంటి మాత్రలిచ్చేవారు, మట్టి పామించేవారు, తొట్టికొనిపించేవారు, జట్కాలూ బళ్లూ సైకిళ్లూ దిగేవారు, చెవల్లోయంత్రాలవారు, కుంకంబొట్టువారు, వనమూలికల వారు - ఇల్లాగ్గా రకరకాలవారు విజృంభించారు. వీరిలో ఎవరికేనా 'డాక్టర్' (బిరుదుకాదు) పిలుపు రావాలంటే ఏ బాపతో ఓ బాపతువి కొన్ని ఇంగ్లీషుముక్కలు వచ్చితీరాలి.

అజ్ఞాని అయినవాడికి రోగం పేరు చెబితేనే బెదురు, ఇక రోగం వచ్చిందీ అంటే హడలే! పల్లెటూరిమనిషే. నయం అదేపోతుం దనిఊరుకుంటాడు, వీల్లేకా, తిరగలేకా, స్తోమతు లేకాను! పట్న వాసంలో ఎవడికేనా నుస్తీగాఉంటే, పక్కింటివారు 'చూస్తా వేమిటయ్యా, డాక్టర్ని పెట్టకుండానూ! తరవాత ఎంజేసుగుంటావు డబ్బాంతాను! ప్రాణందగ్గిరటయ్యా తటపటాయింపూ!' అని కూకలేసి అతడిచేత డాక్టర్ని పెట్టింపించి ఆ రోగాన్ని కొంచెం ప్రాముఖ్యంలోకి తెస్తారు. మళ్లీ తమరింటో గనక రోగా

లోనస్తే, "రోగం అంటే అర్థచేత్తో తీసిపారయ్యగలడా ఏమిటి డాక్టరుమాత్రం! ప్రాణంఉన్నంతసేపే డాక్టరుగాని, అత డేమన్నా ప్రాణం నిలుపు చేస్తాడా? అల్లా చెయ్యగలిగినా ఎంతసేపని చెయ్యగలడూ? ఎల్లానో ఓర్చుగోవాలి" అని తనవాళ్ళని కసురుగుంటాడు. బస్తీలో చాలా సలహాలు పక్కవాళ్ళకీనీ, డబ్బు ఖర్చు ఎగసందోసేపినూ! అదీకాక, ఆరోగ్యంగా ఉన్నంత కాలం వైద్యుడు జ్ఞాపకమే రాడు. కాస్త హెచ్చుతగ్గు వచ్చే సరికి, 'ఏమండోయ్!' అంటూ వెతుక్కుంటూ, అడ్డమైనవాళ్ళ అడ్డమైన సలహాలూ వింటూ, రోగి బయల్దేరతాడు. ప్రాణం తీపి. ఆ తియ్యదనం మనస్సులోపెట్టుగుని ఎంత చేదైనా మింగబుద్ధి వేస్తుంది. 'చావం గాలముచేరువౌ ఔరిగియుఁన్ జాలింపగాలేక, తన్నేవైద్యుండు చికిత్సఁబోవగలఁడో యేమందు రక్షించునో' అని ప్రతీమానవుడూ అహోరిస్తాడు. ఒక్కొక్క రోగి ఉద్దేశం: తను వైద్యుణ్ణిపెట్టిన పావుగంట దాటకుండా దాఖలా కనపడాలని. వాడు రోజుకి ముగ్గుర్ని కదలేస్తాడు, ముగ్గురూ ఏకకాలంలోనే అక్కడ హాజరైతె వెంటనే మానేస్తారు. వాడు తొందరరోగి. ఒక్కొక్కరోగి పీల్లేకొచ్చి ఇద్దరి ముగ్గురి మందులు, ఓడినంగతి ఓడిదగ్గిరచెప్పక, తాగుతూ బాధ పడతాడు. వాడు మొహమాటపురోగి. ఒక్కొక్కరోగి వైద్యుణ్ణి పెట్టి మందుపట్టిగెల్లి చెప్పినట్టు పుచ్చుగోక కుదర్లేదంటాడు, పుచ్చుగునికుదిరినా వలేసినా వైద్యుడికి దొరకడు, వచ్చి కుదిరిందనేనా చెప్పడు. వాడుకృతఘ్నురోగి. ఒకొక్కడు తెగ అపథ్యం

చేస్తూ రోగం అల్లానే ఉందంటాడు. వాడు కక్కుర్తిరోగి. ఒకొక్కడు స్వల్పంతో పోయేదైనా సరే డబ్బు చిమ్మేసి ఉన్న మందులూ లేని మందులూ కుడా కొంటాడు. ఎంచేతంటే, తనికి ఎంత చిలుంవొదిత్తే అంత గొప్పమందని వాడి ఊహ. వాడు దర్జారోగి. ఒకరోగిని ఇంట్లోజనం ఇల్లాబాధ పెట్టడం నాకు తెలుసు:—తమరింట్లోనే ఒక వాటాలో కాపరం ఉన్న వైద్యుడి మందు పుచ్చుగోకపోతే ఆయన తన మనస్సులో బాధ పడతాడేమో గనక, ఆయనిచ్చిన మందు నీళ్ళే తాగాలి—అంటాడు రోగి తండ్రి. రోగి తాలూకు అమ్మమ్మ దగ్గిర పాత కుప్పెలు ఉన్నాయిట, అవి డొచ్చి ఆ కుప్పెలు అరగదీసి పుచ్చుగోక పోతే నీళ్ళు ఒదులుకో వలిసిందే, అంది. ఆవిడకీనూ రోగికి చాకిరీ చేస్తూన్న ఆవిడకీనూ పచ్చగడ్డేస్తే భగ్గు మంటుందిట, అందుకని, ఆ అమ్మమ్మ పీనుగు మందు నుత రామూ వెయ్యను రోగి దక్కినా సరే దక్కక పోయినా సరే అని – ఆవిడ కూచుంది. ఆసుపత్రికి తీసిగెళ్ళం డని రోగిపెత్తండ్రి సలహా. ఆ ఆసుపత్రిలోనే వెనక రోగితల్లి చచ్చిపోయింది, రోగి కుడా అక్కడే చచ్చిపోవచ్చు! అక్కడికి మాత్రం వద్దు – అని రోగినాయనమ్మ ఏడుస్తూ చెప్పింది. 'ఏమీావద్దు బాబోయ్! మీా కొట్లాటతోటి నాకు రోగం కుదిరి పోయింది, ఇక మీారు దెబ్బలాడు కోకండర్రోయ్' – అని రోగి రాగాలు! ఇటువంటి రోగి ఆపేక్షలరోగి! ఎవడూ లేనప్పుడు నిక్షేపంలా ఊరుకుని, వినేవాళ్ళూ విని ఊరుకోమనేవాళ్ళూ ఉండడంతోటే

మూలుగు సాగించే రోగి ఒకడూ. వాడు సకాల రోగి. ఇంత మంది వైద్యులున్నా మా ముసలమ్మ పోవడమే పడటంలేదు అని బెంగతో తీసుగునేవాడు ఉంటూంటాడు. వాడు ముసలమ్మ రోగి.

వైద్యుల్లో లెఖ్ఖలేనన్ని జాతులు. ఏ శాఖలో ఏవిషయంలో ప్రత్యేకప్రజ్ఞ గలవాళ్లో ఆ పేరట వైద్యులు పిలవబడతారు. కంటి, పంటి, కాలి, చెవి — మొదలైన వైద్యులున్నారు. వైద్యులంతా కలిసి శరీరాన్ని ముక్కముక్కలు చేసేసి ప్రత్యేక సామ్రాజ్యాలు ఏర్పరుచుకున్నారు. శరీరానికి అతీతులు భూత వైద్యులూ మతవైద్యులూ ఆత్మవైద్యులూను. వీళ్లల్లో ఒక తెగ కేవలం అభూతవైద్యులు. వైద్యంలో ఇచ్చేది చేసినచాకి రీకీ, కొనవలిసిన మందులికీగనక ఖర్చు చచ్చినా తప్పదు. కొందరితో మాట్లాడినందుకు సొమ్ముకట్టాలి, కొందరు ఇంటికి వస్తేనే ఇయ్యాలి. అది వాళ్ల కాలంయొక్క ఖరీదు. ప్రతీవైద్యుడూకుడా, ఇతరులంతా తెల్లమొహంవేసి ఇకలాభంలేదని వొదిలిపెట్టేసిన కేసులు, తను స్వశక్తివల్ల ఏవేవి నెగ్గించగలిగాడో అవి నొక్కినొక్కి వక్కాణిస్తాడు. "ఫలానాఫలానావారు 'హోప్ లెస్' అనేసి పొమ్మన్నతరవాత అప్పుడు ఫలానారోగి నన్ను వెతుక్కుంటూవచ్చాడు. ఒఖ్ఖమోతాదుతో ఠంగున కుదిరింది ఇప్పుడు, శాండోలాఉన్నాడు" — అని! అంతేగాని తను పైకి ఎంతమందిని అతిథుల్నిగా పంప వలిసొచ్చిందో మాట్లాడడు. ప్రతీ వైద్యుడూ, దైవసాక్షిగామాట్లాడితే, ఏ ప్రారంభంలోనో

తెలియకో, తెలిసినతరవాత నిర్లక్ష్యంవల్లో ఎక్కువ మంది రోగుల్ని కుదురుస్తానని ఏకకాలమందే అచ్చు రోడంలో ఉండేదిక్కువల్లో, అధమం కొన్నిజీవాలనేనా నకాలంకంటె పెందరాళే బదలాయించిఉంటాడు. సలహా అడగ డానికివెడితే, ఏకవచనప్రయోగంచేసి, కరవొచ్చి, మీదపడి కొట్టొచ్చి, అదే రోగంకుదర్చడం అంటే అనుకునేవైద్యుడొకడు! రోగస్వభావం పసిపట్టకుండానే, దరహంమీద మందిచ్చే వాళ్లు చాలామంది.

వైద్యుడు — ఏమండి, రండి, కూచోండి. ఏమిటిసంగతి?

రోగి — నాకు జ్వరమండి.

వై — అదుగో కనపడుతూంటేనే!

రో — కాళ్లు లాగుతాయండి!

వై — అయిగో, పొడుగైనాయి.

రో — విరోచనంలేదండి.

వై — ఇల్లాంటి పరిస్థితుల్లో అదెల్లాఉంటుందీ!

రో — ఎమోనండి, ఎల్లాఉంటుందో!

వై — ఉణ్ణీండి, మందిస్తాను పట్టిగెళ్లండి.

ఇలాగే, 'ఏమండీ, వెనకటిమందు గుణంఇవ్వలేదు. మందు పిరాయిస్తే' అని రోగి వైద్యుడితో చెబితే, పుస్తకం చూపించి అందులో అల్లాఉంది అని చెప్పడమేగాని, శాస్త్రం తెలిసినా దాన్ని ఆచార అనుభవాలతో మిళాయించి, దేశ కాలస్థితులు విచారించి, పాత్రనిగమనించి మందివ్వనివైద్యులూ

ఉండగలరు. ఉన్న రోగం మరీ జోరవడానికి ఇచ్చేవాళ్లు ఉంటారు-అంటారుగాని అది అజ్ఞానంవల్ల జరిగేదేగాని బుద్ధిపూర్వకంగా కలిపించేది కాదని మానవులు ఒప్పుగోవాలి. స్వర్ణభస్మం తయారు చేస్తానని అన్నీ కొనిపించి, ఏదో బూడిద ఇచ్చేవాడూ, రోగి పురుషుడైనప్పటికంటె స్త్రీఅయినప్పుడు రీతి మార్చేవైద్యుడూ దొరకకపోరు. 'వైద్యుడొచ్చిన మాత్రానవణుకు పుట్టె, సంచి విప్పినమాత్రాన చలువగమ్మె, మందులిచ్చిన మాత్రాన మాట లణగె, ఓరి నీచేతి మాత్ర వైకుంఠయాత్ర' అని సంబోధించ వలిసొచ్చే రకం ఒకడు! "అయ్యా, మాముసలమ్మకి ఎక్కిళ్లు ఎక్కువైనాయి, మీమందు వేసింతరవాత!" అని ఒకడెళ్లి ఒకవైద్యుడితో చెప్పగా, అతడు, "ఇంకేం. భేష్. అందుకే నేను మందిస్తా. అల్లా ఎక్కువవుతాయిలెండి. అదిబోలిడుగ్రంథం. ఇక అవి తగ్గడాని కిప్పుడిస్తాను. దీంతో ఒక్క ఎక్కిలీ రాదు. ఒక వేళ వొచ్చినా, ముసలమ్మగదా, మీరు ఉదయం దాకా చూడండి, ఈమందే వేస్తూఉండండి; మళ్లీమళ్లీ రాకండి" అన్నాడు. ఒక ఊళ్ళో ఒక అబ్బాయి పోగా నలుగురూ పోగై విచారంతో ఉండగా, అక్కడికి ఒకరకం వైద్యుడొచ్చి శవం కేసిచూసి, 'ఏమిటి ఈ అబ్బాయి అభిప్రాయం?' అన్నాడు. అంటే, 'ఫలానా' అని అక్కడి వాళ్లుచెప్తే, 'ఎన్నాళ్లు బాధ పడ్డాడు ఈఅబ్బాయి?' అని ఆయన అడిగాడు. 'పదిహేను రోజులు' అని ఒకరుచెప్పగా, 'అయ్యో, నామందు వేసిఉంటే ఎంత త్వరలో పనిచేసి ఉండేదండీ!' అని విచారించాడు. ఏ

వైద్యుడూకుడా మరోడికివైద్యుడేకాని, తనకికాడు, తనఇంట్లో
కుడాకాడు. తనకైతే విసిగత్తి, విషంపుచ్చుగోవచ్చు, తనింట్లో
అయితే నమ్మకమూ ఉండదు, గుట్టూ తెలిసిపోతుంది. ఇంజెక్షన్ల
వైద్యులు చాలామంది. ఒకాయన డిసెన్ట్రీకి మూడుఇంజెక్షన్లు
పుచ్చుగున్నాడు, తగ్గలేదు. అవి మానేశాడు. ఏమయ్యా
మానేశావని ఎవరో అడగగా, ఇంకాపుచ్చుగుని ఒళ్లంతాపాడి
పించుకుంటే విరోచనాలు జాస్తి అయిపోతే, అసహ్యం కుడాను!'
అన్నాడు. ఇక రైల్లో వైద్యుడు: "మాది సకలరోగ నివారిణి
కాదు. ప్రత్యేక నెప్పుల హారిణి. డబ్బీ రూపాయి బేడ, పోస్టు
ఖర్చు మీది. కాని మాకంపెనీ ప్రచారంకోసం ప్రస్తుతం
ఉచితంగా ఇస్తున్నాం. ఇప్పుడునాదగ్గిర ఐదేఉన్నాయి. కావల
సినవాళ్లుంటే, అడగండి ఇస్తాను—మా ఏజంట్లఖర్చులనిమిత్తం
డబ్బీ ఒకటికి ఒక అణాఇవ్వండి" అంటాడు. ఇల్లా నా చిన్నతనా
న్నించీ అంటున్నాడు! అతడు చెప్పే అనుపానాలే అసలుమందు
లనీ, డబ్బీలోదుమ్ము అణాకుడా చెయ్యదనీ కొందరంటారు.
కొత్తరకం క్రిమికీటాదుల్ని కనిపెట్టే వైద్యులుకొందరు! పల్లె
టూళ్లలో ఆసుపత్రులు పెట్టింతరవాత అక్కడకుడా విచిత్రమైన
జబ్బులు ఎక్కువైనాయి. కుదిరితే తనమహాత్త్యనీ లేకపోతే దేవుడి
శాపమో రోగిపాపమో అనీ విడమర్చి చెప్పేవాళ్లు కొందరు.
తనమందువల్ల ముక్తీ మోక్షమూ ఉంటాయనేనా జనం
గుర్తించక పోవడంగురించి బాధపడేవాడూ కనపడతాడు.

ఎన్ని కూడని కూళ్లుతిని ఎంత శృతి మీరిన తరవాతైనా సరే ఒకడు వెళ్ళగా, వాడు చెప్పగునేది సంతోషంగా వింటూ 'బేష్. ఏమీ ఫర్వాలేదు. నేను మందిస్తాను' అంటూ తక్షణం మందిచ్చేవాడు ఒక్కొక్కడి దృష్టిలో మంచి వైద్యుడు. అటు వంటి సందర్భంలో తనకి రోగం కుదరకపోయినా, రోగే సమ ర్థించు కుంటాడు: 'అంతకంటె వైద్యుణ్ణి ఎంజెయ్యమన్నారు? చావ మన్నారా ఏమిటి? చాయశక్తులా శ్రమ పడ్డాడు!—అని! ఆ రోగి ఖర్చు పడినా వాళ్ళవాళ్లైనా డాక్టర్ని మనస్సులో తిట్టు గోరు. కొందరు వైద్యులు పడికేచోట పడుక్కుంటూ బీదలకి ధర్మంగా మందిస్తారు. కొందరు కష్టకాలం గమనించి ఇంతాఅని నిర్ణయించుగోరు. కుదిరినవాళ్ళు తోచి యివ్వడమే. సాధారణంగా కుదిరిన వాళ్ళకి ఏమీ తోచదు — ఇవ్వడాన్ని గురించి. ఇప్పుడుకుడా వయస్సూ లక్షణాలు వినేసి ప్రశస్త మైన మందులు సూచన చెయ్యగల దిట్టలు ఉన్నారు. 'ఈ వ్యాధి నాకు బోధపడటం లేదు' అని నిష్కర్షగా చెప్పగల వాడు మంచి వైద్యుడే. దేశంలో పండిన పంట ఆకలైనప్పుడు ఒక్కముద్ద తక్కువగా తింటూ ప్రతీ పీలైనప్పుడూ డొక్క మాడుస్తూంటే శరీరానికి రోగం ఉండదని అంటారు. ఒక వేళ రోగం వచ్చినా, ఊరుకో, ప్రకృతే శరీర తత్వాన్ని సరి దిద్దుతుంది, అంటారు. కాని, అట్లా చెయ్యడానికి కొంత త్యాగమూ కొంత దీక్షా కావాలి. అది సాగితే తేలికేగాని, సాగదు. నేను మాత్రం తక్కువ తిన్నానా అనేవాడే గాని,

తక్కువతిని లేచేవా డెవడూ? నాలుగు బొబ్బట్లు ఎక్కువ లాగి మరీ వద్దాం అని డాక్టర్లతో కలిసో, రొంటిని మాత్రలు పెట్టు గునో భోజనానికి వెళ్లేవా ళ్లున్నారు. జబ్బు చెయ్యనీ, తర వాత చూసుగుందాం అనే కంటె జబ్బు చెయ్యకుండా చూసు గోడం మంచిదని అనుభవజ్ఞుల సలహా. ఆరోగ్యశాఖ వాళ్ళు వైద్యశాఖవాళ్ళకి ఉద్వాసన చెబుతూండాలి. వైద్యశాఖవాడు తన వైద్యం అక్కర్లేకుండా పోతోందే అని విచారించ కూడదు. తనవైద్యం కాదు ఎవరి వైద్యమూకుడా తన చుట్టుపక్కల వాళ్ళకి అనవసరం అయేటట్టు చెయ్యగలవాడు ఘన వైద్యుడు. సెలవు.

కుబేరరావు తనలో

ఉన్న సంగతి పొక్కక మాన్తుందా యేమిటి గాని, నేను చాలా అందగాణ్ణి. నిష్పక్షపాతంగా చూసినకొద్దీ నా అందంలాంటిది కనపడటమేలేదు. నేను చిన్న మన్మథుణ్ణి. నేను అద్దం చూసుగున్నప్పుడల్లా నిజంగా అలాతోస్తుంది, మా ఆవిడకి కోపంరానప్పుడూ అంతే. నేను చదువూసాగించాను, ఉద్యోగమూ ఊపేశాను. పెద్దపరీక్షలు అయినట్టు నా దగ్గిర గట్టి పట్టాలున్నాయి. వాటి లెఖ్ఖేమిటిగాని, వాటి నన్నింటినీ మించిన గడుసుదనం ఉంది నాదగ్గిర. ఏ యెండకి ఆ గొడుగు పట్టటం, అటునుంచి నరుక్కురావడం, అవసరం వస్తే ఏ జంతువు కాళ్లు ఎల్లాంటివైనా సరే పట్టుగోడం, బాబ్బాబుఅనడం, పట్టుగున్న విషయం ఓ పట్టాన వొదిలి పెట్టకపోవడం, బాధ్యతప్రతీదీ ఎవడి నెత్తిమీదరుద్దడమా అనిచూస్తూండడం, అనర్గళంగా అబద్ధాలు ఆడడం నాకు తెలుసు. నెగ్గడంగాని, నెగ్గినట్టు కనపడడంగాని ప్రధానం అని విశ్వసించేవాళ్ళకి ఇవి విధాయకమైన ఉపాయాలని నేను శాస్త్రప్రమాణం చూపించి సిద్ధాంతం చెయ్యగల్ను. శివుడులాగ విషంమట్టుకు కంఠంలోనేదాచి, అతడిలాగ కాకుండా అవసరమైనమోతాదులో అది ప్రయోగిస్తూ, పైకి, పిన్నా పెద్దా వేళాపాళా పట్టింపులేకుండా హిహిహి అని నవ్వుతూండడం, ఒకవేళ ఎవడేనా దురుసుమనిషి నాచేష్టలు బయట పెట్టేటప్పుడు ఇంకాకొన్ని వీసాల నవ్వు అరువు తెచ్చుగునికుడా అట్ట

హానం చెయ్యడం నాకుచేతఅవును. అందుకని, ఇతరులు గ్రహించగలిగినదాన్ని బట్టి, నాది మిక్కిలి శాంతస్వభావం. ప్రతీఒక విషయంలోనూ నేనే నెగ్గేస్తూండడంవల్ల నామీద అనుమానమూ ఈర్ష్య పెచ్చురేగి పోయాయనడానికి సూచన్లు చాలా ఉన్నాయి. ఒక్కొక్కడు వచ్చి నన్ను తిడతాడనుకోండి. నేను సమాధానం చెప్పను. వాడు మాట్లాడేటప్పుడు వాడివాగుడు తాలూకు తుప్పర నామీదపడుతుందనుకోండి, నేను శాంతాకారంలా కనిపించే నా చేతిరుమాలితో తుడిచేసుగుని ఉండగల్ను. అదీకాదు, ఛీఛీ బుద్ధి లేదుట్రా అని నన్ను ఛెడామడా తిట్టేసిన ఒకడున్నాడనుకోండి, వాడితో నాకేదేనా పనుంటే, తక్షణం నేను వాడిదగ్గిరికెళ్లి చదువుకున్న సమర్థుణ్నిగనక, లోగడ మాయిద్దరికీ ఏమీకుడా జరిగిఉండలేదా అన్నట్టు నటించి, నవ్వుమొహంపెట్టి, వాణ్ణి కాస్త పొగిడి, వాణ్ణి టోపీవేసెయ్యగల్ను. మాగురువుగారివాక్యం నాకెప్పుడూజ్ఞాపకం ఉంటుంది: లాభం మనవాళ్లో ఉల్భాగాపడేటప్పుడు, స్వంతానికి ఖర్చు తగ్గేటప్పుడు, ఇంకోడి శ్రమవల్ల మనికి పేరుప్రతిష్ఠలు దఖలు పడేటప్పుడు, తేరసొమ్ము ఏదేనా మనకంట పడ్డప్పుడు, 'మనకంటె అల్పుడు మన సమక్షంలోనే మనకంటె అధికసౌఖ్యం అనుభవిస్తూండడం కూడదని మనికి తోచినప్పుడు, కాళ్లు అరిగేటట్టు తిరిగినా, కానికూళ్లు తిన్నా, రకరకాలగడ్డి కరిచినా, అనర్హుల్ని ఆశ్రయించినా, అబద్ధాలు ఆడినా, అభూతకల్పనలుచేసినా, కక్కుర్తిపడినా తప్పులేదు, సరికదా

ఒప్పే!—అనేవారు. అట్లా చెయ్యడం చేతగాని వాళ్ళకి బతుకు తెరువు తెలియదని వారి నమ్మకం. నేనూ గురువునేగనక నానమ్మకమూ అంతే. అంతేకాదు, అట్లా చెయ్యడం శ్రేయస్కరమని నా వాదన. మళ్ళీ ఇంకా గింజుకుంటే, అట్లా చెయ్యడం ఒక్కటే కలియుగ ధీరోదాత్త లక్షణం అని నా శాసనం, నిశ్చితం, విశ్వాసం, మతం, సిద్ధాంతం! ఇది నమ్మనివాళ్ళు ఏం ఓఘూయిత్యం చేసినాసరే, విధేయుణ్ణి, నాఅభ్యంతరంలేదు స్నానంచేసేస్తాను, అవసరాన్ని బట్టి పక్షిణీకుడా పడతాను.

'శరీరమాద్యం' వరకూ నేను కాళిదాసుతో ఏకీభవిస్తాను. తరవాత మాటల్లో అతడు తేలిపోయాడు. మానసిక వ్యాపారాలు నేను చాలా వినీ చూసీ చదివీ ఉన్నా, నాకు భౌతికమే పరమావధి. నా డబ్బుగురించి నేపడే జాగర్త మిక్కిలి ఎక్కువ. ఆ లక్షణం ఎంత మంచిది చెప్పండి! ఆర్జించలేని అప్రయోజకులు అహోరించడం ఎందుకు చెప్పండి! చిన్నవ్వణ్ణించి చూస్తాను—నేను ఇతరులకి ఇవ్వాతేలే బాకీలూ నా బాధ్యతలూ మాత్రం నాకు జ్ఞాపకం ఉండవు. మళ్ళీ, నాకు రావలసిన బాకీలూ నా హక్కులూమాత్రం ఒఖ్ఖటీ మరుపు రావు, అదేం చిత్రమో! ఈ సంగతి ఆలోచించినప్పుడల్లా నాకు శోద్ధెం అవుతుంది. వచ్చిపడే సొమ్ము చాలా జాగర్తగా మావాళ్ళకి ఇచ్చేస్తాను. వెచ్చాలవాళ్లూ వాడికలవాళ్ళూ వసూలుకొస్తే, వాళ్ళని తిప్పితిప్పి మరీయిస్తాను. అప్పుడుగాని డబ్బుయొక్క విలవ వాళ్ళకి తెలియదని నా

భయం. ఒక్కొక్కప్పుడు పెద్ద నోట్లున్నాయిగాని, చిల్లరి లేదంటాను. ఒకవేళ, నాకంటె మొండిఘటం అవతల పోగై 'అయ్యా! నే చిల్లరి తెచ్చాను, తెండి నోటు,' అంటాడు. అప్పుడు నోటు తెమ్మని నేను మావాళ్ళని అడుగుతాను. వెంటనే మా వాళ్లు నే నిదివరకే చెప్పి పెట్టిన ప్రకారం "పెట్టి తాళం చెవి పొద్దుణ్ణించీ కనపట్టం లేదు" అని నసుగుతూ సమాధానం చెబుతారు. దాంతోటి వాడు పోతాడు. వాడు పోయేటప్పుడు గాని ఏమన్నా పొగరు కనపరిచాడా, వాణ్ణి మార్చేసి ఆ వాడిక మరోడి దగ్గిర పెడతాను. అలాగ ఇంటోంచి బయటికి వెళ్ళే ప్రతీకానీ దమ్మిడీ రోలీ దగ్గిర్నించి నేను చచ్చినంత శ్రద్ధ తీసుగుంటాను. ఘరానా కోట్ల మీదికీ పాపులమీదికీ నేను వెళ్ళనే వెళ్ళను. నేను రావడం వాలకం ఎల్లా పసికడతారో కట్టి, సరుకులన్నీ దాచేసుగుని, నేను ఏది అడిగితే అదల్లా లేదంటారు చచ్చినాళ్ళు! పైగా, అట్లాంటి చోట్ల నాప్రజ్ఞ లాగ సానై నేను బోల్తా కొట్టచ్చు. ఇంటి దగ్గిరికి అమ్మ తెచ్చే వాళ్ళు విశేషం చదువుకుని నా అంత పరిక్ష ప్యాసై ఉండరు గనక, వాళ్ళని లాలించడం, పొగడ్డం, పడగొట్టడం నాకు తెగసరదా. బేరాలు చెయ్యడం నా అభిమాన విషయం. నేనే ఒప్పుగుంటాను, తెగేసి, నాకేమన్నా భయమా! ఆసందర్భం గురించే రాలుగాయి కుంకలంతా కలిసి కమిటీలుగా ఏర్పడి, "కుబేర రావు"అనే బిరుదు చెయించి నాకిచ్చాం అని తెలియపరిచారు — దాన్తో నేను ఏకుస్తూ కూచుంటాననే ధైర్యం కోద్దీ! వాళ్ళ

దురాలోచన నాకు సిగ్గు వేడిసిందని. ఇంత పొరపాటుపడ్డ ఘటాలు నన్ను నెగ్గుతారా? మానవ లక్షణం 'బుద్ధి' అని కొందరూ, 'నవ్వు' అని కొందరూ అంటారు. నవ్వుకాదు 'సిగ్గు' అంటాడు డార్విన్. డార్విన్‌కి సిగ్గేమన్నా ఉందా? తన తరవాత కొంతకాలానికి సిగ్గుతో నిమిత్తం లేని నేనూ నాజాతీ పుట్టవచ్చుని కించిత్తూ ముంజూపు లేకుండా తన వాక్యానికి సర్వ కాలవ్యాప్తి ఉండేటట్టు సూత్రించేశాం అని అతడనుకోడం ఎంత శోచనీయం! పైగా, బిరుదు యొక్క బలువు ఇచ్చేవాడి సామర్థ్యాన్ని బట్టిఉంటుంది గాని, పుచ్చుగునేవాడి ప్రజ్ఞబట్టి సాధారణంగా ఉండదు. కాని, నాకు చోరం తెలిసినట్టు ఇంకోడికి తెలియదని నేను చాలాకాలంక్రితమే గుర్తించాను, కనిపెట్టాను. తమరే కనిపెట్టాం అంటూ ఇతరులు నీలగక్కలేరు. చతుష్షష్టిపోనీ పంచషష్టికళల్లోనూ చోరం చెయ్యడం ఒకటి గనక, నేను చిన్ననాట్నించీ, "చోరోపాసన" చేసి చోర విద్య సేకరించాను. ఓం ప్రథమం, చోరానికి దిగడానికిముందు ఇంటికి సరుకు తెచ్చిన వ్యక్తి స్త్రీయా పురుషుడా గమనిస్తాను.

అన్నట్టు స్త్రీఅంటే జ్ఞాపకం వస్తోంది. ఇంతమట్టుకి వచ్చింతర వాత మీతో చెప్పకుండా ఆగ లేను. కొన్నాళ్ళ కిందట ఈ ఊళ్ళోనే నేను అధ్యాపకత్వం బ్రహ్మాండంగా నడిపించాను. అప్పట్లో నేనూ ఒక బోధార్థి జాయింటుగా ఓ యింటో ఉన్నాం. నేను అతి వినయంగా చిలక్కమల్లే కాదు, శుకుడులా ఉండేవాణ్ణి. ఓ రాత్రి అమాంతంగా నలుగురు పెద్దలు నా

వాటాలోకి నా దగ్గిరికి వచ్చారు. మాంచి పోతుల్లా ఉండి తీరా నన్ను ప్రైవేటు చెప్పమనడానికేమో అనుకున్నాను. అందులో ఓ జంతువు నన్ను పక్కకి పిల్చి నా డొక్కలో రూళ్ళకర్ర పుచ్చుగుని పొడిచాడు. వాడు ఆగేట్టుకనపడలేదు, తక్కిన వాళ్లు చెయి చేసుగునేట్టున్నారు. తక్షణం తప్పదని చెప్పేసి వాడి కాళ్ళకి అడ్డంపడి కట్లపాములాగ చుట్టేసుగున్నాను. ఆ శనిగాడు నన్ను పొడూగునా ఈడిచి తన్ని తన్ని వొదిలేశాడు. వాడి పాపం వాణ్ణేకొడుతుందని ఊరు కున్నాను. మర్నాడు ఇక్కణ్ణించి నన్ను బదలాయించేశారు. నేను దిగ్విజయంగా ఇక్కణ్ణించి లేచి పోయాను. ఆ పక్కవాటాలో ఉండే బోధార్థి భార్యకేసి నేను చూడ్డం మొదలెట్టి వికారపు చేష్టలు చేసి, అల్లరి పెట్టడానికి యత్నించడం వల్ల అతడెళ్లి నా ప్రధానితో ఫిర్యాదు చేసుగుని ఏడవగా, వాడు రోజుతిరక్కుండా పెల్లి గ్రామముల మీద హుకుం తెప్పించుగుని నన్ను విరగడ చేసుగున్నాడని నామీద అపవాదులు – నే వెళ్ళిపోయిం తరవాత – పడ్డట్టు విన్నాను. అపవాదులు మహామహా కొమ్ములు తిరిగిన వాళ్ళకే తప్పలేదు. నాకూ తప్పలేదు. ఘరానా మనిషి ఎవడూ అపవాదులు నమ్మడు. మీరూ నమ్మకండి. నామీద అటువంటి తుట్ర పడుతూండడంలో ఆశ్చర్యం లేదు. ఏమంటారా, మళ్లీ అంటున్నాను ఏమీ మరోహాలా అనుకోకండి, నా రూపం అల్లాంటిది. పైగా, ఆ బోధార్థి కేవలం సందేహా మందేహుడు. మన్లో మనమాట, సందేహం

అంటే స్ఫురణ కొస్తోంది. మాయింట్లోవాళ్ళ విషయం (అసగా, నాభార్యవిషయం) నాకు సందేహం లేదు. అయినా కొత్తరికంలో ఎందుకేనా మంచిదని చెప్పేసి, వాళ్లు పెత్తనానికెళ్ళినా, పేరంటానికెళ్ళినా నేనుకుడా ఏదోపని కల్పించుగుని వెనకాలే హాజరై, అనుమానలేశం కుడా జనించకుండా కట్టుదిట్టం చేసుగునేవాణ్ణి. వాళ్లు కాలవకేనా చెరువుకేనా నీళ్ళకి వెళ్ళవలిసొస్తే, నేనుకుడా ఓ చెంబు చేత్తోపుచ్చుగుని ముందే నడిచి వీధి అరుగులమీదా అక్కడా ఖైటాయిస్తూండే దివ్వకాయిరకాల్ని ఇంటోకి పోమ్మనిన్నీ మా వాళ్ళకి ఘోషా అనిన్నీ చెప్పేవాణ్ణి. చెప్పినా, ఈకాలంలో గడేకారి సజ్జు కారూ! — ఎదిరించే వారేకాని, నా ఆజ్ఞ మన్నించేవారు కారు. మా వాళ్ళని నేను ఇంట్లో వదిలేసి నా ఉద్యోగపు పనిమీద రోజూ వెళ్ళవలిసొచ్చేటప్పుడు నేను ఎన్నడూ పెద్దతాళం వెయ్యలేదు. మిల్లర్ తాళం మాత్రం తగిల్చి పోయేవాణ్ణి. ఓ తాళంచెవి నేను పట్టిగెల్లి రెండోది మావాళ్ళకే ఇచ్చేసి పోయేవాణ్ణి. ఆరీతిగా ఉండాలిగాని, నే చెప్పిన పైబోధార్థికిమల్లే శుష్క-సందేహాలు పెట్టుగుని కుసిళ్ళిపోడం వ్యర్థం.

ఎతావతా, బేరాల్లో పడుచా ముసిలా పిల్లాడా పెద్దాడా అనేవయినం చూడందీ వ్యవహరించను. మిఠాయి, కరకజ్జం, పూతరేకులు, జీడీలు లగాయితు దుంపలు, ఆకులు, కాయలు, కూరలు, చీరలు — వీధమ్మట ఏదట వెళ్ళనీండి నేను పిలవ్వాలిసిందే. కుర్ర అయినా ముసిలి అయినా వేళాకోళంగా మాట్లా

డిస్తాను. నడివయస్సులో మనిషైతే కావిడిబద్దగాని తట్టగాని తిరగెయ్యొచ్చు గనక జాగర్తగా ఉంటాను. అవతలఅమ్మేవాడు చెప్పేధరలో సాధారణంగా నాలుగోవంతుకీ, పొరపాట్న ఒకప్పుడు మూడోవంతుకీ వస్తువు ఇస్తావా అని అడుగుతాను. అవతలమనిషి నసిగితే, "ఏమిటోయ్, బజార్లో ఇంకా తక్కువకి ఇస్తున్నారట, పైగా నాకు బోలెడు సరుకు కావాలి" అంటూ ప్రారంభించి, వాడు అమ్మతెచ్చిన సరుకుకి నాలుగురెట్లు నాకు తక్షణమేకావాలి అల్లాఇస్తావా లేదా అని పడగొట్టేస్తాను. కాని, నా బేరానికి, ఒక్కొక్కడు, ఖస్సుమని మీదపడి, 'చాల్లేవయ్యా, కొనొన్నావ్, తేరసొమ్ము ఏస్కోగల వేటయ్యా! అల్లాయితే యీధులు తిరుగు. ఓడేనా దొంగసొమ్ము అమ్మతెత్తాడు" అంటూ ఆగ్రహించేవాడు ఉండచ్చు. వాణ్ణి, 'సరే సరే. వడిఘ్ఘా మాట్లాడకు. వెళ్లు. మేం కొనం' అనిపంపించేస్తాను.

నావల్ల ఏదేనా పని కావలిసొచ్చి నన్నెవడేనా ప్రార్థించాడా వాడి అంతు కనుక్కున్నా నన్నమాటే. ఆ పనివల్ల నాకుకుడా ఏ లేశమో ఏ ఘట్టంలోనో లాభంఉండకపోదు గనక, ఆపని నావల్ల కాదని చచ్చినా చెప్పను. ఆపని నాచేతులో దైతే బేరం స్థిరపడేవరకూ తేల్చను,నాకు తలకి మించినపనైనా కాలవిలంబనవల్ల సాధానాంతరాలు తోచచ్చుగనక అవతలవాణ్ణి రేపనీ మాపనీ సాకులు చెప్పి తిప్పకమానను. అల్లా వాణ్ణి తిప్పేటప్పుడు నాకుకుడా బాధకలిగినా, రాబోయేలాభం తల్చు

గుంటూ ఆబాధపడే ఓరిమి నేను ఆర్జించాను. ఒకసారి ఒకడొచ్చి ఏదో నాతో పనుందని నన్నాశ్రయించాడు. ఆపనేమిటో అడక్కుండానే వాణ్ణి మర్నాడు కనపడమన్నాను. నే నెక్కడికెడుతూంటానో ఇంట్లో చెబుతూండను గనక, నే లేనప్పుడు వాడు మర్నాడు వచ్చివెళ్లినట్టు మావాళ్లు చెప్పగా, వినేశాను. మూడోనాడు పొద్దున్నే వాడు మళ్లీ తయారయాడు. ఆవేళ ఇంట్లో తద్దినం అని చెప్పి వాణ్ణి సాగనంపాను. నాలుగోనాడు వచ్చిపడ్డాడు. తలకి కాస్త శొంఠి గంధం ప్రయోగించి కూచున్నాను. వాడు నన్ను చూసి, 'తలనెప్పిగావును, రేపొస్తాలెండి' అంటూ వెళ్లిపోయాడు. ఐదోనాడు పొరుగూరు కోర్టులో వాయిదా ఉం దన్నాను. ఆరోనాడువాడువచ్చేసరికి నాకు నడుం బెణికిందన్నాను. అన్నా నన్నమాటేగాని, ఆసమయంలోనే మాకుర్రాడు నాకోటు తీసి దానిమీద సిరా ఒలక పోస్తూండగా నేను కళ్ళప్పగించి చూస్తూ ఊరుకోవలిసొచ్చిందేకాని వాణ్ణి దిమ్మతిరగెయ్యడానికి వీల్లేకపోయింది. వాడువెళ్లిపోయిన వెంటనే నేనులేచి మా వాడి చెవులు చింతపండు నలిపినట్టు నలిపేశాను. ఏడోనాడు ఇంటో ప్రసవసమయం అన్నాను. ఎనిమిదోనాడు ముసురు. ముసురు మూడురోజులు. తొమ్మిదీ పదీఅయినాయి. పదకొండోనాడు వాడు రాగానే అనుకోని బంధువులు ఓ బస్సు మీద వచ్చిపడడంవల్ల వాళ్ళగురించిన అరణ్యమెంట్లు చెయ్యాలన్నాను. వాడు వెళ్ళిపోయి పన్నెండోనాడు మళ్ళీ వచ్చాడు. మళ్ళీ ప్రసవసమయం అన్నాను. ఇదివరకే అన్నారే పురుడు

రాలేదా అన్నాడు. లేదండి, దొంగనెప్పులు వస్తూంటాయి,
మేం కాళ్లు విరగదొక్కుకుంటూ ఉంటాం అని పంపించేశాను.
పదమూడోనాడు ఊరగాయి పెట్టాలన్నాను. ఇప్పుడేం ఊరగా
యుండోయ్, అన్నాడు వాడు. మొదటపెట్టింది మైలడిపోయింది,
పునాసకావు మామిడికాయలు మళ్లీ తెమ్మన్నాను, అని చెప్పి
సర్దుకున్నాను. పధ్నాలుగోనాడు కుర్రాడి సీటుకోసం వెళ్ళా
లన్నాను. ఇంకా సెలవలేగావును అన్నాడు వాడు. ఇప్పణ్ణించీ
ఆశ్రయిస్తేగాని ఏదో ఓటి దొరకదని చెప్పి వాణ్ణి పంపించేశాను.
నాకుకొంచెం భయం పట్టుగుంది. వాడు అన్నీ నమ్ముతున్నాడు,
వాడికి చీమంతైనా కోపంవచ్చినట్టు కనిపించడు. ఏమిమైౖ
ఉంటుందా వీడికి నేను చెయ్యవలిసిన పనీ అని ఆలోచించాను.
నా కేమీ పాలుపోలేదు. పదిహేనోనాడు ఆముదంపుచ్చుగున్నా
నన్నాను. అవునండి, కుట్రకొట్టెయ్య వలిసిందే అంటూ వాడు
నెళ్ళిపోయాడు. పదహారోనాడు మాకుర్రాడికి పెళ్ళిచూపులకి
పెళ్ళివారొస్తారన్నాను. శుభం భూయాత్, అంటూ వాడు
ఆనందంతో లేచి పోయాడు. పదిహేడోనాడు మాకు మైల
కబురు తెలిసిందనీ అంతా స్నానాలు చెయ్యాలనీ అన్నాను.
నేనూ స్నానానికే వెడుతున్నానంటూ వాడు తుర్రుమన్నాడు.
పద్దెనిమిదో నాడు రేషన్ సరుకులికి వెళ్ళాలన్నాను. పంధొమ్మి
దోనాడు పాతఉత్తరం ఒకటి పైకి తీసిఉంచి వాడికి చూపించి
అర్జెంటుగా రమ్మని మాబావమరిది కోరుతున్నాడనీ, నేను
వెడితే వెళ్ళచ్చనీ చెప్పేసి వాణ్ణి వదుల్చుకున్నాను. అయినాసరే,

వాడుఇరవైయోనాడు వచ్చికూచున్నాడు. మా ముసలమ్మ వ్యాధిమూలాన్ని ఆ క్రితం రాత్రిరి నాకు నిద్దర లేదన్నాను. మాయింట్లో ముసలమ్మలేనిసంగతి వాడు వాకబుచేసుగుని మొన్నాడు సిద్ధం అవుతాడేమో అనుకున్నాను. ఆ మాత్రం కుడానా! వాడు ఉత్త ధవ్వారకం, కనుక్కోడంలేదు వాడి మొదమూలేదు, ఖరాగావచ్చేశాడు. ఇరవైఒకటోనాడు నాకు మౌనవ్రతం అని రాసి చూపించాను. వాడు వెంటనే వెళ్లాడు గాని, వీడికింత బుద్ధిలేదే, విసుగులేదే, వీడు మూర్ఖుడా, లేక వీడునటిస్తున్నాడా అని నాకు దిగులు ప్రవేశించింది. ఇరవైరెండో నాడు పొద్దున్నే బొటనవేలుమీద తేలు నొవ్వపొడిచిందని చూపించి మూలగడం మొదలెట్టాను. వాడు తేల్ని చంపేశా రాండీ అని అడగచ్చా, తేలుచచ్చిందాండీ అని నన్నడిగాడు. ఆ బోడిగాడి ఎత్తిపొడుపు నన్నుకుట్టగానే తేలే చస్తుందని! పైగా, వెళ్ళిమందు తెస్తానని పట్టుట్టాడు. మందూవద్దు మాకూ వద్దు, మంత్రం వెయించాను పోవోయ్ అని చెప్పి కుంటుతూ వాణ్ణి రోడ్డెక్కించాను. ఇరవై మూడోనాడు ఇంట్లో భారసాల అన్నాను. వాడు ఏదో దళారీరకం అని నాకు తట్టింది. వీణ్ణి వొదిలించేసుగుంటేనే నాకు లాభమేమో అనిపించింది. ఇరవై నాలుగోనాడు వాడు రాగానే, నేను ఇల్లు మారాలని ప్రయత్నం చేస్తున్నానన్నాను. తనుకూడా ఆ విషయంలో సాయం చేస్తానని కూచున్నాడు. నాకు అస్త్ర సన్యాసం చెయ్యవలసిన తరుణం వచ్చినట్టు కనిపించింది. అక్కడితో నేను ఎక్కడలేని

నిబ్బరమూ తెచ్చుగుని, ఈ వ్యాపారంలో నాకు ఏమిస్తావ్ అని అడిగేశాను. ఏ వ్యాపారంలో, అన్నాడు వాడు. నీకు నావల్ల కావలిసిన వ్యాపారంలోనే, అన్నాను. నాకు మీవల్ల కావలిసినపని ఏమీ ఎంతమాత్రమూ లేదన్నాడు, వాడు. నాకోపం కప్పెట్టుగుని, అల్లాఅయితేమరి ఇనాళ్ళనించి నన్నెందుకు పట్టుగున్నావు శని దేవతలాగ, అని నవ్వుతూ అన్నాను. నీసంగతి గ్రహించడానికే, అంటూ వాడు థూ అని ఉమ్మేసి ఉడాయించాడు. ఆ ఉమ్మి ఆట్టే నామీద పడలేదనుకోండి! ఉన్నసంగతి చెబుతున్నా! కొందరి పాడు ఆశ్రయింపులు ఇల్లా ఉంటాయి. వాడు కేవలం దురుద్దేశంతోవచ్చి తొందరగా తోక ముడిచేశాడుగాని, లేకపోతే వాడిదగ్గిర ఎంతో కొంత ఊడేసి ఉండకపోదునా!!

బాలబోధ

అధ్యక్షా! సభ్యులారా!

రాజమండ్రీ మునిసిపల్ ఉపాధ్యాయుల యూనియన్‌యొక్క ప్రథమ వార్షికోత్సవసందర్భంలో నన్ను ప్రసంగించ వలసినదిగా కోరిన ఈ కార్యనిర్వాహకులకి నమస్కారం. ఉసూరుమంటూ ఉండే ఉపాధ్యాయపదవికి ఉత్సాహంపొయ్యడానికి ఉపాధ్యాయే తరుల్ని పిలిస్తే నాకు ఈ చిక్కు తప్పిపోయేది. అధ్యాపకత్వంలో ఆరితేరినవారు మీరు, కనక మీకు సలహా చెప్పడానికి నాకు తాహతులేదు. విద్యాప్రదానంలో నిశితత్వం ఎక్కువ చెయ్యడాన్నిగురించి మాట్లాడదాం అంటే ప్రభుత్వంవారు, ప్రారంభవిద్యగురించి ప్రకటించిన చేసంపుటంలో బోలెడుపరతులతో యావత్తూ విస్తరించి రాసి ఉంది, అది మీరు చూసేఉంటారు. బోధనక్రియలో అభివృద్ధి సూచించడానికీ, సూచనలు ఆచరణలో పెట్టించడానికీ మీకు మీ నిర్బంధ మాసికసమావేశాలున్నాయి, తణిఖీదార్లు ఉండనే ఉన్నారు. వేతనాల్లో హెచ్చింపులుగురించి ఎంజెయ్యాలో మరొకరొచ్చి మీతో చెప్పలసిన అవసరంలేదు, మీరుచెప్పగున్నా వినేవారికే వినిపించదు. అందుకని ప్రసంగవిషయం నాకు తోచక నన్ను వదలిపెట్టవలసిందని నన్నుకోరినవారిని నేను కోరుకున్నాను. వారు కాదూకూడదూ అన్నారు. ఉపాధ్యాయులమాట అంతాకొట్టేసేవారేకదా, నేను కూడా ఎల్లాకొట్టెయ్యడం అని నేను ఈ పనికి ఒప్పుగున్నానుగాని, ఒక నూతన సందేశం మీకివ్వడానికి నాదగ్గిర లేనూలేదు,

బోధనోపాసన చేసి నేను కనుక్కోగలిగిన నవ్యవిషయా లూలేవు. కాని, ఒక్క సంగతి గమనించాలి. ఎదైనా ఒకపనిగురించి, ఆపని చెయ్యనివాళ్లు, ఆదర్శప్రాయంగామాట్లాడతారు, ఆపని చేస్తున్నవాళ్లు ప్రత్యక్షప్రాయంగా మాట్లాడతారు. అందుకని, ఉంటూన్న పరిస్థితులే రెండుమూడు దృక్పథాల్నించి చూసి కొంతప్రసంగిస్తాను. అయితే, ప్రపంచంలో ఇతరులు ఒప్పులే చూస్తూంటారు, ఉపాధ్యాయులు తప్పులే పట్టుగుంటూ ఉంటారు. కాబట్టి, యింతమంది ఉపాధ్యాయుల ఎదట ఏదో తోచింది అనేసెయ్యడం నాకు మనస్కరించక, స్పష్టతకోసం సంగతులు లిఖితంచేశాను. ఈ రెండుమూడు సంగతులూ విన్న తరవాత ఉపాధ్యాయపదవిలో ఉన్నవాళ్లకి నామూలాన్ని దుఖ్ఖం ఎక్కువకాకుండాఉంటే, నాకదే చాలు.

క్రియాసిద్ధికి అయిదు షరతులుంటాయి అని పెద్దలు చెబుతారు — అధిష్ఠానం, కర్త, సాధనం, చేష్టాశక్తి, అదృష్టం. బోధనకికూడాఅంతే. మేష్టరీలో విశేషంఏమిటంటే మేష్టరీకి ఎదురుగుండా కుర్రాడు — నెత్తిమీద అధికారులు — ఎడాపెడా తణిఖీదార్లు — వెనకాల తల్లిదండ్రులూ — చుట్టూ కడంవాళ్లూ ఉంటారు. గ్రాంటు ఇచ్చేది ప్రభుత్వం. నిశానీతనం పోయి యావజ్జనమూ అక్షరకుక్షులయే నిమిత్తమున్నూ, విద్యావిస్తరణమూ విద్యాభివృద్ధీ జరిగే నిమిత్తమున్నూ డబ్బుచిమ్మేస్తున్నాం గనక, సొమ్ము వ్యర్థం అయిపోకుండా చూడవలసిన బాధ్యత మొదట మేష్టరుమీదే ఉందన్నారు ప్రభుత్వంవారు.

గట్టి విద్య చెప్పినవాళ్లకి నిష్పక్షపాతంగా గ్రాంటుదొరుకుతుం దన్నారు. కారణాంతరాలచేత మేం ఇస్తాం అన్నది ఒకవేళ ఇవ్వకపోవచ్చు, మీరంతా కలిసి ఏమీ అనుకోవద్దన్నారు. స్కూలుమాంచి ఎన్నతగ్గది అయినప్పుడు — వారిదృష్టిలో ఎన్నతగ్గస్కూలు అంటే, ఆయేటి కాయేడు పై క్లాసులుపెడు తూండేదీ, ఒకటవస్టాండర్డుసంఖ్యలో నాలుగోవంతుసంఖ్య 4వ స్టాండర్డులోకలదీ, తణిఖీదారువల్ల గ్రాంటుకోతకి సిఫారసుచెయ్య బడనిదీ అనిఅర్థం — గ్రాంటు ఎక్కువ ఇస్తేఇవ్వవచ్చు సాధా రణంగా అసలేనా ఇవ్వవచ్చును అన్నారు. కాని గ్రాంటు కోతకి చాలా అవకాశాలు చూపించారు. క్రమనిర్వహణంలో గాని, శిక్షణలోగాని, బోధనలోగాని, స్థలసదుపాయంలోగాని, సామగ్రిసౌకర్యంలోగాని, లోటులున్నా సంవత్సరం ముగియ కుండా పిల్లలు మానినా, ఎవడేనా ఒకేక్లాసులో మకాంవేసినా, స్కూలు మీటింగుల సంఖ్య తగ్గినా, స్కూలు పెందరాళే కట్టేసినా, కుర్రాళ్లకి టీకాలులేకపోయినా, రాజకీయసభలకి స్కూలుభవనం ఇచ్చినా, ప్రభుత్వాంగీకారంలేని పుస్తకాలు పెట్టినా, అనుజ్ఞ లేందే పఠనగ్రంథాలు రెండోయేడు పెట్టడం మానినా, దగాలెఖ్ఖలురాసినా, లేని మేష్టర్లు ఉన్నారని బుకా యించినా, ఇవ్వని జీతాలు మేష్టర్లకి యిస్తూన్నట్టు చెప్పినా, లేని పిల్లలు వస్తూన్నట్టు కనపరిచినా, మరి ఏ యితర దగా అవకతవకపనీ నియమవిరుద్ధమూ జరిపినా, ఆడపిల్లల బళ్లో ఆడమేష్టర్లు అర్హులు ఉంటూండగా, ఉన్నారని తెలిసీకూడా మొగమేష్టర్లని నియమించినా, గ్రాంటు నగానికి

నగం కొయ్యబడడం రూఢి అన్నారు. ఈ పట్టీని బట్టి మేష్టరు చెయ్యకూడని పన్లు ఏమేమిటో బోధపడుతుంది. అపరాధాల్ని శిక్షించే సూత్రాలు ప్రతీపనిగురించీ ఉంటాయి. వాటిని చూసి నేరస్థుడు గుండెకొట్టుకోవాలిగాని తనధర్మం తను ఆచరించేవాడు భయపడకూడదు.

ఇక ప్రారంభవిద్య చెప్పడానికి అధ్యాపకుడు (అనగా మేష్టరు) కాదల్చినవారికి ఉండవలసిన లక్షణాలూ, ప్రజ్ఞలూ, చాలా చెప్పారు. ప్రతీప్రారంభవిద్యచెప్పేవారికీ:– అథమం 8వ స్టాండర్డు ప్యాసయిన పట్టా, తరిఫీయతయిన కాగితమూ కాక, కొంచెం దేశాభిమానమూ, కొంచెం జాతి నిర్మాణాసక్తీ, కొంచెం నిశాసీతనంతో ముఖాముఖీగా పోరడానికి యోధత్వమూ, కొంచెం సూక్ష్మబుద్ధీ, ఒక్క రవ్వ సమయ స్ఫూర్తీ, కాస్త చాకచక్యమూ, ఒక కొంత వాదనప్రజ్ఞా, వీలైనంత హృదయవైశాల్యమూ, మహాబాధ్యత తనమీదపెట్టి తనకి మహాతిరుణం ఇచ్చారన్న ఇంగిత జ్ఞానమూ, సౌశీల్యమూ, జాతిసేవాభిలాషా, శాంతమూ, నిజాయితీగా లెఖ్ఖలూ సంగతులూ లిఖించడమూ, 'ప్రాపగండా' శక్తీ, పలుకుబడీ, తనకి తెలియనివి తెలుసుగొచ్చి కుర్రాడికి వాటిల్లో ప్రవేశం కలిగించాలనే తపనా, కోపం చంపుగుని నయాన్ని తిండ్రులతో వాదించి వారికి నచ్చచెప్పేప్రజ్ఞా, సాధారణంగా సామగ్రిలేనప్పుడు దయగలవారిని కనిపెట్టి వారు నొచ్చుగోకుండా వారిని యాచించే ఓడుపూ, స్కూలువిషయాల్లో ముందంజవేసే సాహసమూ, నిర్బంధ విద్యాప్రదేశాలల్లో జనాభాలెఖ్ఖలు తియ్యడం

నేర్పూ, వాళ్లు ఒకవేళ ఆ అడిగిన వయినాలు చెప్పక తరుము కొ స్తే పడిపోకుండా ధైర్యంతో ఇంటికిపరిగెట్టగల పిక్కబలమూ, పాఠపుగంటలోగల ప్రతినిమిషంలోనూగల ప్రతిసెకనూకుడా బోధన నిమిత్తమే ఉపయోగపరచడానికి వీలయేటట్టు పాఠ్య విషయాలగురించి ముందుతయారీ, చుట్టుప్రక్క ప్రాంతాల జనంతో మిక్కిలి పరిచయంగా ఉండి స్వలాభంకోసం ఆపరిచ యాన్ని ఉపయోగించుకోకుండాఉండే ముభావమూ, సెలవలు అనేవి ప్రాపగండా పనిచెయ్యడం నిమిత్తమే అని జ్ఞాపకంఉంచు కోగల వినయమూ, మంచిసామర్థ్యమూ, చక్కనివర్చసూ, గొప్పవ్యక్తిత్వమూ, తన బడికి వాంఛనీయం అయిన ప్రతివిష యం గురించీ స్పష్టాభిప్రాయాలూ, తనని బోలెడుమంది అను కరిస్తారుగనక తప్పుడుమాటా తప్పుడు చేష్టా లేకుండా ఉండే గడుసుదనమూ, పెద్దలైన నిరక్షరకుక్షుల్ని కూడా అక్షరాస్యు ల్నిచేసేస్తే అక్కడికి గ్రామ పునర్నిర్మాణం పూర్తి అయి పోయి ఆపుణ్యంకూడాతనకే దక్కుతుంది గనక ఆపనికూడా రాత్రి బళ్లు పెట్టిచెయ్యాలనే హృదయవైశాల్యమూ, ఖర్చులేకుండా సాయం ఎవరెవరు చేస్తారో గురించిన వాకబూ, వ్యాయామ జ్ఞానమూ, పాఠశాలాధికారులు దారిద్ర్యంలోఉన్నప్పుడు పరి కరాలూ సామగ్రీ లేవంటూ కూర్చోకుండా ఎవో కబుర్లుచెప్పి మరోచోట తెచ్చి కావలిస్తే ఇంకోరికికుడా అవేబదులిచ్చే హిక మతూ, రోజుఒక్కంటికి నియమితం అయిన అయిదు గంటలు మాత్రమే తనపనిఅని ఊరుకోక ఇతర గంటల్లోకూడా దమ్మిడీ ఖర్చులేకుండా నాటకాలూ, మూగఆటలూ, జాతీయగీతాలూ

కోలాటాలూ, విహారాలూ, పొదుపూ సంఘీభావమూ ఉంటాయిగనక పరపతి సంఘవ్యవహారాలూ పనియొక్క హోదా సాభ్రాతృత్వమూ కార్యాచరణలో నిశితత్వమూ సాహసక్రియలకి తరుణమూ ఉంటాయిగనక కొంచెం స్కౌటు సంప్రదాయమూ, ఆరోగ్య శుచిత్వాలకీ రోగులసేవకీ అంత ర్జాతీయస్నేహానికీ దోహదం గనక రెడ్‌క్రాస్ సంఘ నిర్మాణమూ, మొదలైనవిచేస్తే చాలుపోనీ ఏదోసరిపోతుంది — అని సెలవిచ్చారు. పఠనగ్రంథం అనేది సాఖరుగా ఉండాలి గాని యజమానిగాకాదు గనక దాల్లోకంటె ఎక్కువగానే మేష్టరు చెప్పాలన్నారు. పఠన విషయాలప్రణాళిక ఒక సూచనేగాని అంతకంటె లేదు, దానికంటె ఎక్కువదే ఎవడిమట్టుకు వాడు తయారు చేసుగుని చెప్పాలన్నారు. భాష గురించిన ప్రణాళికలో, 1వ స్టాండర్డు 300 మాటలు, 2వ స్టాండర్డు ఇంకా 400 మాటలు, 3వ స్టాండర్డు ఇంకా 500 మాటలూ వ్యాకరణమూ,4వ స్టాండర్డు ఇంకా 700 మాటలూ, 5వ స్టాండర్డు ఇంకా 800 మాటలూ, పరిచ్ఛేదాలతో సహా వ్యాసరచనా, దోషనిర్ణయమూ, 6, 7, 8 వ స్టాండర్డులలో సంపూర్ణ వ్యాకరణమూ వాఙ్మయమూ ! అల్లానే గణితప్రణాళి కలో 1వ స్టాండర్డు పదులకూడిక,తీసివేతలూ; 2వ స్టాండర్డు వందలలోకూడిక తీసివేతలూ, 2, 5, 10 ఎక్కాలూ, అంక భిన్నాలూ; 3వ స్టాండర్డులో పదివేలమీద లెఖ్ఖలూ ఇంకా ఎక్కాలూ...భిన్నాలూ మానాలూ ఇల్లాగ్గా 8వ స్టాండర్డులో ఘనాలూ, రేఖాపటాలూ! కంపౌండువడ్డీలెఖ్ఖలూ!! అన్నీ చెప్పి

నట్టే గానంకుడా మేష్టరు చెప్పెయ్యాలి. చెబుతున్నారు. దానివల్లే కుర్రాళ్లకి జ్వరంరావచ్చునని కొందరంటారు. పట్టీలో ఉండేచేతిపన్లు ఇరవై రెండింటిలోనూ వృత్తిప్రవేశకవిద్యలు 36లో నూ మేష్టరకి అభిమానంగా తెలిసినవి ఉండాలి; లేకపోతే అతడు అర్హులదగ్గిర ఉచితంగా తెలుసుగునివచ్చి వ్యవహరించాలి. పై సంగతులన్నీ గ్రంథస్థం అయి ఉన్నవే. ఈ ఆదర్శస్థితిచూస్తే, ప్రారంభవిద్య చెప్పవలసిన గురువు చిన్నసైజులో గురుడంత వాడై ఊరుకోక, బుధుడి చురుకూ శుక్రుడి నీతీ చాణక్యతిమ్మరుసుల తంత్రప్రజ్ఞామాత్రం కలిగిఉండి స్కూలున్నగంటలలోనూ స్కూలుండని గంటలలోనూ మాత్రం, రాత్రీ పగలూ మాత్రం, బడిఉన్నరోజుల్లోనూ సెలవల్లోనూ మాత్రం కృషి చేస్తే, తండ్రులు పిల్లల్నిపంపిస్తే సరేసరి లేకపోతే ఎల్లానో అల్లా వాళ్లని కొంచెం హాజరయేటట్టు చేసుగుని, రోజూకూడా వచ్చేటట్టూనున్నూ, సకాలానికి వచ్చి రోజంతా బళ్లోఉండే టట్టూనున్నూచూసుగుని, పరీక్షచేసేసి, వాడు ఫేలుకాకుండా చూసేస్తే, దేశం కనురెప్పపాటులో అక్షరాస్యుల్తో నిండి పోతుందని తేల్తుంది.

పోనీ అల్లాంటివాళ్లుఎక్కడున్నారో వెతికితెచ్చి పై పనికి వాళ్లని అధికారులు నియమిస్తే తీరిపోనా, మరోపనికిదేనికీ పనికిరాకపోవడంవల్ల, బోధనపనికి చేరుకోదల్చిన వాళ్లని కూడా నియమించి, వాళ్లే అఖండులుగామారి పై పని నిర్వహించి చూపెట్టాలంటారు. కాని, ఎంతట్రైనింగు ఇచ్చినా సరే బోధనా

శక్తిలేనివాడికి బోధన రాదు. ఇక యితర శక్తులు కొత్తవి క్షణంలో దఖలుపడతాయా! ప్రాపగండాశక్తి! మేలుకోరి ఎందుకొచ్చిందిరా అని కాకుండా ఒక్కొక్క చిన్న విషయమే పట్టుగుని ఆబ లేకుండా, శ్రుతంకంటె ప్రత్యక్షం ఎక్కువగాచేస్తూ జరపాలిట, ఓర్పుతో తండ్రులతో వాదించాలిట! ఈ దేశంలో తండ్రి సంఘాలు పనిచేస్తాయా? తండ్రులకి అంత బాధ్యతఉందా! ఒక తండ్రులసంఘంఏర్పరిచారు ఈవూళ్లో, వెనక. అందులోచేరిన పదిమందిలోనూ ఎనమండుగురు తండ్రులేకారు. పని వాడు తనపని గురించిన అధిష్ఠానం దొరకడానికి ఇంటింటికీ ఎప్పుడైతే బయల్దేరాడో ఆ పనిలో విలువలేదని అవతలవాడు వెంటనే అనుకుంటాడు. ఆపనికి ఇక గౌరవంఏమిటీ? నిర్బంధవిధానం ఉన్నచోట్ల పిల్లల్ని పంపకపోతే, తండ్రులకి పెట్టిన శిక్షలు అమామాషీగా ఉన్నాయి. ఒక్కొక్క తండ్రి, నాపిల్లవాడు మీ బడికి రాకపోతేనే లాభంఅండి నాతో నా పని చూసుగుంటాడు అని వాదించడంలో న్యాయంలేదనీ మనం చెప్పలేం. ఇక మకాం వెయ్యడం గురించి! బండాభాయిలు ఉంటారు. వాళ్లు చెడ్డ వాళ్లు అనుకోకూడదు. వాళ్లు యావచ్ఛక్తితో ప్రయత్నించి కూడా శూన్యం మార్కు తెచ్చుగుంటారు. ఏమిటె వాళ్లని చెయ్యడం? ఒకే పరీక్ష పెట్టి నప్పుడు అనేకులంతా దాటలేరు. కొందరు ఆసక్తిలేనివాళ్లు ఒకేక్లాసుని ఆశ్రయించుగుని ఉండిపోతారు. మూడోయేడుచూసి వాణ్ణి మానిపించడంకూడా దేశానికి నష్టంకాదేమో వాణ్ణిప్యాసవకొట్టడంకంటె! చెప్పేప్రారంభ

అనక్షరాస్యత మాయదు. అధిష్ఠానమూ లేక, పరికరాలూ లేక కర్తఅనేవాడు ఏ చేష్టా చెయ్యలేడు, అదృష్టమూ కలిసిరాదు. పిల్లలు హాజరుకాగలపూచీ, గైరుహాజరు కాకుండా ఉండగల పూచీ మేష్టరుమీద పెట్టడంలో ధర్మంలేదు.

ఈవేళ కాకపోతే రేపు, ఒకరుకాకపోతేమరొకరు ఉపాధ్యాయుల మొరలు విని బోధనకి అత్యంతంగా సానుకూలపరిస్థితులు ఏర్పాటుచేశారని అనుకుందాం. అప్పుడుకూడా మేష్టరు ఏప్రభుత్వపు చట్టంలోనూ, సూత్రాల్లోనూ, ప్రణాళికలోనూ లేని కొన్నికొన్ని ప్రాథమిక ధర్మాలు అవలంబించగలిగితేనే మేష్టరీ చెయ్యాలి. భౌతికలాభంకోసం పాకులాడేవాడు ఇందులో ఉండకూడదు. సరిగదా భౌతికలాభాల్ని తృణీకరించాలి. అనగా అతడు మనసా సన్యసించాలి. అతడు బడి నిమిత్తంజీవించాలి. అతడు జవసత్వాలుగలిగి శక్తివంతమైన మనస్సుగలిగిఉండాలి గాని యంత్రప్రాయమై నిర్చిపోయిన మనసుగలిగి ఉండకూడదు. తనవల్ల వచ్చినప్రమాదాన్ని శిష్యుడు చూపించినా దిద్దుకోవాలి. కోమలత్వంతోపాటు కరుకుతనం గలిగి ఉన్న వాడుకాని మేష్టరీలో ఉండకూడదు. తన్ని ఒక్కణ్ణీబట్టి విద్యార్థులు స్కూలు యావత్తునీ ప్రేమించేటట్టు చెయ్యగలవాడు మేష్టరీచెయ్యాలి. జీవితంలో ప్రతిదినమూ తానొకవిద్యార్థియే మైఉన్నంత చురుకుగా ఆసక్తితో నవ్య వృత్తాంతగ్రహణము చెయ్యగలవాడు మేష్టరీలో ఉండాలి. విద్యార్థియొక్క అభివృద్ధికోరి పనిచేయడంలో మొదట వాడి మత నైతిక నియమాలగురించీ, తరవాత వాడి సత్ప్రవర్తనగురించీ, తరవాత వాడి మేధాసామర్థ్యం

యొక్క ఉద్ధరణగురించీ ప్రయత్నించేవాడు ఉత్తమ అధ్యాపకుడు! పై లక్షణాలు గల అధ్యాపకుడు ఆర్నాల్డ్ అనే ఇంగ్లీషు మేష్టరు. అతని బోధకి పునాది మతం అనకూడదుట, ఆయన బోధననే మతపరం చేశాడనాలట!

మేష్టర్లు రాజకీయంలో జోక్యం కలగజేసుకోకూడ దని పైవారు శాసించనక్కర్లేదు. రాజకీయపు పిల్లిమంత్రాలు వెయ్యడం మొదలెట్టిన మేష్టరు బోధనకి పనికిరాడు. బోధనకి కావలసిన స్థిరత్వం నిశ్చలత్వం నిదానం అతనికి ఉండవ్. స్థిర జ్ఞానం బోధచేసేవాడికి చంచలపరిస్థితులలో పక్షావలంబనం ఆకర్షణీయంగా కనపడకూడదు. అతడు పక్షపాతం ద్వేషించాలి. సరే రాజకీయంకూడదన్నారుగాని మేష్టరుకి, మతంకూడ దన్లేదే, భాషాజ్ఞానం కూడ దన్లేదు. శాస్త్రాలు, కళలు ఇవేమీ వద్దని ఎవరూ పట్టుపట్టలేదే! చాలా మంది ఎందుకోకృషి చెయ్యరు! మతం అంటే చెబుతాను, ఇస్లామూ క్రీస్తుమతమే నయం. వాటిలో కొంతేనా నియమానుసరణం ఉంది. హిందూమతం అని కొందరు వ్యక్తులు రాసు గుంటారు, అదేమిటో దాని విధులూ బాధ్యతలూ ఆచరణా ఏమిటో తెలియ కుండాను! అటువంటివారు మేష్టరీలో ఉండి మేష్టరీ చేస్తున్నాం అనుకోడం సాహసం. అదంటే ఏమిటో అదెక్కడ దొరుకుతుందో ఎరగని ఏ మేష్టరుదగ్గిరైనా సరే చదివిన కుర్రాడికి అది ఎట్లా తెలుస్తుంది? దృఢమైన మతజ్ఞానంలేనప్పుడు దైవభక్తీ పాపభీతీ మేష్టరికి ఎక్కణ్ణించివస్తాయి? తన విలవ కట్టేవాడు దేవుడు తప్ప మరోడు ఉండజాలడు అని నమ్మకంలేనివాడు శాంతంగా

మేష్టరీ ఎల్లాచేస్తాడు? ఇనస్పెక్టరు ఒకనాడొచ్చి మేష్టర్ని ఏం తణిఖీ చెయ్యగలడు? ఆవేళ వేషం భాషా బాగుంటే బాగున్నట్టూనూ లేకపోతే మానినట్టూనా? పాఠంబాగులేదని రిమార్కుచేసిన తణిఖీదార్నే ఆ పాఠం చెప్పిచూపించమంటే, ఆపని తనదికాదంటాడు, అధికారరీత్యా కపడ్దార్ అని కూడా అనగలడు. అదికాక భాషలో మేష్టరు ఎంత ఆప్యాయంగా కృషి చెయ్యాలీ! తెలుగులిపి ప్రపంచలిపులన్నింటిలోనూ ఎంత ప్రశస్తమైనదీ? ముత్యాలకోవలాగ దస్తూరీ ఉండాలంటారే, ముళ్ళకంపలాగ దస్తూరీతో కుర్రాణ్ణి తయారుచేసినవాణ్ణి ఏమనాలీ? స్కూలుఫైనలుక్లాసులోకి వచ్చింతరవాత కుర్రాణ్ణి అల్లాంటివాణ్ణి పట్టుగుని దారిని పడెయ్యడం ఎంతఅసంభవం? గుణింతాల్లో విశేషాలు ఎన్నిచూడాలి? 'హ' అనే అక్షరంతో వచ్చే సంయుక్తాక్షరాలు పలకడం ఎంత నేర్చి నేర్పాలి? ఏ భాషలోకంటె ఎక్కువగాఉండే తెలుగులోని సంధి స్కూత్రాలమాటేమిటి? చ జ శ అనే అక్షరాలకి మాత్రమే ఉండి కడం హల్లులకి తాలవ్యాలు లేకపోడం అనేది గమనించి ఆవిధమైన సంస్కారం చేసుగోడం ఎప్పుడు? ఇవి ఇట్లాఉంచి, తెలుగుమహాకావ్యాల్లోని ముఖ్యఘట్టాలు (అధమం) చదివి ఆనందించడం ఎప్పుడు? నేను పైనసూచించినవన్నీ డబ్బుతో నిమిత్తంలేనివేకద? నాట్యం, ఉపన్యాసం, ఈరెండేకాక అభిలాషల్ని బట్టి లలితకళలలో ఏ ఒకటేనా పట్టుగుని ప్రతిమేష్టరూ ఎందుకు ఉపాసన చెయ్యరాదు? అది జీవితదృక్పథాన్ని ఎంత మార్చగలదు? జనాకర్షణకి ఎంతవీలు? మళ్ళీ ఆ స్కూలు సంగ

తులే, ఆ బోధనాపద్ధతులే ఆ జీతాలహెచ్చింపే మాట్లాడుకున్న బదులు, ఉపాధ్యాయులు ఇటువంటి మానసికాభివృద్ధికీ ఆత్మాభివృద్ధికీ తోడ్పడే దారులు ఎందుకు తొక్కకూడదు! ఇవి పిల్లలకి అత్యంతంగా లాభదాయకం అనేమాట అటుంచి మేష్టరికి కూడా ధైర్యం, వ్యక్తిత్వం, అర్హత, ఉత్సాహం ఇస్తాయిగదా! తీరిక చిక్కినప్పుడు గానమో, కవనమో చిత్రకళో, శిల్పమో అభ్యసించి సాగిస్తే హృదయం విశాలం అయి తీరుతుందని అందరూ నమ్ముతారు కదా! స్వధర్మం అయిన బోధనకి నియమితకాలం ప్రతిరోజూ గడిపి వీలైన ఇతర సమయాలలో ఇవి అవలంబించకూడదు అని శాసనంలేదే!

కాబట్టి, బోధనలోఉండే పరమార్థమూ, బోధనయొక్క ఆదర్శమూ, బోధనలో ప్రత్యక్షంగా కనిపించే చిక్కులూ, బోధనయొక్క పరమావధీ, బోధనలో ఉభయతారకంగాఉండే తరుణాలూ సంగ్రహంగా చూశాం. మార్గదర్శకులైన కొందరు గురుదేవుల పద్ధతులలో నాకు గోచరించిన సూక్ష్మాలు అవలంబించి ఈ వృత్తిలోనే నేనూ ఉన్నాను. ఇందులో ఏలేశమైనా అవలంబనీయమే అని మీకుతోస్తే, అదే నాకు కావలసింది. అట్లా తోచకపోయినా, నాకు తెలిసినంతవరకు యథార్థమే చెప్పాను. మరిసెలవ్.

[25-10-42]

సంపూర్ణం.

TANALO

Re. 1/-

ఉత్తమ గ్రంథాలకు

నవలలు

నాటకములు

కథలు

చరిత్రలు

ప్రబంధములు

పౌరాణికములు

వైజ్ఞానికములు

వైద్యగ్రంథములు

సరస్వతీ గ్రంథమండలి

పబ్లిషర్సు: అద్దేపల్లి అండ్ కో

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్

రాజమహేంద్రవరము